

Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»

Кафедра української мови

Методичні рекомендації

до курсу

«Лінгвістичний аналіз тексту»

**для студентів факультету філології
заочної форми навчання**

Івано-Франківськ – 2017 р.

УДК 81'42:81 '374

ББК 81.2 Ук-4

Г 63

*Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту філології
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»
(протокол № 4 від 17 листопада 2014 року).*

Рецензенти:

– кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Іванишин Наталія Ярославівна;

– кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Бабій Ірина Орестівна.

Стефурак Р. І.

Методичні рекомендації до курсу «Лінгвістичний аналіз тексту» для студентів факультету філології заочної форми навчання / Стефурак Р. І., – Івано-Франківськ : видавець Голіней О. М., 2017. – с.

У посібнику розкрито основні теоретичні питання лінгвістичного аналізу тексту подано різноманітні види вправ, питання для самоконтролю, перелік термінів, які використовують при аналізі художнього тексту (поетичного, прозового, драматургічного).

Для студентів спеціальності «Українська мова та література», учителів-словесників, усіх, хто цікавиться проблемами тексту.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Програмові вимоги до курсу «Лінгвістичний аналіз тексту».....	
Література до курсу.....	
Джерела.....	
Опоні конспекти лекційних занять	
Лекція № 1	
Лекція № 2	
Лекція № 3	
Лекція № 4	
Теми практичних занять	
Практичне заняття № 1	
Практичне заняття № 2	
Тексти для лінгвістичного аналізу.....	

ВСТУП

Лінгвістичний аналіз тексту (ЛАТ) як глибинне осмислення і трактування його змісту та форми (зовнішньої і внутрішньої¹) зумовлюється розглядом мовних явищ різних рівнів, їх зв'язків з позавербальною дійсністю. Він розвиває креативне мислення, забезпечує сприйняття мовцями не тільки поверхневого інформаційного пласту тексту, а й прихованого, що є дуже важливим при осмисленні художнього твору як креативної реакції на картину світу.

Мета дисципліни – допомогти студентам практично осмислити теоретичні питання, що розкривають онтологічні особливості тексту, ознайомити їх зі специфікою, прийомами і технікою лінгвістичного аналізу (на відміну від літературознавчого) і на цій основі виробити міцні практичні навички лінгвістичного аналізу мовних елементів усіх рівнів і тексту в цілому; на основі комплексного аналізу конкретних текстів виявити систему естетичних співфункцій усіх мовних одиниць і їх категорій, що беруть участь у створенні образів у певному тексті як дискурсі.

У результаті вивчення дисципліни студенти-філологи повинні **ЗНАТИ:**

- що таке текст, контекст, підтекст, макротекст, мікротекст;
- види текстів, ознаки тексту;
- головні принципи лінгвістичного аналізу тексту та лінгвістичного аналізу художнього тексту,
- методи і прийоми лінгвістичного аналізу.

УМІТИ:

- проникати в суть твору, виявляти в словесному тексті причини і фактори його ідейно-естетичного, виховного, емоційного впливу,

---

¹ Зовнішня форма – звукове й графічне вираження тексту. Внутрішня форма – асоціативно-образний потенціал тексту – Р.С.

- досліджувати на основі комплексного лінгвістичного аналізу систему естетичних співфункцій усіх мовних одиниць і їх категорій, що беруть участь у створенні образів тексту;
- бачити й аналізувати реалізовані функціональні можливості мовних одиниць різних рівнів на певних етапах сприймання твору (акустично-візуальному, уявно-поняттєвому, змістово-сюжетному, образно-естетичному).

Методи навчання

При викладанні курсу використовують такі методи навчання:

проблемний – виклад матеріалу полягає в розкритті викладачем особливостей кількавекторного лінгвістичного дослідження тексту, демонструючи ЛАТ (особливо художнього!) контрверсійно, оскільки якісний креативний текст може мати кілька асоціативно-образних ліній, аналізуватися по-різному (на лекціях викладач детально ілюструє різні види лінгвоаналізу);

пояснювально-ілюстративний – наукову інформацію не тільки подають, а й детально пояснюють, обґрунтовують, коментують. Тому чільне місце тут посідають самостійні роботи, вправи (за наявним зразком, зокрема аналіз художнього тексту за наведеною схемою);

частково-пошуковий – полягає в утворенні викладачем проблемної ситуації. Він сам формулює проблему і залучає студентів до її вирішення (реалізується безпосередньо у процесі аналізу тексту, коли стосовно певних його аспектів виникають різні, іноді протилежні думки);

дослідницький – студенти самі обирають текст, аналізують його на всіх мовних рівнях (залікова робота).

Методи контролю

Методи усного контролю – це бесіда, розповідь студента, роз'яснення. Основою усного контролю слугує монологічна

відповідь студента (у підсумковому контролі це більш повний, системний виклад) або запитально-відповідна форма – бесіда, у якій викладач ставить запитання і чекає відповіді. Усний контроль, як поточний, проводиться на кожному занятті в індивідуальній, фронтальній або комбінованій формі.

Письмовий контроль (контрольна робота, реферат) забезпечує глибоку і всебічну перевірку засвоєння, оскільки вимагає комплексу знань і умінь студента. У письмовій роботі студентові необхідно показати і теоретичні знання, і вміння застосовувати їх для розв’язання конкретних задач, проблем, крім того, виявляється ступінь оволодіння письмовою мовою, уміння логічно, адекватно проблемі скласти свій текст, давати оцінку твору, проблемі.

Дидактичний тест (тест досягнень) – це набір стандартизованих завдань з визначеного матеріалу, який встановлює ступінь засвоєння його студентами.

Контроль набутих знань і умінь із навчальної дисципліни «Лінгвістичний аналіз тексту» здійснюється у два етапи:

– на практичних заняттях та при перевірці виконаної студентом самостійної роботи й індивідуальних завдань шляхом усного чи письмового опитування студента;

– при перевірці залікової роботи (за запропонованою схемою).

Програмові вимоги до курсу «Лінгвістичний аналіз тексту»

1. Мета, завдання і предмет курсу «Лінгвістичний аналіз тексту».
2. Мовні рівні тексту: графемний, фонетичний (фонологічний), морфемний, словотвірний, лексико-фразеологічний, морфологічний, синтаксичний, стилістичний.
3. Становлення і розвиток лінгвістики тексту. ЛАТ як складова частина лінгвістики тексту.
4. Методи і принципи ЛАТ.
5. Основні проблеми ЛАТ.
6. Значення курсу для підвищення якості та ефективності філологічної освіти.
7. Текст. Значення терміна.
8. Текст як основний об'єкт дослідження лінгвістичної дисципліни «Теорія тексту».
9. Види текстів та їх властивості.
10. Контекст, підтекст.
11. Засоби текстового зв'язку.
12. Художній текст як креативне відображення дійсності, як явище словесного мистецтва.
13. Фактори, що зумовлюють характер відбору і організацію мовних засобів у тексті;
  - а) об'єктивні фактори:
    - епоха, період, час створення тексту;
    - мовна норма;
  - б) суб'єктивні фактори:
    - належність тексту до певного стилю, жанру;
    - ситуація (фрагмент дійсності, який відображений у тексті);
    - тип викладу (розповідь, опис, міркування);
    - характер персонажів;
    - естетична та ідейна спрямованість твору.
13. Прийоми ЛАТ:
  - а) візуальне й акустичне сприймання тексту;

- б) сегментування,
  - в) спостереження над мовними елементами всіх рівнів;
  - г) вибір і систематизація матеріалу відповідно до актуалізованих мовних засобів;
  - г) лінгвістичний коментар мовних явищ відповідно до специфіки тексту;
  - д) лінгвістичний експеримент як один із прийомів аналізу тексту;
  - е) поняття про статистичні прийоми аналізу тексту.
14. Особливості ЛА:
- а) поетичних тексту;
  - б) драматургійних текстів;
  - в) прозових текстів
15. Зіставний ЛА текстів:
- а) схожих за змістом, але належних до різних функціональних стилів української літературної мови;
  - б) схожих за змістом, однак належних до різних поетичних систем;
  - в) однотипних текстів різних мов (контрактивний аналіз).
16. Сутність, категорії комунікативної лінгвістики.
17. ЛАТ у світлі комунікативної лінгвістики.
18. Класифікація форм мовленнєвого спілкування.
19. Діалог і його організація.
20. Непрямі мовленнєві акти та імпліцитна інформація в них.
21. Проблеми мовленнєвого впливу в аспекті мовленнєвих стратегій.
22. Мовленнєві стратегії і тактики: принципи лінгвістичного аналізу.
23. Семантичні типи мовленнєвих стратегій.
24. ЛАТ крізь призму різних ідіостилів.

Підготовка письмово зразка лінгвістичного аналізу художнього тексту відповідно до запропонованої схеми.

Базова література:

1. Анисимова Е. Е. Лингвистика текста и межкультурная коммуникация: на материале крелизованных текстов / Е. Е. Анисимова. – М. : Академия, 2003. – 128 с.
2. Бабенко Л. Анализ речевой структуры художественного текста / Л. Бабенко // Лингвистический анализ художественного текста. Теория и практика : учебник ; практикум / Л. Г. Бабенко. – М., 2003. – С. 425–452.
3. Бабенко Л. Алгоритм комплексного лингвистического анализа художественного текста / Л. Бабенко // Лингвистический анализ художественного текста. Теория и практика : учебник ; практикум / Л. Г. Бабенко. – М., 2003. – С. 220.
4. Бабенко Л. Г. Семантическое пространство текста и его анализ / Людмила Григорьевна Бабенко // Филологический анализ текста. Основы теории, принципы и аспекты анализа : учебник / Л. Г. Бабенко. – М., 2004. – С. 95–255.
5. Бабенко Л. Г. Экстралингвистические параметры текста / Людмила Григорьевна Бабенко // Филологический анализ текста. Основы теории, принципы и аспекты анализа : учебник / Л. Г. Бабенко. – М., 2004. – С. 52–75.
6. Бабенко Л. Текст как объект лингвистического анализа / Л. Бабенко // Лингвистический анализ художественного текста. Теория и практика : учебник ; практикум / Л. Г. Бабенко. – М., 2003. – С. 11–49.
7. Бабенко Л. Г. Лингвистический анализ художественного текста. Теория и практика : учебник ; практикум / Л. Г. Бабенко, Ю. В. Казарин. – М. : Флинта, Наука, 2003. – 496 с.
8. Бацевич Флорій. Лінгвістика тексту : підручник / Флорій Бацевич, Ірина Кочан. – Львів : ЛНУ імені Івана Фанка, 2016. – 316 с.
9. Бацевич Ф. С. Нариси з лінгвістичної прагматики : монографія / Флорій Сергійович Бацевич. – Львів : ПАІС, 2010. – 336 с.

10. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник / Ф. С. Бацевич. – К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 344 с. – (Словники України).
11. Беценко Т. Актуальні питання філологічного аналізу художнього тексту / Т. Беценко // Українська література в загальноосвітній школі. – 2012. – № 3. – С. 24–29.
12. Белова А. Поняття «стиль», «жанр», «дискурс» в сучасній лінгвістиці / А. Белова // Вісник КНУ : іноземна філологія. – 2004. – Вип. 32–33. – С. 8–14.
13. Бойко Н. І. Українська експресивна лексика: семантичний, лексикографічний і функціональний аспекти : монографія / Надія Іванівна Бойко. – Ніжин : ТОВ Видавництво «Аспект-Поліграф», 2005. – 552 с.
14. Болотнова Н. С. Филологический анализ текста : учеб. пособие / Нина Сергеевна Болотнова. – 3-е изд., испр. и доп. – М. : «Флинта» ; «Наука», 2007. – 520 с.
15. Бондарчук Н. О. Лінгвосинергетика як методологічна основа дослідження тексту / Н. О. Бондарчук // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – Луцьк, 2011. – Вип. 1 : Філологічні науки: Мовознавство. – С. 24–27.
16. Брокмейер Й. Нарратив: проблемы и обещания одной альтернативной парадигмы / Й. Брокмейер, Р. Харре // Вопросы философии. – 2000. – № 3. – С. 29–42.
17. Валгина Н. С. Теория текста : учеб. пособие / Нина Сергеевна Валгина. – М. : Логос, 2004. – 280 с.
18. Виды лингвистического анализа в образцах и комментариях : учеб. пособие / под ред. А. А. Силки. – Изд. 2-е, испр. и доп. – Сумы : Университетская книга, 2009. – 254 с.
19. Виноградов В. В. О теории художественной речи / В. В. Виноградов. – М. : Высшая школа, 1971. – 240 с.
20. Вокальчук Г. М. Авторський неологізм в українській поезії ХХ століття (лексикографічний аспект) : монографія / Галина

- Миколаївна Вокальчук ; за ред. А. П. Грищенка. – Рівне : Науково-видавничий центр «Перспектива», 2004. – 524 с.
21. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки / Елена Михайловна Вольф ; вступ. ст. Н. Д. Арутюновой, И. И. Чельшевой. – Изд. 3-е, стереотипное. – М. : КомКнига, 2006. – 280 с. – (Лингвистическое наследие XX века).
  22. Всеволодова М. К вопросу о методологиях и методиках лингвистического анализа / М. Всеволодова // Вестник МГУ. Сер. 9. Филология. – 2005. – № 3. – С. 51–78.
  23. Всеволодова М. О ключевых проблемах категоризации текста / М. Всеволодова // Вестник МГУ. – Сер. 9. Филология. – 2007. – № 2. – С. 7–31.
  24. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / Илья Романович Гальперин. – М. : КомКнига, 2007. – 144 с.
  25. Гвишиани Н. Лексическая структура и дискурс / Н. Гвишиани // Филологические науки. – 2007. – № 3. – С. 53–63.
  26. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу : монографія / Ірина Олександрівна Голубовська. – [2-е вид., випр. і доп.]. – К. : Логос, 2004. – 284 с.
  27. Голякова Л. Подтекст: прагматические параметры художественной коммуникации / Л. Голякова // Филологические науки. – 2004. – № 4. – С. 66–72.
  28. Голянич М. І. Внутрішня форма слова і дискурс : монографія / Марія Іванівна Голянич. – Івано-Франківськ : Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2008. – 296 с.
  29. Голянич М. І. Курс лінгвістичного аналізу тексту в світлі сучасних наукових парадигм // Українська мова в освіті: Збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції. – Івано-Франківськ: Плай, 2000. – С.154 – 173.
  30. Голянич М. І., Іванишин Н. Я., Ріжко Р. Л., Стефурак Р. І. Лінгвістичний аналіз тексту : словник термінів / [Голянич М. І., Іванишин Н. Я., Ріжко Р. Л., Стефурак Р. І.] ; за редакцією

- М. І. Голянич. – Івано-Франківськ : видавець Голіней О. М., 2012. – 392 с.».
31. Голянич М.І. Лінгвістичний аналіз художнього тексту у світлі сучасних наукових парадигм // Мовознавчий вісник: Збірник наукових праць на пошану професора Катерини Городенської з нагоди її 60-річчя / МОН України. Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького. Відповідальний ред. Г.І. Миронова. – Черкаси, 2008. – Вип. 8. – С. 287 – 297.
  32. Голянич М.І. Художній текст у проекції лінгвістичного аналізу // Вісник Прикарпатського університету ім. В. Стефаника. Серія: Філологія (літературознавство). – Івано-Франківськ: Плай ЦІТ Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, 2007 – 2008. – Вип. ХУІІ ХУІІІ. – С. 88 – 92.
  33. Гузенко Н. Лінгвістичний аналіз тексту на шкільному уроці / Н. Гузенко // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2005. – № 22–23. – С. 2–11.
  34. Есин А. Б. Принципы и приемы анализа литературного произведения : учеб. пособие / Андрей Борисович Есин. – 8-е изд. – М. : Флинта ; Наука, 2007. – 248 с.
  35. Єщенко Т. А. Лінгвістичний аналіз тексту : навч. посіб. / Тетяна Анатоліївна Єщенко. – К. : ВЦ «Академія», 2009. – 264 с. – («Альма-матер»).
  36. Жайворонок В. Українська етнолінгвістика : нариси : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Віталій Жайворонок. – К. : Довіра, 2007. – 262 с.
  37. Загнітко А. Лінгвістика тексту : науково-навчальний посібник / Анатолій Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2006. – 289 с.
  38. Земская Е. А. Словообразование и текст / Е. А. Земская // Вопросы языкознания. – 1990. – № 6. – С. 17–30.
  39. Іванишин Н. Я. Лінгвістичні параметри драматургічного тексту: спецкурс : навч.-метод. посіб. / Наталія Іванишин. — Івано-Франківськ : Голіней О. М., 2012. — 80 с.

40. Имплицитность в языке и речи / отв. ред. Е. Г. Борисова, Ю. С. Мартемьянов. – М. : Языки русской культуры, 1999. – 200 с.
41. Каменская О. Л. Текст и коммуникация / О. Л. Каменская. – М. : Высшая школа, 1990. – 152 с.
42. Ковалик І. Питання українського і слов'янського мовознавства / Іван Ковалик // Вибрані праці. – Ч. II / Упорядник З. Терлак. – Львів – Івано-Франківськ, 2008. – 496 с.
43. Ковалик І. І. Методика лінгвістичного аналізу тексту / І. І. Ковалик, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ. – К. : Вища школа, 1984. – 120 с.
44. Ковшова М. Л. Лингвистический анализ текста (речевая манипуляция) / М. Л. Ковшова // Вестник МГУ: лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2009. – № 1. – С. 46–55.
45. Кочан І. М. Лінгвістичний аналіз тексту : навч. посіб. / І. М. Кочан. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2008. – 423 с.
46. Крупа М. Лінгвістичний аналіз художнього тексту : навч. посіб. / Марія Крупа. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. – 432 с.
47. Крылова М. Н. Художественный текст как прецедентный феномен / М. Н. Крылова // Русская словестность. – 2010. – № 1. – С. 62–65.
48. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту : навчальний посібник для студентів старших курсів факультетів англійської мови / В. А. Кухаренко. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2004. – 272 с.
49. Лінгвістичний аналіз тексту : словник термінів / Голянич М. І., Іванишин Н. Я., Ріжко Р. Л., Стефурак Р. І. ; за ред. М. І. Голянич. – Івано-Франківськ : Сімик, 2012. – 392 с.
50. Лукин В. Основы лингвистической теории художественного текста / В. Лукин // Художественный текст: Основы лингвистической теории. Аналитический минимум / В. А. Лукин. – 2-е изд., перераб. и доп. – М., 2005. – С. 22–417.

51. Мацько Л. Дискурсивний аналіз тексту / Л. Мацько // Українська література в загальноосвітній школі. – 2008. – № 9. – С. 9–14.
52. Міщук У. Поетична мова як репрезентант мовної особистості (на основі творчості Ліни Костенко та Василя Стуса) / У. Міщук // Українська мова. – 2008. – № 2. – С. 89–101.
53. Мурин Д. Н. Понимать или анализировать текст? – основной вопрос современной методики : [анализ литературного произведения] / Д. Н. Мурин // Русская словесность. – 2010. – № 3. – С. 7–16.
54. Науменко А. М. Філологічний аналіз тексту (основи лінгвопоетики) : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / А. М. Науменко. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2005. – 416 с.
55. Невідомська Л. М. Імплицитність: мовносистемний аспект : монографія / Лілія Мелетіївна Невідомська. – Харків : Ранок-НТ, 2012. – 416 с.
56. Панасенко Н. И. Комплексный анализ художественного текста (лексический, стилистический, фонетический и гендерный аспекты) / Н. И. Панасенко // Типологія мовних значень у діахронічному та зіставному аспектах : зб. наук. пр. / ред. кол. В. Д. Каліущенко. – Донецьк, 2008. – Вип. 18. – С. 110–122.
57. Редін П. О. Сміслова інтерпретація тексту у вимірі лінгвокомунікативної компетенції / П. О. Редін // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2012. – № 6. – С. 36–37.
58. Ситчено А. Морфологічний аналіз художнього твору / А. Ситченко // Українська мова та література в загальноосвітній школі. – 2005. – № 12. – С. 11–14.
59. Стефурак Р.І. Лексико-семантичний контраст як принцип організації художнього тексту (на матеріалі збірки «Чага» Тараса Мельничука) // Вісник Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. Філологія. – Вип. 42 – 43– Івано-Франківськ: Місто НВ, 2014-2015. – С. – 56 – 60.

60. Стефурак Р.І. Лінгвістичний аналіз поетичного тексту на уроках із розвитку зв'язного мовлення у старших класах // Українська література в загальноосвітній школі: Науково-методичний журнал. – К.: АПН України. – 2008. - № 7 – 8, червень-липень. – С. 72 – 74.
61. Сулименко Н. Е. Текст и аспекты его лексического анализа : учеб. пособие / Н. Е. Сулименко. – СПб. : Изд-во Политехн. ун-та, 2007. – 212 с.
62. Теория и практика анализа текста в аспекте скрытой прагмалингвистики : монография / под ред. докт. филол. н., проф. Г. Г. Матвеевой / Г. Г. Матвеева, А. В. Бутусова, О. Е. Ломова, Л. А. Моисеенко. – Ростов-на-Дону : ИУБиП, 2007. – 196 с.
63. Филиппов К. А. Лингвистика текста : курс лекций / Константин Анатольевич Филиппов. – Изд. 2-е, испр. и доп. – СПб. : С.-Петербург. ун-та, 2007. – 331 с.
64. Художній текст – слово – образ: лінгвостилістичний аспект : монографія / [М. І. Голянич, І. О. Бабій, Н. Я. Іванишин та ін.] ; за ред. М. І. Голянич. – Івано-Франківськ : Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2010. – 408 с.
65. Шевченко Л. Лінгвістичні інтерпретації / Л. Шевченко // Мовознавство. – 2006. – № 5. – С. 66–72.
66. Ягунова Е. Коммуникативная и смысловая структуры текста и его восприятие / Е. Ягунова // Вопросы языкознания. – 2007. – № 6. – С. 32–49.
67. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації : навч. посібник / О. В. Яшенкова. – К. : ВЦ «Академія», 2010. – 312 с.

Додаткова література:

1. Алефиренко Н. Ф. Поэтическая энергия слова. Синергетика языка сознания и культуры / Николай Федорович Алефиренко. – М. : Academia, 2002. – 394 с.

2. Баган М. П. Категорія заперечення в українській мові: функціонально-семантичні та етнолінгвістичні вияви : монографія / М. П. Баган. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. – 376 с.
3. Безкровна І. О. Поетичний текст як комунікативний акт: типи адресатів / І. О. Безкровна // Мовознавство. – 1988. – № 4–5. – С. 67–72.
4. Голянич М. І. Ключова внутрішньоформна номінація в реалізації смислотвірного потенціалу художнього тексту / Марія Голянич // Актуальні проблеми синтаксису: сучасний стан і перспективи дослідження: матеріали Міжнародних наукових читань, присвячених пам'яті доктора філологічних наук, професора, завідувача кафедри сучасної української мови ЧНУ Ніни Василівни Гуйванюк (Чернівці, 14 листопада 2014 р.) – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2014. – С. 242 – 243.
5. Голянич М.І. Художній текст у лінгвофілософському вимірі // Вісник Прикарпатського університету. Філологія. – Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, 2009 – 2010. Вип. 23 – 24. – С. 11 – 16.
6. Демьянков В. З. Интерпретация как инструмент и как объект лингвистики / В. З. Демьянков // Вопросы филологии. – 1999. – № 2. – С. 5–13.
7. Жданов Ю. Н. О понятии «информационная недостаточность текста» / Ю. Н. Жданов // Теоретическая и прикладная лингвистика. Вып. 1. Проблемы философии языка и сопоставительной лингвистики. – Воронеж : Изд-во ВГТУ, 1999. – С. 117–129 // www.Philology.ru.
8. Завальнюк І. Я. Синтаксичні одиниці в мові української преси початку ХХІ століття: функціональний і прагмалінгвістичний аспекти : монографія / І. Я. Завальнюк. – Вінниця : Нова Книга, 2009. – 400 с.
9. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – Волгоград : Перемена, 2002. – 477 с.

10. Клименко Н. Ф. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі : монографія / Н. Ф. Клименко, Є. А. Карпіловська, Л. П. Кислюк. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2008. – 336 с.
11. Кравець Л. Динаміка метафори в українській поезії ХХ ст. : монографія / Лариса Кравець. – К. : ВЦ «Академія», 2012. – 416 с. – (Серія «Монограф»).
12. Красных В. В. Основы психолингвистики и теории коммуникации / В. В. Красных. – М. : Гнозис ; Кучково поле, 2001. – 270 с.
13. Кубрякова Е. С. О тексте и критериях его определения / Е. С. Кубрякова // Текст. Структура и семантика. Т. 1. – М., 2001. – С. 72–81 // www.srcc.msu.su.
14. Лагутин В. И. Проблемы анализа художественного диалога (к прагмалингвистической теории драмы) / В. И. Лагутин. – Кишинев : ШТИИНЦА, 1991. – 97 с.
15. Луцак С. М. Домінанта як ментальне осердя художньо-естетичного процесу (на матеріалі української літератури межі ХІХ–ХХ століть) : монографія / Світлана Луцак ; [наук. ред. Р. Т. Гром'як]. – Івано-Франківськ : Фоліант, 2010. – 400 с.
16. Никитин М. В. Курс лингвистической семантики : учеб. пособие для студентов, аспирантов и преподавателей лингвистических дисциплин в школах, лицеях, колледжах и вузах / М. В. Никитин. – СПб. : Научный центр проблем диалога, 1996. – 760 с.
17. Рафикова Н. В. Психолингвистическое исследование процессов понимания текста : монография / Н. В. Рафикова. – Тверь : Твер. гос. ун-т, 1999. – 144 с.
18. Степанов Ю. С. Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования / Ю. С. Степанов. – М. : Школа «Языка русской культуры», 1997. – 824 с. : 51 илл.

Словники, довідники:

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – Изд. 4-е, стереотипное. – М. : КомКнига, 2007. – 576 с.
2. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації / Ф. С. Бацевич. – К. : Довіра, 2007. – 205 с. – (Словники України).
3. Ганич Д. І. Словник лінгвістичних термінів / Д. І. Ганич, І. С. Олійник. – К. : Вища школа, 1985. – 360 с.
4. Голянич М. І. Словник лінгвістичних термінів: лексикологія, фразеологія, лексикографія / М. І. Голянич, Р. І. Стефурак, І. О. Бабій ; за ред. М. І. Голянич. – Івано-Франківськ : Сімик, 2011. – 272 с.
5. Горте М. А. Фигуры речи : терминологический словарь / М. А. Горте. – М. : ЭНАС, 2007. – 208 с. – (Русская речь).
6. Демський М. Т. Словник метамови інтерпретатора художнього тексту : навч. посібник / М. Т. Демський, Л. В. Краснова ; за ред. М. І. Дубини. – К. : ІСДО, 1994. – 60 с.
7. Етимологічний словник української мови : у 7 т. / [редкол. : О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін.] – К. : Наук. думка, 2006. – Т. 5. – 2006. – 704 с.
8. Єрмоленко С. Я. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бибик, О. Г. Тодор ; за ред. С. Я. Єрмоленко. – К. : Либідь, 2001. – 224 с.
9. Жайворонок В. Знаки української етнокультури : словник-довідник / Віталій Жайворонок. – К. : Довіра, 2006. – 703 с.
10. Калашник В. С. Словник фразеологічних антонімів української мови / В. С. Калашник, Ж. В. Колоїд. – К. : Довіра, 2004. – 284 с.
11. Краткий словарь когнитивных терминов / Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина ; под общ. ред. Е. С. Кубряковой. – М. : Филологический факультет МГУ им. М. В. Ломоносова, 1997. – 245 с.
12. Культура русской речи : энциклопедический словарь-справочник / под ред. Л. Ю. Иванова, А. П. Сковородникова, Е. Н. Ширяева и др. – М. : Флинта : Наука, 2003. – 840 с.

13. Леськів Б. Поетичні фігури : словник / Богдан Леськів. – Тернопіль : Книголюб, 2000. – 152 с.
14. Словник української мови : В 11 т. – К. : Наук. думка, 1970–1980.
15. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. – К. : ВЦ «Академія», 2006. – 752 с. – (Nota bene).
16. Мала філологічна енциклопедія / уклали : О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. – К. : Довіра, 2007. – 478 с. : іл.
17. Матвеева Т. В. Полный словарь лингвистических терминов / Т. В. Матвеева. – Ростов н/Д : Феникс, 2010. – 562[1] с. – (Словари).
18. Полюга Л. М. Повний словник антонімів української мови / Л. М. Полюга. – 3-є вид., допов. і випр. – К. : Довіра, 2006. – 510 с.
19. Русский язык. Энциклопедия / гл. ред. Ю. Н. Караулов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Большая Российская энциклопедия ; Дрофа, 1997. – 703 с.
20. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава : Довкілля – К., 2010. – 844 с.
21. Словник синонімів української мови : У 2 т. / А. А. Бурячок та ін. – К. : Наук. думка, 1990–2000.
22. Словник тропів і стилістичних фігур / автор-укладач В. Ф. Святовець. – К. : ВЦ «Академія», 2011. – 176 с. – (Серія «Nota bene»).
23. Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови / Леся Ставицька – К. : Критика, 2003. – 336 с.
24. Стариченок В. Д. Большой лингвистический словарь / В. Д. Стариченок. – Ростов н/Д : Феникс, 2008. – 811(1) с. – (Словари).
25. Стилистический энциклопедический словарь русского языка / [под ред. М. Н. Кожинной]. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М. :

- Флинта : Наука, 2006. – 696 с.
26. Ткачук О. М. Наратологічний словник / О. М. Ткачук. – Тернопіль : Астон, 2002. – 173 с.
  27. Українська мова : енциклопедія / редкол. : Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. [та ін.]. – [2-ге вид., випр. і доп.]. – К. : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. Бажана, 2004. – 824 с. : іл.
  28. УСЕ: Універсальний словник-енциклопедія / гол. ред. В. М. Попович. – К. : Ірина, 1999. – 1551 с.
  29. Фразеологічний словник української мови : У 2 т. / за ред. С. І. Головащук та ін. – К. : Наук. думка, 1994.
  30. Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики : енциклопедичний словник для фахівців з теоретичних гуманіт. дисциплін та гуманіт. інформатики / І. Б. Штерн ; Міжнародний фонд «Відродження» – К. : АртЕк, 1998. – 335 с.
  31. Языкознание : большой энциклопедический словарь / гл. ред. В. Н. Ярцева. – 2-е изд. – М. : Большая Российская энциклопедия, 1998. – 685 с. : ил.

Електронні інформаційні ресурси:

1. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: <http://www.nbuv.gov.ua/>
2. Словники на mova.info: <http://www.mova.info/Page.aspx?l1=61>
3. Український лінгвістичний портал: <http://ulif.org.ua>
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови онлайн: <http://www.slovnyk.net/>
5. Українські неологізми: <http://words.volyn.net/>
6. Семиотические исследования и электронная библиотека: <http://www.lib.semiotics.ru/>
7. Журнал «Дискурс»: <http://www.nsu.ru/education/virtual/discourse.htm>
8. Електронна бібліотека української літератури: <http://www.utoronto.ca/elul/Main-Ukr.html>

Джерела

1. Андрусяк І. Отруєння голосом : [тексти] / Іван Андрусяк. – К. : Смолоскип, 1996. – 164 с. : портр.
2. Андрухович Ю. І. Екзотичні птахи і рослини з додатком «Індія» : [колекція віршів] / Юрій Андрухович. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2002. – 112 с.
3. Андрухович Ю. І. Московіада : [роман жахів] / Юрій Андрухович. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2006. – 151 с.
4. Антологія української поезії II половини ХХ сторіччя / [авт. передм. та упоряд. текстів проф. Ю. Ковалів]. – К. : Гранослов, 2001. – 432 с.
5. Антонич Б. І. Три перстені / Богдан-Ігор Антонич. – Львів : Літопис, 2008. – 128 с.
6. Антонюк А. Торба : [збірка поезій] ; [передм. О. Коцарева ; післямова С. Сітало] / Артем Антонюк. – К. : Смолоскип, 2007. – 144 с. – (Лауреати «Смолоскипа»).
7. Білик І. І. Меч Арея : [роман] / І. І. Білик ; ред. М. М. Габрійчук ; авт. передм. О. Апанович. – К. : Дніпро, 1990. – 448 с.
8. Білоцерківець Н. Алергія : [вірші] / Наталка Білоцерківець. – К. : Критика, 1999. – 64 с.
9. Бортняк А. Із найновіших поезій. Двострофи / Анатолій Бортняк // Кур'єр Кривбасу. – 2003. – № 164. – С. 112–121.
10. Вишенський С. А. Світотвір : [вірші] / Станіслав Вишенський. – К. : Молодь, 1987. – 80 с.
11. Вінграновський М. С. Вибрані твори : у 3 т. – Т. 1 : Поезії ; [вступна стаття Т. Салиги] / Микола Вінграновський. – Тернопіль : Богдан, 2004. – 400 с. – (Серія «Маєстат слова»).
12. Гаврилів Т. Повертаючись до сказаного / Тимофій Гаврилів. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2002. – 88 с.

13. Ганущак В. Відрух : [поезії] / [худож. Г. П. Кирпан] / Василь Ганущак. – Івано-Франківськ : Облвидав «Галичина», 1991. – 124 с.
14. Герасим'юк В. Д. Поет у повітрі : [вірші і поеми] / Василь Герасим'юк. – Львів : Кальварія, 2002. – 144 с.
15. Голобородько В. І. Летюче віконце : [вибрані поезії] ; [вступ. ст. І. М. Дзюби] / Василь Голобородько. – К. : Український письменник, 2005. – 463 с.
16. Голота Л. С. Опромінена часом : [поезії] / Любов Голота. – К. : Дніпро, 2001. – 224 с.
17. Дві тонни : антологія поезії двотисячників / [упоряд. Б.-О. Горобчук, О. Романенко]. – К. : Вид-во Романенка «Маузер», 2007. – 304 с.
18. Дев'ятдесятники : антологія нової української поезії. – Тернопіль : Лілея, 1998. – 224 с.
19. Дочинець М. Многії літа. Благії літа. Заповіти 104-річного карпатського мудреця – як жити довго в здоров'ї, щасті і радості / Мирослав Дочинець. – Мукачево : Карпатська вежа, 2012. – 144 с.
20. Драч І. Ф. Вибрані твори : В 2 т. : [поезії]. – Т. 1 / Іван Драч. – К. : Дніпро, 1998. – 351 с.
21. Жиленко І. В. Євангеліє від ластівки : [вибрані твори] ; [передм. М. Жулинського] / Ірина Жиленко. – К. : Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2006. – 488 с. – (Б-ка Шевченк. ком.).
22. Жупанський О. І. Розсипаний час : [вірші] / Олег Жупанський. – К. : МП «Ювенікс», 1997. – 96 с.
23. Забужко О. С. Автостоп : [поезії] / Оксана Забужко. – К. : Український письменник, 1994. – 96 с.
24. Забужко О. С. Диригент останньої свічки: [поезії] / Оксана Забужко. – К. : Радянський письменник, 1990. – 143 с.
25. Загребельний П. А. Диво : [роман] / Худож.-оформлювач І. В. Осипов / Павло Загребельний. – Харків : Фоліо, 2005. – 638 с.

26. Загребельний П. А. Зона особливої охорони : [роман] / Павло Загребельний. – К. : Укр. письменник, 1999. – 151 с.
27. Знак нескінченності : [збірка поезій] / [упоряд. Л. Фінкельштейн]. – К. : Факт, 2002. – 228 с.
28. Іздрик Ю. Флешка. Дефрагментація / Ю. Іздрик. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2009. – 148 с.
29. Іменник : антологія дев'яностих / [упоряд. : А. Кокотюха, М. Розумний]. – К. : Смолоскип, 1997. – 264 с. : порт. – (Творча асоц. «500»).
30. Калашник В. С. Бентежне надвечір'я : [лірика, поетичні переклади] / [передм. В. Борового] / Володимир Калашник. – Харків : Майдан, 2004. – 120 с.
31. Калашник В. С. Біла зоря : [поезії] ; [передм. лауреата Шевченківської премії С. Сапеляка] / Володимир Калашник. – Харків : Майдан, 2006. – 78 с.
32. Калитко К. Портретування асфальту : [поезії] / Катерина Калитко. – К. : Смолоскип, 2004. – 98 с. – (Лауреати «Смолоскипа»).
33. Квіти в темній кімнаті : Сучасна укр. новела : Найяскравіші зразки укр. новелістики за останні п'ятнадцять років / [упоряд., передм., літ. ред. В. Даниленка]. – К. : Генеза, 1997. – 432 [1] с.
34. Кіяновська М. Звичайна мова : [збірка поезій] / Маріанна Кіяновська. – К. : Факт, 2005. – 112 с.
35. Кордун В. М. Зимовий стук дятла : [поезії] ; [післям. М. Н. Москаленка] / Віктор Кордун. – К. : Укр. письменник, 1999. – 127 с.
36. Короташ О. Елегії острова Патмос : [поезія] ; [передмова В. Герасим'юка] / Олег Короташ. – Львів : ДП «Видавничий дім «Укрпол», 2010. – 104 с.
37. Костенко Л. В. Вибране / Ліна Костенко. – К. : Дніпро, 1989. – 559 с.
38. Костенко Л. В. Мадонна перехресть / Ліна Костенко. – К. : Либідь, 2011. – 112 с. : іл.
39. Костенко Л. В. Маруся Чурай : Історичний роман у віршах /

- Ліна Костенко. – К. : Весела, 1990. – 159 с.
40. Літургія кохання : антологія української любовної лірики кінця XIX – початку XXI століття / [упоряд., передм., довідки про авт. І. Лучука]. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2008. – 728 с.
  41. Людкевич М. Й. Старий годинникар : [поезії] / Марія Людкевич. – К. : Молодь, 1991. – 104 с.
  42. Малащук А. Ботокуди / Андрій Малащук // Сучасність. – 2002. – № 7–8. – С. 11–21.
  43. Матіос М. Майже ніколи не навпаки / Марія Матіос. – Львів : ЛА «ПІРАМІДА», 2007. – 176 с.
  44. Матіос М. Солодка Даруся / Марія Матіос. – Львів : Піраміда, 2005. – 176 с.
  45. Матіос М. Чотири пори життя / Марія Матіос. — Львів: Піраміда, 2009. — 264 с.
  46. Махно В. Лютневі елегії та інші вірші / Василь Махно. – Львів : Каменярь, 1998. – 61 с.
  47. Мельник В. І. Просто вірші / Віктор Мельник. – Хмельницький : «Доля», 1991. – 44 с.
  48. Мельничук Т. Поезії : Твори в 3 т. : Т. 3 ; Кн. 1 / Тарас Мельничук. – Коломия : Вік, 2006. – 496 с.
  49. Мельничук Т. Чага / Тарас Мельничук. – Коломия : Видавничо-поліграфічне товариство «Вік», «Просвіта», 1994. – 177 с.
  50. Ми і вона : антологія одинадцяти поеток / [упоряд. текстів М. Савка]. – Львів : Видавництво Старого Лева, 2005. – 128 с.
  51. Мойсієнко А. К. Вибране : [поезії і переклади] ; [передмова акад. М. Г. Жулинського] / Анатолій Мойсієнко. – К. : Фенікс, 2006. – 528 с.
  52. Мойсієнко А. Спалені камені : [збірка поезій] / Анатолій Мойсієнко. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2003. – 96 с.
  53. Молоде вино : антологія поезії / [упоряд. М. Розумний, С. Руденко]. – К. : Смолоскип, 1994. – 232 с. : портр.
  54. Неждана Н. Котивишня : [збірка поезій] / Неда Неждана. – К. : Смолоскип, 1996. – 108 с.

55. Олійник Б. І. Сива ластівка : [поезії] ; [іл. Ю. А. Чеканюка] / Борис Олійник. – [3-тє вид., доп.]. – К. : Веселка, 1995. – 127 с.
56. Охрімівч А. Замкнутий простір : [поезії] / Андрій Охрімівч. – Львів : Кальварія, 2002. – 148 с.
57. Павличко Д. В. Аутодафе : [вірші, пісні, поеми] / Дмитро Павличко. – К. : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2008. – 160 с.
58. Павличко Д. В. Поклик : [збірка поезій] / Дмитро Павличко. – Дрогобич : Коло, 2009. – 176 с.
59. Павличко Д. В. Ялівець : [поезії] / Упоряд. і передм. Р. М. Лубківського / Дмитро Павличко. – К. : Веселка, 2004. – 399 с.
60. Павлюк І. Мова молекул / Ігор Павлюк // Сучасність. – 1998. – № 10. – С. 11–37.
61. Павлюк І. Якщо вірити серцем / Ігор Павлюк // Кур'єр Кривбасу. – 2003. – № 162. – С. 110–123.
62. Пропала грамота : [поезії] / Позаяк Ю. В., Недоступ В. І., Либонь С. Л. / Юрко Позаяк, Віктор Недоступ, Семен Либонь. – К. : Радянський письменник, 1991. – 102 с. – (Перша книжка поета).
63. Пушик С. Г. Хмаролом : [вибрані поезії, поеми та пісні] / Степан Пушик. – К. : Дніпро, 1997. – 432 с.
64. Римарук І. М. Діва Обида. Видіння і відлуння / Ігор Римарук. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1998. – 128 с.
65. Роздобудько І. Гудзик : [роман] / Ірен Роздобудько ; худож.-оформлювач І. В. Осипов /. – Харків : Фоліо, 2008. – 222 с. – (Колібрі).
66. Роздобудько І. Дванадцять, або виховання жінки в умовах, не придатних до життя : [роман] / Ірен Роздобудько. – Харків : Фоліо, 2008. – 287 с.
67. Роздобудько І. Перейти темряву / Ірен Роздобудько. – Х. : Фоліо, 2012. – 154 с.
68. Романенко О. Абстиненція : [поезії] / Олег Романенко. – К. : Смолоскип, 2004. – 72 с. – (Лауреати «Смолоскипа»).

69. Савка М. Квіти цмину / Мар'яна Савка. – Харків : «Видавництво Старого Лева», 2006. – 128 с.
70. Симоненко В. А. Лебеді материнства : [поезія, проза] / Василь Симоненко ; [вступ. ст. О. Гончара]. – Дніпропетровськ : Промінь, 1989. – 224 с. : портр. – (Шкільна бібліотека).
71. Скиба Р. Хвороба росту : [поезії] / Роман Скиба. – К. : Смолоскип, 1998. – 240 с.
72. Слапчук В. Д. Клітка для неба : [повісті] / Василь Дмитрович Слапчук. – К. : Факт, 2006. – 278 с. – (Ехсертис ехсірїендіс).
73. Слоньовська О. В. Зимове яблуко : [поезії] / Ольга Слоньовська. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2011. – 360 с.
74. Стернічук О. Урок географії / Олександр Стернічук // Кур'єр Кривбасу. – 2003. – № 165. – С. 92–96.
75. Стефаник В. Камінний хрест / Василь Стефаник. – Харків : «Фоліо», 2010. – 572 с.
76. Стефурак Н. В. Дикі яблука : [вірші] / Неоніла Стефурак. – К. : Молодь, 1990. – 104 с.
77. Стефурак Н. В. Спалах / Неоніла Стефурак. – Львів : Видавництво «Літературний Львів», 1994. – 84 с.
78. Стус В. Вечір. Зламана віть : Вибране / Передм.: К. Москалець / Василь Стус. – К. : Дух і літера: За друга, 1999. – 384 с. – (Б-ка ХХІ ст.).
79. Стусенко О. Дурненький : [оповідання] / Олександр Стусенко // Дніпро. – 2004. – № 7–8. – С. 69–77.
80. Таран Л. Уголос / Людмила Таран // Кур'єр Кривбасу. – 2004. – № 178. – С. 112–116.
81. Ткачівський Я. В. Воскресіння : [поезії] / Ярослав Ткачівський. – Івано-Франківськ : «Перевал», 1995. – 120 с.
82. Ткачівський Я. В. Сльоза блаженства : [духовна поезія] / Ярослав Ткачівський. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2010. – 76 с.
83. Турчин М. М. Золоті гердани осені / Марія Турчин. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2009. – 140 с.

84. Тютюнник Г. М. Облога : Вибрані твори / Передм., упорядкув. та приміт. В. Дончика / Григорій Тютюнник. – К. : Унів. вид-во «Пульсари», 2004. – 584 с.
85. Український декамерон / Упоряд. Р. В. Піхманець; Післямова І. О. Денисюк ; Худ. оф. О. І. Мікловда. – К. : Фірма «Довіра», 1993. – (Бібліотека журналу «Лель»). Український декамерон. Кн. 1. Дияволиця. Новели. Повість / упоряд. Р. В. Піхманець ; післямова І. О. Денисюк ; худ. О. І. Мікловда. – К. : Довіра, 1993. – 398 с. : іл. ; 17 см. – (Бібліотека журналу «Лель»).
86. Улюблені вірші про кохання : [жіночий примірник] / [упоряд. Б. Щавурський]. – Тернопіль : Вид-во «Навчальна книга – Богдан», 2007. – 256 с.
87. Федюк Т. Таємниця ложа : [нова книга віршів] / Тарас Федюк. – Львів : Кальварія, 2003. – 160 с.
88. Фішбейн М. Антеніди / Мойсей Фішбейн // Сучасність. – 2003. – № 2. – С. 14–18.
89. Харківська барикада № 2 : антологія сучасної літератури. – К. : Факт, 2008. – 232 с.
90. Цех поетів : антологія віршів / [авт. проекту і упоряд. О. Короташ]. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1999. – 132 с. : портр.
91. Чопей І. Осінні акварелі : [вірші] ; [передм. Д. Г. Білоуса ; худож. Ю. В. Правдохіна] / Іван Чопей. – К. : Веселка, 1994. – 62 с. : іл.
92. Шевчук В. Камінна луна : [повісті] / Валерій Шевчук. – К. : Молодь, 1987. – 216 с.
93. Шевчук В. Три листки за вікном : [роман-триптих] / Валерій Шевчук. – К. : Радянський письменник, 1986. – 587 с.
94. Шевчук В. У череві апокаліптичного звіра : Історичні повісті та оповідання / Валерій Шевчук. – К. : Український письменник, 1995. – 205 с.
95. Штонь Г. Затока лун : [поезії] / Григорій Штонь. – К. : Дніпро, 1999. – 184 с.

96. Яровий О. Небо в нетрях : [поезії] ; [передм. Ю. Мушкетика] / Олександр Яровий. – К. : Український письменник, 1995. – 87 с. – (Міжнародний конкурс «Гранослов»).

Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	ЛАТ як навчальна дисципліна. Предмет і завдання ЛАТ.	2
2	Текст. Види текстів. Художній текст.	2
3	Принципи та прийоми ЛАТ. Методика і техніка ЛАТ	2
4	Особливості лінгвістичного аналізу поетичного, прозового, драматургічного текстів.	2

Мета проведення лекцій:

- у достатньо економній формі сконцентрувати інформацію, передбачену змістом освіти у вивченні лінгвістичного аналізу тексту;
- деякою мірою компенсувати брак новітніх підручників і посібників;
- прокоментувати контроверсійні, суперечливі погляди на певні проблеми;
- зосередитися на найбільш складних питаннях, у яких важко розібратися самотійно; формувати у тих, хто навчається, уміння слухати і усвідомлювати побачене і почуте, здійснювати такі важливі розумові операції як аналіз, синтез, порівняння тощо;
- здійснювати безпосередній контакт, емоційний і виховний вплив викладача на слухачів (студентів), чого не може дати жодний підручник;
- найбільш ефективно окреслювати напрямки подальшої самотійної роботи.

При викладанні теоретичної частини курсу висвітлюються питання: лінгвістика тексту як наукова дисципліна, теорія тексту, текст, головні властивості та види текстів, основи лінгвістичного аналізу тексту, визначаються його структурні функціонально-смыслові типи, з'ясовується система лінгвоодиниць, види, методи і прийоми ЛАТ, розкриваються властивості словесного художнього твору та ін.

У результаті проведення лекцій студенти повинні

ЗНАТИ:

- предмет та завдання курсу;
- базові поняття, що використовуються при вивченні лінгвоаналізу як навчальної дисципліни;
- методи і методику вивчення курсу;
- що таке ЛАТ, які його завдання;
- що таке текст, які є види текстів, їх основні властивості;
- що таке контекст, види контекстів;
- засоби текстового зв'язку;
- у чому полягає специфіка художнього тексту;
- зарубіжні та вітчизняні дослідження з лінгвістики тексту;
- дію факторів, що зумовлюють характер відбору й організацію мовних засобів у тексті (у художньому творі вони органічно злиті), і суб'єктивні, й об'єктивні фактори мусять розглядатися у тісному взаємозв'язку;
- основні прийоми і принципи ЛАТ, схеми ЛАТ текстів належних до різних стилів жанрів.

УМІТИ:

- професійно аналізувати різні типи текстів з урахуванням їх мовної і смислової організації;
- застосовувати методику цілісного і часткового аналізу тексту;
- правильно визначати типи текстів з погляду лінгвістичних критеріїв їх розрізнення; застосовувати різноманітні мовознавчі методи аналізу тексту;
- знаходити, виділяти кожний мовний рівень, сконденсований у тексті: графемний, фонетичний, морфемний, словотвірний,

лексичний, фразеологічний, морфологічний, синтаксичний, стилістичний, метричний (якщо є);

– характеризувати тексти різних стилів, визначати засоби текстового зв'язку та ті, що передають смислові настанови, характеризувати основні концепції розуміння мови художнього твору;

– на конкретних прикладах текстів виявляти закономірності дії, прояву згаданих факторів, застосовувати кожний прийом при аналізі будь-якого тексту в тому числі і художнього.

Лекція 1. Лінгвістичний аналіз тексту (ЛАТ) як навчальна дисципліна. Предмет і завдання ЛАТ.

Мета. Сконцентрувати інформацію, передбачену змістом освіти у вивченні лінгвістичного аналізу тексту.

План:

1. Мета, завдання і предмет курсу «Лінгвістичний аналіз тексту».
2. Рівні лінгвоаналізу: графемний, фонетичний (фонологічний), морфемний, словотвірний, лексико-фразеологічний, морфологічний, синтаксичний, стилістичний.

1. ЛІНГВІСТІЧНИЙ АНАЛІЗ ТЕКСТУ – «аналіз будь-якого тексту як продукту мовно-розумової діяльності людини із застосуванням лінгвістичних методів і прийомів з метою виявлення його структурно-смислової єдності, комунікативної спрямованості та інтерпретації упорядкування мовних засобів для вираження смислу. Комплексний аналіз тексту, ґрунтуючись на поняттях лінгвістичної теорії тексту і комунікації, передбачає виявлення та інтерпретацію діалогічності тексту: мовного жанру, стилю, функціональних особливостей, основного задуму і суспільно-політичної, естетичної та інших позицій автора, його світоглядних настанов та оцінок, а також характеристику семіотичного простору

тексту, його дискурсивних категорій та засобів їх репрезентацій» [Плющ. – УМЕ. – С. 314].

«...Аналіз усіх засобів і способів та форм словесного мистецтва, мовностилістичної структури образів – лірики, драми, роману і повісті, тобто всю лінгвістичну структуру літературно-художнього твору, щоб в аналізі форми побачити ... зміст... Предметом лінгвістичного аналізу тексту є виділення і характеристика системи рівневих мовних одиниць, наявних в ... уривках літературних та публіцистичних творів» [Ковалик. – ЛАТ. – С. 4–5] чи цілих текстах.

«...Аналіз тексту, покликаний віднаходити та описувати систему його категорій, визначати своєрідні мовні складники змісту та форми, висвітлювати різновиди зв'язків між окремими частинами та усталеними правилами вираження й експлікації цих зв'язків... *Комплексний лінгвістичний аналіз тексту* – розгляд усіх текстоутворювальних факторів і текстових категорій: інформативності, членування, простору, часу, інтеграції і завершеності, образу автора, засобів зв'язності у тексті, виокремлення теми та ідеї тексту і под.» [Єщенко. – С. 249].

МЕТА КУРСУ – допомогти студентам практично осмислити теоретичну програму тексту (як усіх функціональних стилів української мови, так і художнього тексту зокрема):

- ознайомити студентів-філологів із специфікою лінгвістичного аналізу (на відміну від літературознавчого) та з прийомами і технікою ЛАТ і на цій основі виробити міцні практичні навички ЛА мовних елементів усіх рівнів і тексту в цілому;
- виявити на основі комплексного ЛА конкретних текстів систему естетичних співфункцій усіх мовних одиниць і їх категорій, що беруть участь у створенні системи художніх образів у певному тексті, а також і формуванні самого тексту.

ОСНОВОЮ ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ТЕКСТУ як наукового осмислення і трактування його змісту та мовного вираження є розгляд мовних явищ у розвитку і взаємозв'язках.

ПРЕДМЕТОМ ЛАТ є виділення і характеристика системи рівневих мовних одиниць, наявних у спеціально підібраних макро- чи мікротекстах (насамперед художніх), які вивчаються в середній школі, а також цікавих за формою і змістом, що не входять до програми середньої школи.

КУРС ГРУНТУЄТЬСЯ НА ВИВЧЕННІ ВСІХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН. Особливо тісно пов'язаний із літературознавством, яке вивчає художню літературу, її походження, специфіку, суспільне значення і закономірності розвитку, а також принципи і методи дослідження літературного процесу.

ЛАТ (лінгвістичний аналіз тексту) і літературознавчий мають спільний об'єкт дослідження – художній текст. Однак відмінні цільові установи. Літературознавство розглядає текст зі сторони його змісту, ідеї, естетичного впливу, жанрової специфіки, композиційної організації і т.д. ЛАТ аналізує текст як комбінацію усіх мовних елементів у органічному зв'язку з ідеєю та художнім задумом письменника.

ЛАТ перебуває в органічному зв'язку із філософією, естетикою психологією, логікою, історією, мистецтвознавством, соціолінгвістикою, культурологією, етнолінгвістикою, когнітологією та ін.

2. РІВНІ МОВИ – «складові частини, ...механізми мовної системи. Кваліфікуються як підсистеми, що становлять систему мови... Кожен рівень має свій тип одиниць, свою сферу мовного простору і своє функціональне навантаження. Найчастіше виділяють 4 основних Р.м.: фонологічний (одиниця – *фонема*), морфологічний (одиниця – *морфема*), лексичний (одиниця – *лексема*) та синтаксичний (одиниця – *речення*). Названі рівні мови мають ієрархічні відношення: одиниці кожного попереднього рівня

є будівельним матеріалом для одиниць наступного рівня» [Карпенко. – УМЕ. – С. 551].

«Підсистеми мови, які встановлюються у процесі дослідження мови в різних аспектах і розглядаються в їх ієрархічному зв'язку. Основні мовні рівні такі: фонологічний, морфологічний, синтаксичний, лексичний... Лексеми, лексичні варіанти слів вивчаються на рівні лексико-семантичному. Виділяють також морфонологічний, словотворчий і фразеологічний мовні рівні» [СЛТ ГО. – С. 238].

«Яруси (підкласи) загальної системи мови, що характеризуються сукупністю відносно однорідних одиниць і набором певних правил, які регулюють їх використання та групування в окремі класи і підкласи. Виділяються фонетичний, морфемний, лексичний, морфологічний, синтаксичний та інші рівні мови. Рівнями мови також називають зрізи (пласти, ...аспекти) опису мовної системи... Вони можуть охоплювати окремі підсистеми мови чи характеризувати які-небудь аспекти системи в цілому. Наприклад, структурний, змістовий... та інші рівні» [ВЛС. – С. 517].

Висновки. Основою ЛАТ як наукового осмислення й трактування його змісту та мовного вираження є розгляд мовних явищ у розвитку і взаємозв'язках. Якісний лінгвістичний аналіз тексту залежить від аналізу усіх його мовних рівнів (основних і проміжних).

Що таке лінгвістичний аналіз тексту?

Які ви знаєте основні і проміжні рівні ЛАТ?

З якими лінгвістичними і нелінгвістичними дисциплінами пов'язаний ЛАТ?

Лекція 2. Текст. Види текстів. Художній текст.

Мета. Зосередитися на найбільш складних питаннях, у яких важко розібратися самотійно; формувати у тих, хто навчається, уміння слухати і усвідомлювати побачене і почуте, здійснювати такі важливі розумові операції як аналіз, синтез, порівняння тощо

План:

1. Текст – як основний об'єкт дослідження лінгвістичної дисципліни «Теорія тексту».
2. Види текстів та їх властивості.
3. Контекст, підтекст.
4. Засоби текстового зв'язку.
5. Текстові категорії.
6. Художній текст як креативне відображення дійсності.
7. Ключове слово і художній текст.

1. ТЕКСТ – «писемний або усний мовленнєвий масив, що становить лінійну послідовність висловлень, об'єднаних у ближчій перспективі смисловими і формально-граматичними зв'язками, а в загальнокомпозиційному, дистантному плані – спільною тематичною і сюжетною заданістю» [Баранник. – УМЕ. – С. 679].

«...Писемний або усний мовленнєвий потік, [побудований як] послідовність звукових, графемних елементів у синтаксичних структурах (реченнях), які виражають комплекс пов'язаних між собою думок (суджень)» [Ковалик. – С. 414].

«...У широкому значенні, – структура, що складається з елементів значення, єдності цих елементів та вираження цієї єдності; у вузькому значенні, – єдність мовних знаків, що організовані за нормами даної мови і є носіями інформації» [СЗД. – С. 621].

«...Механізм, утворений як система різних семіотичних просторів, у континуумі яких циркулює... вихідне повідомлення... У загальній системі культури тексти виконують... дві основні функції: адекватну передачу значень і народження нових смислів» [Лотман. – СЗД. – С. 431].

«...Не тільки генератор нових смислів, але й конденсатор культурної пам'яті. Текстові притаманна здатність зберігати пам'ять про свої попередні контексти»... «Породження» тексту пов'язане з багатократною семіотичною трансформацією»... «Читач вносить у текст свою особистість, свою культурну пам'ять, коди й асоціації. А вони ніколи не ідентичні авторським» [Лотман. – ЛТСІ. – С. 21; 108; 112].

Результат «...мовленнєвотворчого процесу, що характеризується завершеністю, об'єктивований у формі писемного документа, літературно оброблений згідно з типом цього документа, твір, що складається з назви (заголовка) і низки особливих одиниць (надфразних едностей), об'єднаних різними типами лексичного, граматичного, логічного, стилістичного зв'язку, який має певну цілеспрямованість та прагматичну настанову... Текстові притаманна двоїста природа – стан спокою і руху. Представлений послідовністю дискретних одиниць, текст перебуває у стані спокою, й ознаки руху виступають у ньому імпліцитно. Однак коли текст відтворюється (читається), він перебуває у стані руху, і тоді ознаки спокою виявляються в ньому імпліцитно» [Гальперін. – С. 18–19].

«Певне предикативне синтаксичне утворення, яке складається зі слова (чи його аналога) або синтаксично зв'язаної групи слів (чи їх аналогів) і виконує комунікативну функцію» [Попова. – С. 11].

«Комплекс вербальних знаків природної мови, що характеризується формально-змістовою цілісністю та прагматично-комунікативною єдністю» [Кондратенко. – С. 12].

«Як спосіб відображення дійсності є одночасно продуктом діяльності індивіда й продуктом певної епохи» [Плющ. – С. 296].

«Слово «текст» передбачає, власне, сплетіння окремих ліній у суцільну павутину, яка утримує себе і не дозволяє якійсь окремій нитці випасти із плетива, і художній текст відповідає цьому визначенню, позаяк його елементи сплетені у єдину словесно-звукову послідовність» [Гадамер. – ГП. – С. 157].

2. ТЕ́КСТ АНТРОПОНІ́МНИЙ – «текст, в якому переважають антропоніми, об'єднані в певній послідовності, що поєднуються з обов'язковими чи факультативними апелятивними компонентами, напр.: «Реєстр війська Запорозького», рекрутські списки, списки виборців, поминальні книги. А.т. може бути побутовим, документальним чи літературним» [СУОТ. – С. 45–46].

«Антропонімі словесні знаки, організовані у мовленнєві послідовності певних типів, поєднані з обов'язковими або факультативними апелятивами, які мають функціональну (номінативну) спрямованість. Антропонімічними текстами вважаються різного роду списки, роздаткові відомості, канцелярські алфавітні покажчики тощо» [Парзулова. – С. 135].

ТЕ́КСТ БЕЗПУ́НКТУАЦІ́ЙНИЙ – текст, у якому «або взагалі немає пунктуації, або наявні лише певні розділові знаки, необхідні для розуміння змісту... Єдиним засобом дискретності тут можна вважати міжслівні відступи, що зумовлені структурно-інтонаційними чинниками» [Кондратенко. – С. 255]. Напр.: *І сум і жаль і висновки повчальні / І слово непосильне для пера / Душа пройшла всі стадії печалі / Тепер уже сміятися пора* (Л. Костенко).

ТЕ́КСТ ЗВ'Я́ЗНИЙ – «відрізок усного або писемного мовлення, що характеризується значною протяжністю, цілісною тематичною та логічною єдністю і розчленовується на більші або менші складові частини. Під зв'язним текстом розуміють, звичайно, певну (закінчену) послідовність речень, абзаців, надфразних одиниць, пов'язаних за змістом відповідно до задуму мовця (автора тексту)» [Ковалик. – ЛАТ. – С. 8].

ТЕ́КСТ КАНО́НІЧНИЙ – «текст, раз і назавжди встановлений, стабільний у цілому і зокрема, обов'язковий для всіх видань» [ЛСД. – С. 328].

ТЕ́КСТ КРЕОЛІ́ЗОВАНИЙ – «текст, фактура якого складається з двох негомогенних частин: вербальної (мовної / мовленнєвої) та невербальної (такої, що належить до інших знакових систем, ніж природна мова) [Валгіна. – С. 192]. Це ілюстровані тексти, в яких

вербально виражена інформація сполучається із зображенням» [Загнітко. – С. 160].

ТЕКСТ КУЛЬТУРИ ПРЕЦЕДЕНТНИЙ – «одне з найважливіших понять міжкультурної комунікації та лінгвокультурології; тип тексту, добре знайомий будь-якому середньому члену національної лінгвокультурної спільноти і звернення до якого багаторазово поновлюється в процесах комунікації, завдяки пов'язаним із цим текстом прецедентним висловленням і / або прецедентним іменам. Т.к.п. мають семіотичний характер, тобто впізнаються за натяком, цитатою, жартом тощо. До Т.к.п. перш за все належать так звані «хрестоматійні» твори художньої літератури, шедеври фольклору, а також найбільш вдалі тексти пісень, реклами, анекдотів, популярні лозунги тощо. Володіння Т.к.п. – необхідна умова соціалізації особистості, прилучення до певної етнічної культури, комфортного самовідчуття; неволодіння Т.к.п. – ознака того, що особистість є «чужою» у межах саме цієї культури» [СТМК. – С. 172].

ТЕКСТ НАРАТІВНИЙ – «розповідь, опис.., які вибудовуються за допомогою відбору і сполучуваності відповідних засобів мови. Тут актуальними є 3-я особа персонажа, героя з позиції автора, розповідача (хоча буває розповідання і від 1-ї особи), таксисні ланцюжки дієслів недоконаного й доконаного виду, минулий час (хоча буває розповідь в теперішньому часі) та ін.» [Формановська. – С. 69].

ТЕКСТ ПОЕТИЧНИЙ – «...художнє мовлення, в основі якого лежить повторення певних ритмічно-римових строфічних елементів» [Ковалик. – ЛАТ. – С. 8].

«...Концептуальна система, в якій трансформація слова і поетичних формантів спрямована на формування індивідуального смислу» [Лазебник. – С. 3].

ТЕКСТ ПРОЗОВИЙ – «художньо-словесне мовлення, якому не властиві строго визначені закономірності у відношенні до ритмічної організації» [Ковалик. – С. 415].

ТЕКСТ У ТЕКСТІ – «особлива реторична побудова, у якій відмінність у закодованості різних частин тексту стає виявленим

чинником авторської побудови і читацького сприйняття тексту. Перемикання з однієї системи семіотичного усвідомлення тексту на іншу на якійсь внутрішній структурній межі стає у цьому випадку основою генерування смислу. Така побудова насамперед загострює момент гри у тексті: з позиції іншого способу кодування текст набуває рис підвищеної умовности, відзначається його грайливий характер, іронічний, пародійний, театралізований тощо зміст. Водночас відзначається роль меж тексту, як зовнішніх, що відділяють його від не-тексту, так і внутрішніх, що розділяють ділянки різної кодованости» [Лотман. – СЗД. – С. 436].

«Приєм інтертекстуальних зв'язків, який полягає у введенні до текстової архітектоники, здебільшого художнього змісту, ще одного, на перший погляд, чужого за своїм стилем тексту» [Єщенко. – С. 253].

ТЕКСТ ХУДОЖНІЙ – «динамічна, стратифікаційно-когерентна полізначеннева величина, соціокультурний феномен, що має свої сутнісні ознаки і розглядається як складний об'єкт вивчення...» [Голянич. – ХТСО. – С. 17].

«...Художній текст (дискурс) формується (перебуваючи в постійному процесі становлення) як онтологічно відкрита величина: він звільняється від конвенційних форм стереотипної закріпленості, відкриваючи в собі реляційно-сміслові парадигми, нове дистанціювання поверхневих і глибинних семантичних структур, що може спричинювати зміну текстуальних і міжтекстових перспектив, викликати зміщення диспозиційних властивостей оприявленого референта» [Голянич. – ВФД. – С. 36–37].

Х.т. «здатний виступати одним із компонентів акту художньої комунікації, представляючи особливу художню реальність, яка, поєднуючись із дискурсами автора та читача, створює новий тип дискурсу – художній» [Кондратенко. – С. 44].

«Генерування нових смислів – домінантний аспект тієї роботи, яку виконує художній текст у системі культури» [Лотман. – ЛТСІ. – С. 99].

«...Складна багаторівнева цілісна структура, створена із мовного матеріалу і наповнена таким обсягом різнотипної інформації, яку, на думку вчених, не може передати текст будь-якого іншого стилю» [Кочан. – С. 46].

«...Одна «із проміжних ланок, через яку мовна одиниця потрапляє в літературну мову, нормативно закріплюється в ній, кодифікується; це тло, на якому суспільна свідомість певного історичного часу вимірює мовні елементи за шкалою «літературне» – «позалітературне», на якій простежується загальний процес розвитку літературної мови» [Бибик. – С. 24].

«Художній текст імітує дійсність, створюючи вторинну реальність» [Формановська. – С. 42].

ТЕКСТОЛОГЕМА – «інваріантна одиниця, яка утворює смислове ціле тексту та підпорядковує всі інваріантні одиниці загальної системи мови. Текстологема концентрує значення, основу якого складає концепт... Ознакою текстологеми є те, що вона набуває художньо-образного підтекстового значення, стає семантично багатомірною, ...характеризується смисловою узагальненістю, відзначається соціальною «намагніченістю» в межах наскрізних ідейно-тематичних ліній»... Зміст текстологеми визначається денотацією, тобто місцем текстологеми в загальній схемі квантування дійсності в певній мові, і конотацією, тобто сполученням текстологеми з іншими семантичними одиницями тексту або акту мовлення» [Форманова. – ПТ. – С. 51–52].

3. КОНТЕ́КСТ – «(лат. *contektus* – поєднання, зв'язок) – мовне оточення або ситуація, в яких уживається лінгвістична одиниця. К. не зводиться лише до безпосереднього мовного оточення і не може розглядатися поза такими факторами, як мовленнєва ситуація, культурно-історичний чинник тощо, які істотно впливають на розуміння мовної одиниці... 1. К. є засобом відбору та актуалізації потрібного значення... 2. К. модифікує смисл у межах одного значення, уточнює його, розширюючи або обмежуючи клас денотатів... 3. К. служить засобом синкретизації значень полісемічного слова... 4. К. формує оказіональне значення... 5. К.

виступає засобом десемантизації... Мінімальним К. для слова є словосполучення, максимальним – завершений текст» [Кочерган. – УМЕ. – С. 270–271].

«...Змістово закінчений відрізок усного або писемного мовлення, достатній для визначення смислу слова, виразу чи речення, що входять до його складу, для встановлення граматичних словоформ, характеристики синтаксичних структур та для з'ясування стилістичного або лінгвістичного функціонування слів (словоформ) виразу та вислову. Іноді під контекстом розуміють і словесне оточення, і конситуацію мовлення, і жанр висловлювання. Виділяють за різними ознаками ще й такі типи контекстів: мінімальний контекст (мікроконтекст), макроконтекст, понадконтекст, ...горизонтальний і вертикальний контексти» [Ковалик. – С. 416–417].

«Сукупність формально-фіксованих умов, за яких однозначно виявляється значення певної мовної одиниці (лексичної, граматичної) [Загнітко. – С. 37].

«Завершений у смисловому відношенні фрагмент писемного мовлення (тексту), достатній для точного визначення лексичного значення окремих його одиниць (слів, речень). Контекстом також називають саме оточення лінгвістичної одиниці, під впливом якого вона точніше виявляє свою сутність... У поняття контексту включають немовні (екстралінгвальні) обставини, у яких здійснюється бесіда – її місце, час, умови, рівень знань співбесідників, використання ними міміки, жестів та ін.» [ВЛС. – С. 262].

«Контекст формує актуальну семантику слова і сам формується нею... Контекст може не тільки загострювати певні ознаки, але й підштовхувати імплікаційний розвиток, задавати напрям збагачення відібраних ознак, з одного боку, і, з іншого – відсікати, забороняти потенційно можливі лінії розгортання семантики слова» [Нікітін. – КЛС. – С. 311].

«Завершений у смисловому плані відрізок писемного мовлення, що дозволяє встановити значення слова чи фрази, які входять до нього» [СЛТ. – С. 206].

«...Сукупність умов розуміння висловлень» [Колшанський. – КС. – С. 78].

«Позамовні умови вживання слова: культурно-історичний фактор у вигляді суспільних установок, позамовні ситуації, в яких відбувається комунікація; учасники комунікації; текст як предмет комунікації з його найважливішими характеристиками (мотив, тема, стиль), які простежуються у сфері словесного вжитку» [Левицький. – АМВЛС. – С. 28–29].

«У найширшому значенні – сукупність деяких обставин, від яких залежить значення або сенс будь-якого знака, вислову, тексту, дії...» [Лісовий. – ФЕС. – С. 157].

«К. – необхідна умова комунікації. Розрізняють *власне лінгвістичний* та *екстралінгвальний* К. ...*Власне лінгвістичний*, чи *вербальний*, К. протиставляється *невербальному*, тобто міміці, жестами, рухам... К. буває *експліцитний*, тобто явно виражений як вербальними, так і невербальними засобами, та *імпліцитним*, тобто явно не вираженим. *Імпліцитний* К. є одним із видів пресупозиції: або це фонові знання комунікантів про прототипну ситуацію, або знання прототипних текстів» [Торсуєва. – ЛЕС. – С. 238].

У лінгвістиці також розрізняють: **системний К.** – «...коли сполучуваність зумовлена індивідуальним значенням слова», **несистемний** – «...коли сполучуваність не впливає з його [слова] семантики», **ситуативний (побутовий)** – «час, місце спілкування, учасники комунікативного акту тощо» [Кочерган. – ЗМ. – С. 131].

КОНТЕ́КСТ ВЕРТИКА́ЛЬНИЙ – «культурологічні, історичні, соціально-політичні, філологічні, лінгвокраєзнавчі та інші комунікативні смисли, які супроводжують комунікацію, перш за все комунікацію естетичну, тобто художній дискурс, текст; знання учасниками комунікації (зокрема міжкультурної) цих смислів. Автор дискурсу (тексту) передбачає, що адресат (слухач, читач)

володіє В.к. як необхідною для розуміння фоновою інформацією» [СТМК. – С. 88].

«Історико-філологічний контекст певного літературного твору і його частин. В.к. дає змогу побачити, як той чи інший письменник спонукає читачів до сприймання художньої інформації, об'єктивно закладеної у створеному ним літературному творі... Це частина загальної словесної тканини твору» [Ковалик. ЛАТ. – С. 10].

«Семантико-функційна категорія художнього тексту, яка акумулює у своїй структурі екстратекстову національно марковану та загальнокультурну інформацію, котрій притаманний імпліцитний спосіб вираження змісту» [Калита. – С. 36].

«Інформація історико-філологічного характеру, що об'єктивно закладена в конкретному літературному творі і включає в себе реалії, різного типу літературні алюзії та цитати» [СЛТ. – С. 47].

КОНТЕ́КСТ ГОРИЗОНТА́ЛЬНИЙ – «оточення певної мовної одиниці умовами або особливостями вживання певного елемента в мовленні і взагалі закінченим у смисловому відношенні відрізком писемного мовлення, що дає можливість з'ясувати значення слів або фраз, які входять у нього» [Ковалик. – С. 417].

«Текстове оточення мовної одиниці, що полягає у свідомому виборі тих значень мовних одиниць і такої їх комбінації, котрі втілювали б авторський задум, відображаючи таким чином певний аспект дійсності і його сприймання автором» [Калита. – С. 36].

4. ТЕКСТОВА́ КАТЕГО́РІЯ – «надпарадигмальна інваріантна ознака, що відображає найбільш суттєві закономірності текстом й актуалізованих текстів... Українська дослідниця О. Воробійова кваліфікує Т.к. як концептуальні ознаки, що відображають найбільш сутнісні властивості, прототипні характеристики тексту, взаємодія яких забезпечує його специфіку та стійкість як якісно визначеного лінгвосеміотичного, комунікативного та мовномисленнєвого утворення... Проблема кількості Т.к. пов'язана з їхньою ієрархією як підпорядкованістю одних категорій іншим, вагомішим. Крім того, складність питання полягає в тому, що всі ознаки тексту інтегровані й важко відділити їх одна від одної.

Чимало ознак тексту, названих категоріями, мають природу явища, а не інваріантної ознаки (наприклад, І. Гальперін розглядає інтеграцію й цілісність як категорії, хоча перша є способом досягнення другої як її результату)... У монографічному дослідженні «Основы лингвистической теории текста и коммуникации» з огляду на єдність функціональної природи тексту ми обґрунтували текстово-дискурсивні категорії цілісності, дискретності, інформативності (із підкатегоріями фактуальності, концептуальності, підтексту, аксіологічності, емотивності), зв'язності, континууму (із підкатегоріями прогресії, стагнації, часу та простору), інтерактивності (із підкатегоріями інтенційності, стратегічності, інтерпретанти, ефективності) й інтерсеміотичності (зокрема й інтертекстуальності)» [ЛЕ. – С. 718–720].

«Одна із взаємопов'язаних суттєвих ознак тексту, яка є відображенням окремої частини загальнотекстового смислу різними мовними, мовленнєвими і власне текстовими (композиційними) засобами. Т.к. має знакову природу, план змісту такого знака – це визначена поняттєва універсалія, єдиний текстовий смисл (напр., цілісність, тема, тональність, простір, перспекція), а план вираження – функціонально орієнтована типова композиція різнорівневих мовних засобів» [Матвєєва. – СЕСрм. – С. 533–534].

«Типологія текстових категорій

<i>Основні текстові категорії</i>	інформативність комунікативність
<i>Внутрішньотекстові категорії</i>	зв'язність цілісність членованість
<i>Текстово-дискурсивні категорії</i>	референційність інтерсуб'єктність інтертекстуальність»

[Кондратенко. – С. 23].

ІНФОРМАТИВНІСТЬ ТЭКСТУ – «текстова категорія, яка уособлює інформаційний масив текстового макрозака, що не лише міститься в його вербальній організації, а й впливає з її взаємодії з авторською й читацькою свідомістю... Інформаційний масив тексту є складним і дифузним, його формування здійснюється на підставі діалогічності свідомості комунікантів із текстовим смислом, інтеріоризованим у свідомості автора й адресата буттям, семіосферою та семіотичним універсумом культури...» [ЛЕ. – С. 214–215].

І. Р. Гальперін вважає інформативність обов'язковою ознакою тексту, що може виявлятися в різних формах – «від нульової, коли зміст тексту не дає нічого нового, а лише повторює вже відоме, до концептуальної, коли для її виявлення потрібно ґрунтовно проаналізувати текст»; І. «включає різну за прагматичним навантаженням інформацію: а) змістово-факультативну..; б) змістово-концептуальну..; в) змістово-підтекстову...» [Гальперін. – С. 29; 27–28].

«Термін «інформативність» указує на те, що текст слугує засобом фіксації, зберігання та передання інформації... Категорія інформативності тісно пов'язана з проблемою змісту тексту, розуміння його семантичного наповнення і текстотворення»... «Інформативність художнього тексту передбачає наявність нової інформації на фактичному, концептуальному та підтекстовому рівнях, серед яких основна роль належить концептуальному» [Кондратенко. – С. 29; 277].

КОМУНІКАТИВНІСТЬ – «текстова категорія, ...характерними ознаками якої є інтегративний характер; обґрунтування теорією мовленнєвої діяльності; висування тексту та мовної особистості як основних понять; підвищене зацікавлення екстралінгвістичними чинниками спілкування; експланаторність... Комунікація, зокрема текстова, є цілісним безперервним процесом, що відбувається як взаємодія його учасників – комунікантів. Комунікативний процес складається з ... комунікативних подій, комунікативних актів, інтеракцій...» [Кондратенко. – С. 20–21].

«Передача конкретного змісту в логічно зрозумілих формах і здатність входити до будь-яких форм спілкування. Одна із характеристик речення» [Кочерган. – ВМ. – С. 314].

«Принципова здатність здійснення акту комунікації, реальне змістове наповнення речення, доступне учасникам акту комунікації й так чи інакше інтерпретоване, це осмислення й розуміння того, що генерують чи сприймають як окрему одиницю спілкування» [Попова. – С. 10].

ЗВ'ЯЗНІСТЬ ТЭКСТУ – «текстова категорія, що опосередковує розвиток тем тексту, формування його інформаційного масиву й забезпечує інтеграцію всіх текстових рівнів з метою створення цілісності сприйняття й розуміння тексту адресатом. З. завжди розглядалася дослідниками як одна з найважливіших категорій тексту» [ЛЕ. – С. 175].

«...Семіологічна категорія, ...основний текстотвірний фактор. Зв'язність тексту розглядають у двох аспектах; 1) зв'язність як властивість, що відображає, передає або створює наявність спільного в двох або більше фактах, явищах і т.д.; 2) зв'язність як властивість, що відображає, передає в процесі мовлення факти, явища як завершене у смисловому відношенні ціле. Розрізняють два основні типи зв'язності тексту: 1) зв'язність радіального типу (зв'язність за співвіднесеністю), коли окремі частини тексту зв'язані не безпосередньо одна з одною, а тільки «пучковидно» з темою усього тексту (словники, питальники тощо); 2) зв'язність лінійного типу, коли окремі частини тексту, наприклад, висловлення, зв'язані безпосередньо одна з одною, залежать одна від одної. У лінійній зв'язності тексту виділяють ще різні часткові типи зв'язків: з погляду смислових співвідношень частин тексту смислове зчеплення, як правило, локалізоване або смислове перекриття нелокалізоване» [Ковалик. – ЛАТ. – С. 5–6].

«Зв'язність маніфестує синтагматичні зв'язки у тексті, а цілісність – парадигматичні... Це формально-граматична єдність художнього тексту, що забезпечується різноманітними мовними засобами» [Кондратенко. – С. 23–24; 277].

«Категорія тексту, яка полягає в семантико-граматичному, структурно-композиційному інтегруванні окремих частин в словесне ціле» [Єщенко. – С. 248].

Зв'язність імпліцитна – «різновид текстової зв'язності за представленістю, який ґрунтується на невербальних засобах створення змістового плану фрагментів тексту. Із. застосовує смислові підтекстові зв'язки поєднання мовних одиниць, логічні імплікатури (умовиводи на підставі вербалізованої пропозиції), пресупозицію та постпозицію. Із. протиставлена експліцитній і пов'язана з нею» [ЛЕ. – С. 199].

Зв'язність ономасіологічна – «різновид зв'язності тексту за способом зв'язку, що ґрунтується на повторенні кореневих чи афіксальних морфем, а також загального механізму творення слова: *Комарі на скрипці грають, комарівни завмирають... Ні вікна, ані зорі – комарюють комарі* (Л. Костенко)...» [ЛЕ. – С. 512].

Зв'язність прагматична – «різновид текстової зв'язності, який передбачає узгодження інтенційної програми впливу мовця на адресата та програми адресованості, її стратегій і тактик з очікуваннями адресата, його установкою на кооперативний результат, розуміння концепту тексту, а також гармонізацією свідомості автора-функції й читача» [ЛЕ. – С. 582].

Зв'язність референційна – «різновид зв'язності тексту, який ґрунтується на співвідношенні його інформаційного масиву із ситуаціями й фактами світу дійсності, із реальним станом речей. Порушення відповідності змодельованого авторською свідомістю ...текстового світу дійсному стану речей зумовлює появу белетристичних лакун, які виникають через неуважність, необізнаність автора або через умисне відхилення від реальності...» [ЛЕ. – С. 618].

Зв'язність семантична – «різновид зв'язності тексту за способом зв'язку, який застосовує механізми семного узгодження сполучуваних слів у взаємодії із семантичною структурою висловлення, а на основі міжфразових валентностей – з іншими висловленнями тексту. Узгодження сем ... є явищем лексичної

синтагматики, що ґрунтується на повторенні спільних сем чи сем у сполученнях слів...» [ЛЕ. – С. 636].

ЗВ'ЯЗНІСТЬ СМИСЛОВА – «різновид зв'язності тексту за способом зв'язку, який ґрунтується на логічних відношеннях причини й наслідку, умови й результату, часу і простору, на інтегрованості певних асоціацій, думок, відчуттів, почуттів, емоцій, які створюють цілісний образ або метафоричне уподібнення однієї предметної сфери іншій. Різновидами С.з. є логічна, асоціативно-метафорична й образна» [ЛЕ. – С. 73].

«Одна з ... ознак тексту, що відрізняє його від випадкових послідовностей фраз. Доцільно говорити про «осмислену» зв'язність, оскільки фрази можуть об'єднуватися в псевдотекстові ланцюжки і суто формальними способами» [ШВТ. – С. 127].

ЦІЛЬНІСТЬ ТЭКТУ – властивість тексту, яка «співвідноситься з якісно-функціонально-стильовою визначеністю (виразністю) тексту: епістемічною – у науковому тексті, естетичною – в художньому, ...модально-логічною – в офіційно-діловому» [Котюрова. – СЕСрм. – С. 610].

Ц.т. «...забезпечується основним концептом, загальним смислом тексту, відповідно до якого кожний елемент твору набуває свого закінченого сенсу...» [Чепелева. – С. 81–82].

ЧЛЕНОВАНИСТЬ (ДИСКРЕТНІСТЬ) ТЭКТУ – «текстова категорія, що передбачає різні способи поділу тексту: графічний (на слова, речення, абзаци, параграфи...), композиційно-змістовий (на змістові блоки, надфразні єдності, періоди, топіки і т. ін.), комунікативний (актуальне членування речень, надфразних єдностей), когнітивний (на пропозиції й оператори поєднання, фрейми, макроструктури, ментальні моделі, сценарії тощо)» [ЛЕ. – С. 797].

«Параметр, властивість (граматична категорія) тексту як результат мовленнєвотворчого процесу; наявність дискретних одиниць тексту, зумовлених його комунікативною і смисловою єдністю й цілісністю ... Найвідомішою є концепція І. Р. Гальперіна про два види членування тексту: 1) об'ємно-прагматичний

(синтактико-смиловий), що зумовлює послідовність контактних розташованих відрізків тексту, орієнтований на оптимальну організацію текстової інформації... (надфразної єдності); 2) контекстно-варіативний (...композиційно-смиловий), що передбачає різні типи передачі інформації й отримує реалізацію у формах мовлення (розповідь, опис, роздум), а також в елементах композиції як способі змістово-смилової впорядкованості тексту (абзац, параграф, розділ...)» [Котюрова. – СЕСрм. – С. 617].

Текстова категорія, яка має подвійну природу: «з одного боку, це формальне членування тексту (структурне, композиційне, графічне), з іншого – семантичне: кожний текст створює у внутрішньому світі реципієнта «своєрідну квазіпредметну ситуацію, вибудовує певний можливий світ, що складається з певного набору уявлень про предмети, особи, їхні властивості та відношення» [ОД. – С. 212].

«Зовнішній характер членування тексту, що виражається в наявності структурних частин, спричинений особливістю світосприйняття людиною, тому мовець намагається досягти успішності текстової комунікації через адекватне членування продукованого тексту» [Кондратенко. – С. 26–27].

РЕФЕРЕНЦІЙНІСТЬ – «текстова категорія, яка ґрунтується на співвідношенні модального, породженого авторською свідомістю текстового світу з реальною дійсністю, її подіями, ситуаціями, фактами, предметами й особами. Р. багатьма дослідниками розглядається в межах категорії модальності як її логічний різновид... Зважаючи на положення М. Бахтіна про те, що події життя тексту завжди розвиваються на межі двох свідомостей (авторської й читацької), Р. можна кваліфікувати як текстово-дискурсивну категорію... Р. тексту завжди суб'єктивна...» [ЛЕ. – С. 618].

Текстова категорія, яка «містить граматичну категорію модальності як складник і є ширшою через урахування не лише граматичних, а й семантичних та комунікативних ознак. Саме перехід від категорії модальності до референційності уможливорює

застосування дискурсивного підходу до аналізу художнього тексту, що зумовлено виходом поза межі граматики і рівня речень»... «Віддзеркалення в художньому тексті об'єктивної дійсності і створення особливої художньої реальності, репрезентоване темпоральними та континуумними маркерами» [Кондратенко. – С. 33; 277].

У лінгвістиці виділяють такі види референційності: **ІРРЕАЛЬНА** - «текстова категорія, яка полягає у тому, що текстова інформація репрезентує нову модель реальності, яка не збігається з реальним світом»; **РЕАЛЬНА** - «текстова категорія, яка полягає у тому, що викладена інформація у тексті є максимально наближеною до дійсності»; **РЕФЛЕКСИВНА** - «текстова категорія, спрямована на відтворення особистісного світогляду автора, його переживання» [Єщенко. – С. 174–175]. Див. **МОДАЛЬНІСТЬ (ТОНАЛЬНІСТЬ)**.

ІНТЕРСУБ'ЄКТНІСТЬ – «(лат. *inter*: між і *subjectum*: підкладене) – феномени, що не залежать від окремого суб'єкта, виходять за межі його індивідуальної свідомості. Йдеться про специфічну спільність між суб'єктами пізнання, умову взаємодії і передавання знання однією особою іншій, наприклад, літературним критиком письменнику, і навпаки» [ЛЕ. – Т. 1. – С. 430].

Текстова категорія, «пов'язана з орієнтацією тексту як на мовця, так і на реципієнта, тому її часто визначають і як антропоцентричність» [Кондратенко. – С. 29].

«Ступінь однакового розуміння змісту тексту двома учасниками текстової комунікації – *письменника і читача* з погляду інформативного, естетичного, ідеологічного сприйняття» [Кочан. – С. 43].

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ – «наявність у певному тексті слідів інших текстів, у більш широкому розумінні – діалогічний зв'язок тексту в семіотичному універсумі з попередніми текстами (рекурсивний) та з подальшим текстотворенням (прокурсивний)... Виявами І. в тексті є *цитати.., алюзії.., ремінісценції.., мандрівні сюжети.., запозичення світоглядного способу естетичної фіксації*

світу, парадигматики асоціацій, *синкретизм* функціональних стилів, тиражування жанрових канонів тощо)» [ЛЕ. – С. 210–211].

«Відношення, що виникає між даним текстом і іншими, які він цитує, переписує, приєднує, продовжує чи загалом перетворює і за допомогою яких він набуває значення. Поняття інтертекстуальності сформулювала і розвинула Ю. Крістева, яка переосмислила праці М. Бахтіна. У його найбільш обмеженому розумінні термін позначає відношення між одним текстом й іншими, які явно представляються у ньому й взаємодіють як внутрішньотекстові дискурси (Л. Деленбах). У найбільш загальному й радикальному тлумаченні (Р. Барт, Ю. Крістева) термін позначає відношення між будь-яким текстом і сумою знань культури, що міститься в текстах, потенційно безмежної сітки кодів й означувальних практик. Ці впливи й джерела, які часто приховані, зумовлюють значення тексту. Ж. Женетт розрізняє п'ять типів інтертекстуальності: 1) співпричетну, коли в тексті наявні цитати з інших текстів; 2) паратекстуальну, яка зумовлює стосунок тексту до його назви, епіграфа, післямови; 3) метатекстуальну, яка коментує або критикує свій інтертекст; 4) гіпертекстуальну, коли текст висміює чи пародіює інший текст; 5) архітекстуальну, коли текст має жанрові зв'язки з іншим текстом» [НС. – С. 50].

«Текстова категорія, яка відображає співвіднесеність одного тексту з іншими, діалогічна взаємодія текстів у процесі їх функціонування, що забезпечує прирощення смислу твору» [Баженова. – СЕСрм. – С. 104].

«Чуже мовлення – експліцитно або імпліцитно введене до авторського мовлення чи тексту мовлення іншої особи» [Загнітко. – С. 113].

«Текстова категорія, що полягає у властивості словесного витвору відтворювати чуже мовлення у формі цитувань, алюзій, ремінісценцій, переказів, дописувань, відгуків тощо» [Єщенко. – С. 248].

5. КЛЮЧОВІ СЛОВА – «...у лексичному складі мови – слова з високою частотністю, що позначають поняття важливих для

суспільства сфер життя і характеризують лексику певних історичних етапів, періодів» [Тараненко. – УМЕ. – С. 255].

«...Опорні слова тексту, без яких він неможливий. Як правило, до складу таких слів відносяться назва теми тексту і слова, що виражають головну характеристику цієї теми, – основу авторського задуму» [ПСЛТ. – С. 145].

«Ключове слово – онтологічна підоснова й кодування, і декодування художнього тексту, оскільки його зміст сприймається крізь призму того освітлення, яке здійснюється ВФ тексту саме через це слово. Крізь нього проходить та буттєва перспектива, яка, зароджуючись у ВФ тексту як багатовимірне значення, набуває у ключовому слові відносно окреслених форм визначеності (усі семантичні валентності в ньому не бувають заповненими)... І хоча вибудова змісту не може обмежитись одним чи кількома мовними одиницями (навіть якщо вони і є зоною найбільшого згущення думки), – вдало дібране автором слово, крізь яке «пропускається» основний художньо-естетичний зміст і від якого «залежить малюнок буття майбутнього (Л. Карасєв)» (того, що має вже смисловий стрижень – онтологічну визначеність), слово, у світлі значення якого сприймаються інші мовні одиниці чи й смислові блоки, представлені цими одиницями, є тією мітою, що певною мірою може представити увесь текст. Ключове слово містить у собі онтологічну заданість змісту (що є зображене в тексті?). Воно є стрижневим смисловим орієнтиром, який дозволяє читачеві розглядати текст як певну ієрархію значень – опорних смислових точок, що у функціональній взаємодоповнюваності вибудовують ту структуру і ту смислову цілісність, якою і є художній текст як дискурс» [Голянич. – ВФД. – С. 60].

«Одна із важливих одиниць словника опису мови письменника, ...тобто домінантна одиниця, що виявляє його індивідуальний стиль (конкретну художню систему), оскільки є носієм реального, контекстуального та естетичного значення слова... Слово з таким статусом має перебувати на перетині смислових сфер основних наскрізних мотивів твору і входити в

максимальну кількість функціонально-сміслових та тематичних груп слів (З. Ю. Петрова). Дослідники виділяють кілька параметрів ідентифікації ключових слів – багатозначність, алегоричність, контекстуальна зумовленість, ієрархічність, інформативність, частотність...» [Бибик. – С. 48].

«...Специфічний розряд високочастотної актуалізованої автосемантичної лексики художнього тексту, що створює його семантичне ядро (на лексичному рівні) й реалізує в межах конкретного тексту три типи значень: реальне, концептуальне і естетичне, які виникають під час взаємодії ключових слів з різнорівневим концептуальним оточенням» [Титикало. – С. 3].

«...Нерідко для позначення цього поняття користуються різними лексемами: **лейтмотивні слова** (Адмоні В. Г. і Сільман Г. І., Бочаров С. Г., Кожевнікова Н. А.), **слова-скріпи** (Гей М. К.), **слова-символи** (Гіршман М. М., Малявін Д. В., Сологуб Н. М.), **ключі-коментарії** (Гросман Л. П.), **ключові слова** (Зубова Л. В., Малявін Д. В., Будагов Р. А.), **слова-фаворити** (Кухаренко В. А., Малявін Д. В.), **опорне слово** (Кожевнікова Н. А.), **наскрізне слово** (Кожевнікова Н. А.), **концептуальні слова** (Петровський В. В.), **тематичні слова** (Малявін Д. В.), **слова-субстантиви** (Міхалінчик Л. І.), **опорні ключові метафоричні словоформи** (Матвеева Т. П.). Іноді значення перелічених вище термінів далеко не тотожне в розумінні того чи іншого автора, воно може мати зони перехрещення. КС виступають предметом не тільки зорового сприйняття – вони є епіцентром твору. КС несуть ключову інформативність оповіді. КС становлять більш витончену систему засобів опису портрету, думок, почуттів, дій, явищ та широких суспільних процесів. Склад, природа, функція КС визначаються характером ідейно-тематичного спрямування образної системи письменника та елементу стилю. Адже ключові слова у реалістично-побутовому оповіданні часто схрещуються з метафоричними зображеннями, фольклорними епітетами, фразеологічними зворотами, лейтмотивом, символом... «Обов'язковою умовою придбання словом статусу ключового слова

є, по-перше, реалізація ним суб'єктивно-модального контекстуального значення, по-друге, неодноразове використання у тексті... **Ключові слова – це розряд високочастотної автосемантичної лексики художнього тексту, яка складає його семантичне ядро (на лексичному рівні) і виступає як вектор інтерпретації художнього тексту...** Критерії відбору КС у ХТ.: а) асоціативна спільність означуваного та означального, б) інакомовність, в) багатозначність, г) символічність, д) контекстуальна зумовленість, е) частотність, є) інформативність. **КС відрізняються такими ознаками:** багатозначністю, полівалентністю, повторюваністю, додатковою виразністю, вживанням не лише в межах одного твору, а в низці творів певного письменника, хоч іноді стають ключем до одного творіння митця. Ключові слова підсилюють інформативність твору й стають квінтесенцією художнього тексту» [Форманова. – С. 234; 238].

Лекція 3. Принципи та прийоми лінгвістичного аналізу тексту. Методика і техніка ЛАТ.

Мета. Навчити студентів здійснювати лінгвістичний аналіз художнього тексту

План:

1. Фактори, що зумовлюють характер відбору і організацію мовних засобів у тексті.
2. Принципи аналізу художнього тексту.
3. Методи і прийоми ЛАТ.
4. Схема лінгвістичного аналізу тексту.

1. Фактори, що зумовлюють характер відбору і організацію мовних засобів у тексті:

а) об'єктивні фактори:

- епоха, період, час створення тексту;
- мовна норма;

б) суб'єктивні фактори:

- належність тексту до певного стилю, жанру;
- ситуація (фрагмент дійсності, який відображений у тексті);
- тип викладу (розповідь, опис, міркування);
- характер персонажів;
- естетична та ідейна спрямованість твору.

2. ПРИНЦИПИ АНАЛІЗУ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ – «основні положення прийнятої літературознавцем концепції художньої літератури, які спрямовують його літературно-критичну рефлексію щодо конкретних літературних творів..: а) художності, б) правдивості, в) ідейності, г) історизму, д) єдності змісту і форми...» [ЛСД. – С. 559].

«Лінгвістичний аналіз тексту, ґрунтуючись на засадах загальної лінгвістики, виробляє основні принципи... виявлення специфіки мовних явищ у творі..: 1. Принцип **історизму** (полягає у врахуванні відповідності мовностилістичної системи твору (тексту) тій епосі, коли написаний твір, і тій епосі, події якої відображені в певному творі)... 2. **Стильова належність тексту** (...виражається

в доборі та організації його мовних засобів., тлумаченні стильових особливостей на матеріалі конкретного уривка). 3. **Жанрова належність тексту** (...органічно повинна впливати з жанрового різновиду твору – епічного (епопея, роман, повість, новела...), ліричного (...патріотична, філософська, інтимна, ...балада, ода, елегія, пісня, поетична мініатюра), драматичного (драма, комедія, трагедія, ...водевіль) чи змішаного (ліро-епічний твір, драматична феєрія, усмішка тощо))... 4. **Ідейна... і літературно-художня позиція автора твору** (...спостереження над мовним вираженням образу автора, авторського «я», ліричного «я», що включається в загальну композиційно-стилістичну єдність твору, є вихідним для... осмислення індивідуально-авторського словесного мистецтва)... 5. **Аналіз мовних засобів тексту за рівнями мови** (...при комплексному лінгвістичному аналізі розгляду підлягають мовленнєві одиниці всіх рівнів послідовно від нижчого до вищого – фонетична, морфологічна, лексико-семантична, синтаксична організація тексту, або навпаки. При фрагментарному аналізі розглядається найвиразніша з погляду тематичного та ідейно-естетичного змісту твору рівнева організація)... 6. **Смислова і граматична організація тексту** (...дослідження текстоутворювальних засобів – лексико-фразеологічна, морфологічна і синтаксична організація тексту – з урахуванням їх парадигматичних та синтагматичних відношень)) [за І. І. Коваликом. – ЛАТ. – С. 26–28].

3. **МÉТОДИ ЛІНГВІСТІЧНОГО АНА́ЛІЗУ** – «сукупність різних прийомів аналізу тексту (і його мовних засобів), за допомогою яких ... формуються знання про закономірності функціонування мови в різних сферах спілкування; способи теоретичного засвоєння спостережуваного і виявленого в процесі дослідження тексту» [Данилевська. – СЕСрм. – С. 221].

Виділяють такі методи дослідження тексту:

- 1) **«EXPLICATION DU TEXTE»** – «розроблений Л. В. Щербою, ...полягає у визначенні взаємодії лінгвістичної організації (особливостей архітекτονіки, специфіки

синтаксичних структур, прийомів і принципів розташування слів, форм і типів інтонаційного членування висловлень та ін.) з ідейним, художньо-образним та емоційним змістом»;

- 2) **ЗІСТАВНІЙ** – базується на зіставленні «первісного тексту з його остаточним варіантом з метою виявлення особливостей авторської роботи над концепцією твору»;
- 3) **ІНФОРМАЦІЙНО-СМИСЛОВІЙ** – зумовлює «аналіз смислового розгортання тексту, спрямований на вивчення процесу смислоформування на основі інформації, представленої в художньому творі»;
- 4) **КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ** – полягає у виявленні «ідеї концептів як нормативно-ціннісних фактів у художній творчості»;
- 5) **СТРУКТУРНО-ФРАГМЕНТАРНОГО ОПISУ** – передбачає «сегментування окремих фрагментів з метою їх зіставлення»;
- 6) **ЛІНГВО-ПОЕТИЧНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ** – формує «тлумачення змісту тексту на основі експлікації системно-семантичних відношень мовних одиниць різних рівнів»;
- 7) **АСОЦІАТИВНОГО ПОЛЯ** – базується на «виявленні в художньому тексті асоціативних зв'язків між словами... Аналіз лексем здійснюється на різних рівнях..., враховуються одночасно їх фонемне обрамлення і граматична природа, морфемна структура і лексичне значення, стилістична маркованість і тематична чи ситуативна співвіднесеність»;
- 8) **СТИЛІСТИЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ** – полягає в «доборі синонімів до певного слова в тексті (чи вилученні окремих слів із нього) і визначенні естетичного потенціалу авторського слова (висловлення), його концептуально-образного і смислового навантаження в порівнянні з експериментальними текстами» [Данилевська. – СЕСрм. – С. 227–229];

- 9) **СТИЛЕСТАТИСТИЧНИЙ** – «застосування інструментарію математичної статистики в галузі стилістики для визначення типів функціонування мови в мовленні, закономірності функціонування мови в різних сферах спілкування, типах текстів, специфіці функціонування стилів і різноманітних екстралінгвальних фактів, які впливають на них» [Кожина. – СЕСрм. – С. 499];
- 10) **ДІАЛОГІЧНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ТЭКТУ** – «сукупність процедур аналізу тексту як знакового посередника дискурсу з урахуванням екстралінгвальних чинників текстової комунікації на підставі інтегративного принципу діалогічності. Підґрунтям цього методу є концепція діалогічності гуманітарного пізнання ...М. Бахтіна, розробки Московсько-Тартуської семіотичної школи, психолінгвістичні дослідження мовлення й тексту, теорії сучасної лінгвопрагматики та дискурсології...» [ЛЕ. – С. 396];
- 11) **КОНТЭНТ-АНАЛІЗ** – «методика аналізу тексту і текстових масивів, що передбачає з'ясування певних кількісних характеристик, за якими можна зробити висновок щодо змісту, особливості мислення, намірів, настанов, ціннісних орієнтацій автора тексту...» [ЛЕ. – С. 287];
- 12) **КОМПОНЭНТНИЙ АНАЛІЗ** – «система прийомів лінгвістичного вивчення значень слів, суть якої полягає в розщепленні значення слова на складові компоненти, які називають семами, семантичними множниками і, зрідка, маркерами. Для компонентного аналізу важливими є встановлення не тільки сем, а і їх структурної організації, тобто місця і ваги кожної семи в компонентній (семній) структурі значення, оскільки простий перелік сем не дає вичерпного уявлення про смисловий зміст значення слова, який залежить також від структурної організації сем, їх способу групування, тобто від місця кожної семи

в структурі значення, векторних відношень між ними тощо» [Кочерган. – ЗМ. – С. 237–238];

- 13) **СЛОВО-ОБРАЗ (МІКРООБРАЗ)** – метод, базований на «виявленні того комплексу мовних засобів різних рівнів з усіма стилістико-смысловими нюансами, який служить для створення окремого мікрообразу в системі художньо-образного мислення письменника.., зумовлений природою художньої словесності: окремий образ (мікрообраз) відображає ідейно-художній задум цілого тексту;
- 14) **КОНТЕКСТНИЙ та ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНИЙ** – зумовлює експлікацію «функціонування наскрізних образів, мовних знаків культури у горизонтальному та вертикальному контексті української та світової словесності» [Крупа. – С. 23–24].

Прийоми ЛАТ:

- а) візуальне й акустичне сприймання тексту;
- б) сегментування;
- в) спостереження над мовними елементами всіх рівнів;
- г) вибір і систематизація матеріалу відповідно до актуалізованих мовних засобів;
- ґ) лінгвістичний коментар мовних явищ відповідно, до специфіки тексту;
- д) лінгвістичний експеримент як один із прийомів аналізу тексту;
- е) поняття про статистичні прийоми аналізу тексту.

I. ЛІНГВІСТИЧНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ. Він розуміється як пошук можливостей заміни однієї одиниці іншою, варіантною, в рамках окремого контексту з метою виявлення функціонального навантаження одиниці, що вивчається.

II. ПРИЙОМ ЗІСТАВЛЕННЯ ОДИНИЦЬ ТЕКСТУ З ЕЛЕМЕНТАМИ ЗАГАЛЬНОНАРОДНОЇ МОВИ дозволяє виявити індивідуально-авторське вживання мовних одиниць.

III. ПОРІВНЯЛЬНО-СТИЛІСТИЧНИЙ ПРИЙОМ допомагає виявити спільне і відмінне у мовному оформленні однотипного змісту;

а) прийом порівняння авторських варіантів, редакцій тексту.

IV. КІЛЬКІСНО-АНАЛІТИЧНИЙ (ймовірно-статистичний) ПРИЙОМ.

1. Візуальне й акустичне сприймання тексту. Сегментування тексту.

2. Спостереження над мовними елементами всіх рівнів (на основі запропонованих текстів).

3. Вибір і систематизація матеріалу.

4. Лінгвістичний коментар мовних явищ відповідно до специфіки тексту.

5. Лінгвістичний експеримент (заміна в тексті одних мовних засобів іншими – синонімічними) як один із прийомів аналізу.

6. Поняття про статистичні прийоми аналізу. Визначення взаємозв'язків і взаємозалежності кількісних і якісних показників при аналізі мовного матеріалу.

7. Робота зі словниками і довідниками над лексичним матеріалом запропонованих текстів

8. Творче використання загальної схеми лінгвістичного аналізу текстів різного виду.

СЕГМЕНТ – «дискретний відрізок мовленнєвого потоку. Найменшою сегментною одиницею є звук, наступною за величиною ...склад, за ним ...фонетичне слово, далі – синтагма і фраза» [ВЛС. – С. 535].

«Відрізок, який виділяється (вичленовується) з мовленнєвого потоку (тексту) і відтворюється в інших лінійних послідовностях» [СМІхт. – С. 49].

«...Частина [тексту], що містить тему повідомлення» [Кондратенко. – С. 225].

СЕГМЕНТУВАННЯ ТЕКСТУ (ЧЛЕНУВАННЯ) – «членування висловлення на одиниці, що виконують різні функції в мові.

Зазвичай, виділяють 2 види С. – на звуковому рівні і на рівні значущих одиниць» [Бондарко. – ЛЕС. – С. 436–437].

«Розбиття тексту на його можливі частини, ...теми, ...межі яких визначаються субтематичним змістом, інформаційними характеристиками і відповідним мовним оформленням» [Кочан. – С. 38].

«Сегментування ...відбувається на основі таких критеріїв: структурної, тематичної та змістової закінченості» [Ковалик. – ЛАТ. – С. 9].

5. ЗАГАЛЬНА СХЕМА ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ТЕКСТУ

1. Автор, загальна характеристика творчості.
2. Твір (текст). Час написання, жанрова належність, тема, сюжет, ідея, композиція.
3. Сегментування тексту:
  - пояснення незрозумілих слів.
4. Місце контрольного тексту в композиції всього твору.
5. Характер повідомлення, вираженого текстом: розповідь, опис, міркування, діалог, монолог. Мова автора чи мова персонажів.
6. Образна система:
  - мікрообрази, макрообрази;
  - художня деталь.
7. Кваліфікація мовних елементів різних рівнів та лінгвістичне коментування добору їх відповідно до теми, задуму, образної системи твору та художньо-естетичної концепції автора:
  - лексичний (лексико-фразеологічний) рівень: виявлення найбільш нормативних у змістовому, емоційному та естетичному відношеннях мовних одиниць;
  - характеристика лексики з погляду:
    - конкретності – абстрактності,
    - однозначності – багатозначності,
    - наявності прямих – переносних значень,
    - синонімії – антонімії – омонімії – паронімії;
  - лексика з погляду походження:
    - українська – запозичена (конкретизувати), уточнити в часовому аспекті;
  - лексика з погляду використання:
    - загальноновживана – спеціально вживана,

- активна – пасивна (неологізми, архаїзми),
- позитивно забарвлена – негативно забарвлена.

8. Граматичний рівень:

- частотність уживання різних морфологічних форм, різних частин мови;
- словосполучення, типи словосполучень, типи синтаксичних відношень у словосполученнях;
- речення, структурні і смислові типи їх, особливості зв'язку між частинами складних речень;
- фрази, надфразні єдності, синтаксична синонімія;
- особливості порядку слів у реченні;
- наголос, види наголосу.

9. Засоби текстового зв'язку.

10. Засоби, що передають смислові настанови.

11. Словотвірний рівень (типи похідних, що переважають, роль елементарних словотвірних одиниць в організації тексту, в забезпеченні єдності і цілісності теми).

12. Фонетичний рівень.

13. Графемний рівень (якщо він яскраво виражений).

14. Художні засоби тексту:

- епітети, гіперболи, метафори, порівняння тощо.
- вказати на яких лінгвістичних елементах вони побудовані.

15. Мовні засоби тексту, якими досягається його образність.

Висновки. Є багато принципів і прийомів, методів ЛАТ, опорна схема для аналізу тексту, проте при аналізі власне художнього тексту слід брати до уваги ті, які домінують.

Запитання.

Які принципи ЛАТ ви Знаєте?

Які методи ЛАТ ви Знаєте?

Чому схема для ЛАТ є лише орієнтиром при аналізі художнього тексту?

Лекція 4.

Особливості лінгвістичного аналізу поетичного, прозового, драматургійного тексту.

Мета. Показати спільне і відмінне при лінгвістичному аналізі різнорідних художніх текстів.

План:

1. ЛАТ поетичного тексту.
2. ЛАТ прозового тексту.
3. ЛАТ драматургійного тексту.

1. Лінгвістичний аналіз поетичного тексту

1. Визначення жанрової належності поетичного тексту (поема, балада, поезія, сонет, байка тощо).
2. Тематично-ідейний зміст та образна система твору.
3. Озвучення тексту або уривка (читання вголос, прослуховування запису на платівці, магнітофонній стрічці).
4. Мовні засоби, якими досягається ритм, рима, евфонія поетичного тексту. Співвіднесеність мовних засобів і розміру віршованого тексту.
5. Особливості мовного вираження поетичної образності (на мовному матеріалі всіх рівнів). Функції алітерації, оноματοпоетичної лексики тощо.
6. Виявлення і характеристика емоційно забарвлених мовних елементів.
7. Естетична функція поетичного слова.

1. Вивченням проблем поетичного тексту займалися і займаються багато вчених: Г. О. Винокур, В. П. Григор'єв, С. Я. Єрмоленко, С. Т. Золян, Л. В. Зубова, Ю. С. Лазебник, Б. О. Ларін, Ю. М. Лотман, А. К. Мойсієнко, Ю. Б. Орлицький, О. О. Потебня, Н. М. Сологуб, Л. О. Ставицька та інші.

Результатом їх наукових пошуків є теорія віршованої мови, окреслення зовнішніх і внутрішніх складників поезії.

Зовнішні її виразники (ритміка, метрика, строфіка, фоніка), як зазначають дослідники, – не основні: «факт наявності / відсутності рими чи метра не може автоматично перетворювати текст у прозу або

вірш» [10, 25]. До цієї думки мовознавців привело дослідження поезій у прозі чи зразків римованої прози.

Стосовно основних (*внутрішніх*) ознак поетичного тексту існують різні погляди та міркування.

Так, О. О. Потебня вважав, що «поезія – перетворення думки – посередник конкретного образу, вираженого в слові, а проза ... – пряма мова, яка в цілому не дає образу, навіть коли окремі слова й вислови ... є образними» [11, 102].

Припущення про лінійність прози і семантичну багатовекторність, структурну поліфонічність поетичного тексту, його високу інформативність висловив Ю. М. Лотман: «інформативність тексту в поезії росте» [8, 46], а основними ознаками поетичного мовлення він назвав «інтонаційну інерцію, паралелізм, вторинну смислову парадигму» [8, 150], йдеться про вторинну номінацію, тропеїзацію ключових лексем² тексту.

С. Т. Золян як найважливіші ознаки поетичного тексту виокремлює «взаємозлитість..., багатозначність, унікальність» [75, 14], «максимальну реалізацію смислових ресурсів» [75, 16], специфічні смислові конфігурації, які зумовлюють «семантичну спаяність» (Ю. М. Лотман), попри те, що ПТ – «модифікація простої мови» [75, 16]. Така сконденсованість, «злитість», «вторинність» семантики ПТ, яка вимагає «співтворчості» для розкриття її смислових глибин, і створює труднощі при осмисленні поезії учнями.

Ю. Б. Орлицький основними виразниками ліричного мовлення вважає «семантичну двомірність» та «вертикальний ритм» [142, 25].

В. П. Григор'єв вказує на «виражальні» [4, 24], експресивні потенції поетичного тексту, його високу образність, розгалужену асоціативну сітку, непередбачуваність («зіставлення несумісних понять» – [4, 24]). Йдеться про особливу гносеологію лірики, яка базується на двох основних категоріях – «уявленні ... та інтуїції» [3, 116]. Саме тому лінгвістичний аналіз тексту пропонуємо

---

²«Концептами світоглядної позиції письменника, його мовної картини світу є ключові слова, що становлять смисловий каркас тексту, на який ... нашаровується креативно-оказіональна інформація» [12, 17].

проводити з учнями старших класів, які мають достатню базу фонових знань, засвоїли норми української літературної мови і потребують тільки вдосконалення й практики при застосуванні набутих умінь і навичок сприйняття, відтворення, творчого осмислення художньої інформації.

Диференціюючи прозу та поезію за функціональністю, учені прийшли до висновку: у прозі превалює комунікативна функція мови, а «в поезії, з огляду на її відображальність, – естетична» [14, 69], хоча ПТ – також «поліадресатний комунікативний акт» [1, 67]. З цього приводу Б. О. Ларін зазначає, що естетика вірша створюється «двозначністю і багатосмисловістю, полірядними (кратними) семантичними ефектами, вільною множинністю тлумачень» [7, 66]. Тому, на нашу думку, здійснювати ЛАТ поетичного тексту слід на кращих зразках української поезії (і тих, що ввійшли до програми з української літератури, і тих, що не ввійшли до неї, але є художньо вартісними). Це позитивно вплине на розвиток естетичних смаків старшокласників, допоможе прищепити любов до українського поетичного слова. Як бачимо, функціональне навантаження виокремлених складових поетичного тексту (*висока інформативність, семантична багатовимірність та унікальність, смислова «спаяність», висока образність, парадигматичність, експресивність, асоціативні форми когезії (зв'язності), okazіональність, різнотропність, естетична функція тощо*) спрямоване на безконечну семантизацію поетичного дискурсу³.

Саме тому осмислення поетичного тексту дітьми (лінгвістичне, естетичне, креативне тощо) супроводжується труднощами, воно вимагає не тільки знання мовних одиниць усіх рівнів, а й «співтворчості», до якої, на нашу думку, цілком готові учні старших класів.

---

³«...дискурс – це текст у динаміці, з урахуванням усіх можливих (прагматичних, психологічних, етнологічних, соціокультурних тощо) змістотвірних чинників; це актуалізований текст, що сприймається як складна комунікативна подія, невіддільна від концептуальних баз автора й мовця-дешифрувальника, їх прагнень і цілей, їх пресупозиційного і ментального фонів» [2, 47].

Пропонуємо схему лінгвістичного аналізу поетичного тексту (вона орієнтовна, тому порядок її структурних елементів може бути порушений, а окремі (це залежатиме безпосередньо від поетичного тексту) підпункти чи пункти можуть і не використовуватися, наприклад, п. №1, 7).

1. Автор, загальна характеристика творчості.

2. Твір (текст). Час написання, жанрова належність, тема, сюжет, ідея, композиція.

3. Сегментування тексту (поділ на відносно самостійні, смислово завершені відрізки, пояснення незрозумілих слів; семантичне наповнення ключових слів радимо розкривати за допомогою доступних на уроці лінгвістичних словників).

4. Образна система (визначити макрообраз і мікрообрази кожного сегмента, визначити макрообраз усього тексту. Це можна зробити схематично (в центрі – ключовий образ, навколо – мікрообрази, які конструюють ядерний концепт тексту).

5. Кваліфікація мовних елементів різних рівнів та лінгвістичне коментування добору їх відповідно до теми, задуму, образної системи твору та художньо-естетичної концепції автора:

а) лексико-семантичний, фразеологічний рівень. Характеристика лексики з погляду:

- конкретності / абстрактності, однозначності / багатозначності,
- наявності прямих / переносних значень, синонімії, антонімії, омонімії, паронімії,
- походження (українська / запозичена),
- використання (загальноновживана – спеціально вживана),
- вживання (активна / пасивна (неологізми, архаїзми, історизми)), стилістики (нейтральна – маркована);

б) граматичний рівень:

- частотність уживання різних морфологічних форм, різних частин мови,
- словосполучення, типи словосполучень, типи синтаксичних

- відношень у словосполученнях,
- речення, структурні і смислові типи їх, особливості зв'язку між частинами складних речень,
  - фрази, надфразні єдності, синтаксична синонімія,
  - особливості порядку слів у реченні;
- в) словотвірний рівень (типи похідних, що переважають, роль елементарних словотвірних одиниць в організації тексту, в забезпеченні єдності й цілісності теми; особливу увагу слід звернути на індивідуально-авторські слова (якщо вони є) та їх контекстуальне оточення).
6. Фонетичний рівень (римування, асонанси, дисонанси, стилістичні повтори, фонетична «гра» слів тощо).
7. Графемний рівень (якщо він яскраво виражений).
8. Художні засоби тексту (тропи, вказати на яких лінгвістичних елементах вони побудовані).

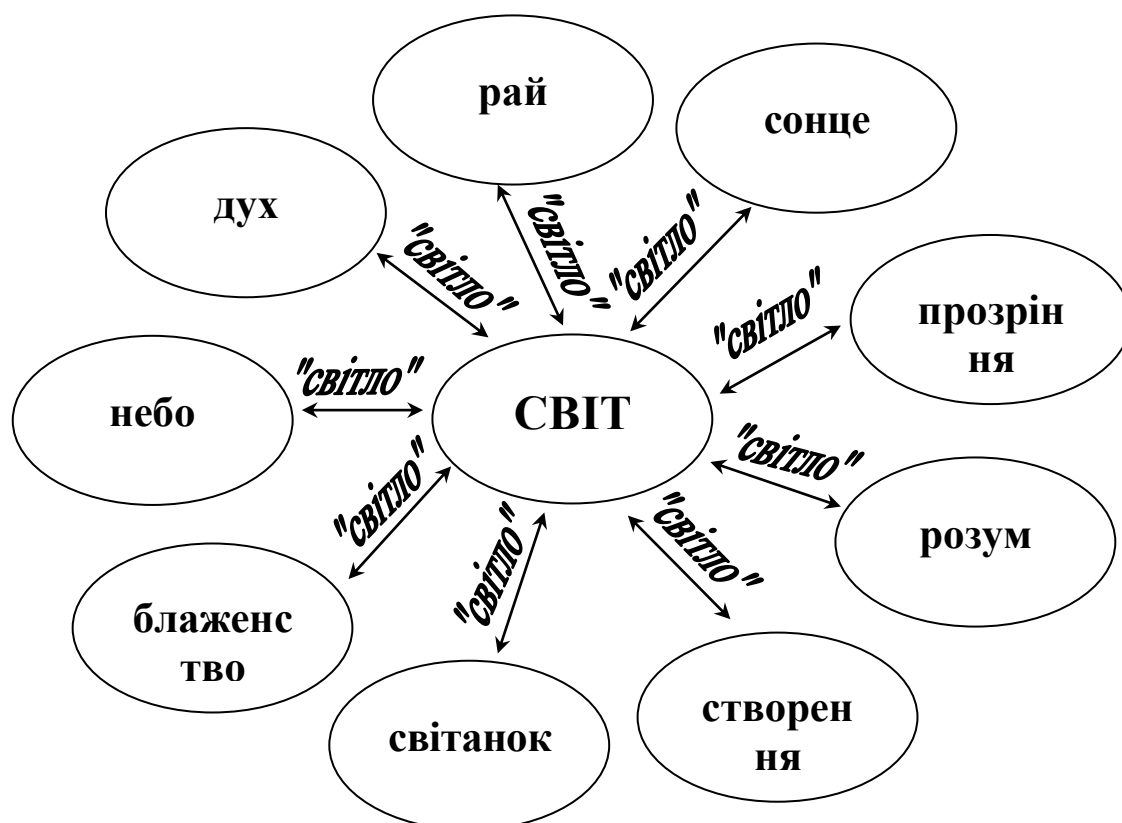
Зразок аналізу поетичного тексту «Світ» Грицька Чубая:

*У темряві ті що світ сотворили
побачили як розвиднілось
що небо своє помістили
в чийсь кишені
у темряві ті що світ сотворили
побачили як розвиднілось
що свій рай посадили
в старому дірявому відрі
у темряві ті що світ сотворили
побачили як розвиднілось
що сонце своє повісили
на плечі в продавця газет [12, 61].*

Автор білого вірша «Світ» (збірка «Говорити, мовчати і говорити знову») – Грицько Чубай (автор багатьох поетичних текстів та пісень, працював у шістдесятих роках ХХ століття, коли в українській поезії спостерігався своєрідний естетичний «вибух» образного мислення.

Аналізовану поезію поділимо на три сегменти (вони графічно виділені автором). У кожному відрізку ПТ семантика базується на антиподах *темрява – світло*.

Смисловий топік з домінантою *світ* «підтримують» дієслова *побачили, розвиднілось* (вони повторюються в трьох сегментах тексту); номінація *темрява* художньо динамізується лексемами *посадили, помістили, повісили*. «Світловий» топік увиразнюється мікротемами *небо, рай, сонце*. Таким чином, поетична модель, «мозаїка» слова-образу *світ* складна. Архісема номена *світ* (*світло*) вказує на сферу реальної дійсності і коло ситуацій, які вона «робить» видимими (*світло, небо, рай, сонце*). Названі мікрообрази конструюють новий оказіональний образ, відображений у концепті, а згодом і у слові *світ*. Ключове слово (*світ*) розширює семантичні координати, проектуючи цілий спектр асоціативних домислень, конотативних нашарувань. У результаті «небо ... пов'язане з поняттям духу» [6, 336], як і *світ* та *світло*; *рай* – символ Божого блаженства, що завжди протиставляється *темряві* (пеклу); «сонце – образ сонячного світла ... і божественного розуму» [6, 222]. Процитований текст позбавлений чіткого сюжету, він символічний, складається з цілої серії пізнавально-комунікативних актів, що дозволяє виділяти різні асоціативно-образні вісі:

Важливим кодом, ключем динамічної аперцепції (сприйняття) тексту є внутрішня форма⁴ ядерної номінації (сема *світло*), яка у поєднанні з контекстуальною та фоною інформацією, імпліцитними відомостями про добу, у якій створено текст, дає змогу декодувати глибинний смисл тексту в цілому.

Наприклад, контекст інформує: у *темряві* *ті*, що *світ* *сотворили*, *побачили* *небо*, *рай* і *сонце* у *нищівних місцях*: *небо* – в *чийсь кишені*, *рай* – у *дірявому відрі*, *сонце* – на *плечах продавця газет*.

Мікрообрази центрального концепта *світ* (*небо*, *рай*, *сонце*) поглинаються паралельним антагонічним макрообразом *темрява* (*кишеня*, *відро*, *плечі продавця газет*), у якій побачили *небо*, *рай* і *сонце* неназвані ліричні суб'єкти.

На такий смисловий вектор поетичного тексту працює лексико-семантичний рівень мови ПТ. У ньому домінують багатозначні слова, вжиті в переносному значенні (*небо*, *кишеня*, *рай*, *темрява* – ці лексеми набувають вторинного поетичного смислу, який можна трактувати по-різному, і чим ширша амплітуда семантичного і тропейного наповнення цих слів, тим естетично вартісніший художній текст), текстуальні символи (*темрява* – *світ*). Незважаючи на те, що лексика ПТ загальноживана, не містить індивідуально-авторських слів, в тексті вона набуває множинних смислів.

Аналізуючи частиномовну належність лексичного рівня мови ПТ, слід зазначити, що домінують дієслова доконаного виду (*сотворили*, *побачили*, *помістили*, *розвиднілось*, *посадили*, *повісили* – окремі з названих повторюються двічі чи тричі). Це вказує на динамічність поезії, яка проектується на динамічність авторського образу *світу*, як символу *світла*, що покликане не тільки давати життя, а й виявляти приховане. Займенник *ті* у поезії втрачає дейктичну функцію, набуває семантики божественності (*світ*

---

⁴ «Внутрішня форма слова – синкрета, яка об'єднує мотиваційний, концептуальний та асоціативно-образний фрагменти буття номінації» [12, 2]: *світ* – «той, що світлий». *Внутрішньоформність – одна з ознак поетичного тексту – Р. С.*

сотворили), інтелектуалізму (*світло – розум, прозріння, сонце, світанок*).

Відсутність розділових знаків теж «працює» на «плинність» і динаміку тексту. Вона дозволяє читачеві самому ділити текст на завершені смислові відрізки (на нашу думку, кожен куплет – це складне речення з прозорою пунктуацією, а її відсутність – цікавий авторський задум).

Фонетичний рівень ПТ представлений єдинопочатками перших двох строф у трьох сегментах, а також стандартним наголошуванням дієслів на передостанньому складі (це позитивно впливає на струнку ритмічну організацію поезії). Повтори ключових слів (текстуальні антоніми *світ – темрява*) стилістично виправдані, вони зумовлюють смислову зв'язність тексту, підсилюють семантику важливості, фундаментальності цих образів в авторській картині світу.

Тропеїчний рівень ПТ характеризується суцільною вторинною семантизацією і накладанням торопів. Лексичні конструкції *небо помістили в кишені, рай посадили в старому дірявому відрі, сонце повісили на плечі в продавця газет* можна трактувати як накладання метонімії й метафори; *ті ... світ сотворили* (гіпербола + метафора, оскільки йдеться про звичайних людей); *у темряві... побачили як розвиднілось* (антитеза + оксиморон).

Отже, враховуючи авторство (поет-«шістдесятник») і добу (Радянська імперія), можна припустити, що одним зі смислів поезії є ув'язнення (у *темряві*) творчих «інакомислячих» людей – *світів*, що сотворили своє *небо, сонце і рай*, проте такі досягнення на той час були приречені.

Література:

1. Бацевич Ф. С. Когнітивне і лінгвальне в процесах вербалізації / Ф. С. Бацевич // Мовознавство. – 1997. – № 6. – С. 30–36.
2. Голянич М. І. Внутрішня форма слова і дискурс / Марія Іванівна Голянич. – Івано-Франківськ : ЦТТ, 2008. – 298 с.
3. Григорьев В. П. Будетлянин / В. П. Григорьев. – М. : Языки русской литературы, 2000. – 812 с.

4. Григорьев В. П. Очерки по истории языка / В. П. Григорьев. – М. : Наука, 1990. – 304 с.
5. Золян С. Т. О соотношении языкового и поэтического смыслов в поэтическом тексте : автореф. дисс. ... канд. филол. наук / С. Т. Золян. – Ереван, 1982. – 19 с.
6. Керлот Х. Э. Словарь символов / Х. Э. Керлот. – М. : REFL-book, 1994. – 608 с.
7. Ларин Б. А. Эстетика слова и язык писателя / Б. А. Ларин. – Л. : Художественная литература, 1974. – 288 с.
8. Лотман Ю. С. О Поэтах и поэзии / Ю. С. Лотман. – СПб. : Искусство – СПб, 1996. – 848 с.
9. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / за ред. М. І. Пентилюк. – К. : Ленвіт, 2005. – 400 с.
10. Орлицкий Ю. Б. Стих и проза в русской литературе. Очерки истории и теории / Ю. Б. Орлицкий. – Воронеж : ИКУ, 1991. – 200 с.
11. Потебня А. А. Эстетика и поэтика слова / А. А. Потебня. – К. : Мистецтво, 1985. – 302 с.
12. Стефурак Р. І. Асоціативно-образний потенціал внутрішньої форми слова у поетичному тексті (на матеріалі української поезії 60–90 рр. ХХ ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.02 «Українська мова» / Р. І. Стефурак. – Івано-Франківськ, 2003. – 24 с.
13. Чубай Г. Говорити, мовчати і говорити знову / Григорій Чубай. – К. : Молодь, 1990. – 144 с.
14. Якимчук Л. Поезія і проза: від лінгвістики до семіотики / Л. Якимчук // Слово і час. – 1995. – № 4. – С. 66–71.

2. Лінгвістичний аналіз драматургійного тексту

1. Виділення структурних компонентів тексту: діалоги, монологи, ремарки.
2. Опис і характеристика:
  - а) мовних прийомів побудови діалогу (комунікативна спрямованість, співвіднесеність лексичних одиниць,

особливості синтаксичної структури реплік, їх інтонаційний малюнок);

- б) змістових і мовно-виражальних особливостей побудови монологу;
- в) мовних особливостей, ремарок та специфіки ремарок у драматургійних текстах різних авторів;
- г) мовних засобів підтексту (якщо він є).

3. Визначення особливостей передачі сюжету, змісту та ідейного задуму у творах драматичного жанру.

4. Створення образності засобами драматургійного тексту. Розміщення образотворчих мовних засобів у тексті драми.

Риси драми як типу тексту

У сучасному мовознавстві художній текст — важливий об'єкт лінгвістичного дослідження. У фокусі наукових інтересів — різні типи текстів, неоднорідних за родовими ознаками (ліричні, епічні, драматичні). Однак якщо тексти прози та поезії досліджені детальніше, то драматургійні жанри рідше ставали предметом вивчення.

Драматургійний текст (далі — ДТ) розглядався у працях як вітчизняних, так і зарубіжних лінгвістів (Бакланова А., Будагов Р., Винокур Т., Горюнова М., Зоненашвілі Д., Лагутін В., Мізецька В., Мостова Н., Ожигова О., Ткаченко Т., Уколова Л., Халізов В. та ін.), проте проблема «Імплицитність і драматургійний текст» все ще потребує ґрунтовного осмислення.

Для того, щоб з'ясувати специфіку актуалізації імпліцитності у драмі, необхідно виявити особливості драматургійного тексту, виділити його типові ознаки.

У зв'язку з цим актуальними залишаються проблеми визначення статусу ДТ, його місця і ролі серед інших типів художніх текстів, делімітація структурно-сміслових компонентів, встановлення закономірностей функціонування та основних принципів побудови.

Драма — специфічний рід художньої творчості. Вона суттєво відрізняється від двох інших літературних родів — епосу та лірики — як способом представлення авторського задуму (мовною

організацією тексту), так і формою донесення до адресата художньо-образної інформації, закодованої у мовних засобах.

Основними рисами драми є:

- *сценічність* (Бакланова А., Беркнер С., Будагов Р., Лартом П., Мізецька В.) — двовекторність спрямування інформації (до адресата-читача та адресата-глядача). Сценічність детермінує появу мовленнєвих конструкцій, що виражають значення згідно з вимогами драми, проектуючи формування імпліцитного смислу;

- *специфіка актуалізації діалогу* в драмі (Будагов Р., Винокур Т., Горюнова М., Зоненашвілі Д., Мізецька В., Мостова Н., Слюсар Н.). Структурно-семантична організація реплік діалогу великою мірою визначає значеннєвий обсяг ДТ. Домінування в ньому простих речень (навіть складна думка виражається їх ланцюжком), наявність еліптичних, обірваних синтаксичних конструкцій проектує відповідне смислове наповнення тексту, створюючи ґрунт для реалізації імпліцитності;

- *перехід авторської характеристики персонажів на маргінальну позицію* (Будагов Р., Уколова Л.). У ДТ домінантним антропоцентричним началом є персонаж, а не автор, і насамперед він «рухає» дію, розгортаючи конфлікт, сприяючи імпліцитному смислотворенню;

- *інтерференція різнотипних антропоцентричних начал (автора і персонажів)* — на рівні художнього цілого автор усе ж виявляє своє креативно-конструктивне начало, беручи участь у характеристиці дійових осіб і рефлектуючись у мовленні персонажів (за допомогою ремарки).

У роботі підкреслено, що більшість дослідників (Винокур Т., Зоненашвілі Д., Мостова Н., Ожигова О., Уколова Л. та ін.), виділяючи ознаки драми, вважають ремарку однією з рівноправних підсистем ДТ: вона здатна реалізувати інтенції креатора (експліцитні чи імпліцитні), вказувати на характер виконуваної дії, бути відправною точкою при декодуванні фрагментів тексту.

Ремарка є важливим засобом у драматургійному тексті ще й тому що, увиразнюючи мовні партії персонажів, експлікує латентні смисли, закодовані у міжперсональних інтеракціях, допомагає з'ясувати основні напрями розгортання мікротем, репрезентованих в окремих текстових сегментах.

Отже, інтерференція різнотипних антропоцентричних начал (автора і персонажів) як визначальна характеристика драматургійного тексту зумовлює, з одного боку, виявлення авторської позиції у драмі, з іншого — проектує імпліцитне розгортання тексту;

- наявність *центрального конфлікту* (Мізецька В., Мостова Н., Чекенева Т.) сприяє конденсації і ретрансляції прихованих значень у драмі.

Стрижневий конфлікт пронизує канву тексту, забезпечуючи динаміку, рух різнорідних значень, зокрема й імпліцитних. Наявність центрального конфлікту — чинник, що тематично та структурно об'єднує окремі текстові фрагменти.

Відправною точкою розгортання конфліктності часто виступає сильна позиція драматургійного тексту — зокрема заголовна лексема — мислеобраз, — що, конденсуючи певний обсяг художньої інформації, проектує основні віхи семантичного розвитку тексту, є своєрідним «згорненим» топіком, у межах якого формується сюжетна напруженість («Жах», «Хуртовина» С. Черкасенка, «Прощання» Лесі Українки, «Закон» В. Винниченка та ін.);

- *специфічна структурно-семантична організація ДТ*, якому, крім заголовка, діалогів/полілогів, тематичних блоків тощо, притаманні: ремарки, сцени, акти — те, що в сукупності зумовлює цілісність, завершеність ДТ, націлює вектор рецепції тексту у прогнозованому автором (читачем) ракурсі.

У комплексі виділені особливості ДТ сприяють формуванню смислової єдності, у якій важливими є імпліцитні значення. Адже:

1) риси драматургійного тексту онтологічно зорієнтовані на формування й актуалізацію імпліцитності;

2) посилений психологізм, символізм, акцент на особистість та її оказіональну поведінку, неомислення дійових осіб, засвідчуючи перехід до модерної художньої свідомості, позначаються на структурі й семантиці драматургійних текстів, сприяють розкриттю імпліцитно-значеннєвотвірного потенціалу драми початку ХХ століття.

Засоби формування імпліцитності в драматургійному тексті:

лексико-семантичний аспект

У ДТ як полізначеннєвому утворенні здатний актуалізуватися множинний спектр лексичних засобів формування імпліцитності.

Роль лексичних засобів у процесі смислового розгортання художнього тексту, зокрема й драматургічного, особливо велика. Адже слово є не тільки «основною одиницею словесної художньої побудови» (Лотман Ю.), але й опорним елементом при його сприйнятті, декодуванні.

Акцентування на основних лексичних засобах репрезентації латентного (конотативно маркованих лексемах, авторських інноваціях, займенниках, інтер'єктивах, частках та внутрішній формі слова) зумовлене, з одного боку, необхідністю ґрунтовнішого вивчення комунікативних інтеракцій, на тлі яких оприявлюються закодовані смисли у ДТ, експлікування функціонально-прагматичного навантаження значущих лінгвоодиниць, здатних актуалізуватися у висловлюваннях, а з іншого — важливістю наголосити на визначальній ролі імпліцитності у процесах ретрансляції, рецепції та декодування адресатом-читачем авторських інтенцій у художньо-образній площині.

Дослідження наукового матеріалу показує, що імпліцитні смисли, закодовані у концептуально-значущих лексемах, здатні модифікувати, трансформувати семантику кодифікованих лінгвоодиниць, виходити на рівень макросегмента, спрямовуючи таким чином розгортання сюжетної лінії та нагнітання конфліктності.

Засоби, що репрезентують латентність у художньому тексті, характеризуються різними особливостями. Так, конотативні приращення смислу у драматургічному тексті сприяють розширенню поняттєвого обсягу ключового слова, відображають емоційність та оцінність, а також виконують *імплікаційно-конекторну та функцію розширення асоціативно-образного поля лексеми*.

Оказіоналізми проектують аксіологічну самохарактеристику дійових осіб, надають висловленню експресивного характеру, підвищуючи креативну активність комунікантів, для них характерний тісний зв'язок з контекстом, на тлі якого оприявлюється семантика інновацій. У ДТ вони здатні виявляти реалізацію *рецептивно-фокусної, експресивної та делімітаційно-образної функцій*.

Займенники та дейктичні конструкції «працюють» на множинність інтерпретацій текстової площини, компресію висловлювання, виконують *функцію розгортання діалогу, антиномійну та інтенсифікаційно-сюжетну*.

Лексичні індикатори імпліцитності (вигуки та частки) здатні моделювати образ персонажа, вводити нові відтінки значення, актуалізувати *змінно-тематичну та акційно-спрямувальну функції*.

Внутрішня форма слова розгортає асоціативний потенціал драми, «працює» на створення драматизму та конфліктності, виявляючи, таким чином, *реалізацію конфліктно-зорієнтованої та креативно-дискурсивної функції*.

Однак у комплексі всі засоби репрезентації імпліцитності в драматургійному тексті спрямовані насамперед на образо- і текстотворення, забезпечення когерентності як на рівні мікро-, так і макросегмента.

Зразок ЛАТ ДТ⁵

Лінгвостилістичний аналіз художнього тексту (зокрема драматургійного) спрямований на висвітлення його основних категорій, таких як інформативність, зв'язність, цілісність, імпліцитність, антропоцентричність, проспективність тощо; факторів, що формують ідейно-естетичний, виховний, емоційний впливи, виявляють систему естетичних співфункцій усіх мовних одиниць, які беруть участь у створенні образів твору; допомагають декодувати особливий художньо-образний потенціал лінгвоодиниць різних рівнів на певних етапах сприймання твору (акустично-візуальному, уявно-поняттєвому, змістово-сюжетному, образно-естетичному).

Цікавим і багатогранним для лінгвоаналізу є твір Лесі Українки «Лісова пісня». Саме тому **мета дослідження**: здійснення комплексної лінгвостилістичної характеристики завершального монологу Мавки як ключового елемента драми-феєрії. Мета передбачає розв'язання таких **завдань**: 1) проаналізувати добір

---

⁵ Лінгвостилістична інтерпретація художнього тексту Лесі Українки «Лісова пісня» (на матеріалі завершального сегмента драми-феєрії) // Вісник Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. Філологія. – Вип. 44 – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2014-2015. – С. 169 – 174. -0,7 аркуша. У співавторстві з Н.Я. Іванишин.

мовних елементів різних рівнів відповідно до авторського задуму;
2) визначити й описати концептосферу тексту, систему макро- та мікрообразів.

Завдання ускладнюється тим, що перед нами драма-феєрія, тобто така жанрово-специфічна композиція, яка інтегрує як ліричні особливості, так і власне риси драми як окремого типу тексту: всебічний аналіз окремого слова, його звукового образу, граматичної форми, лексичного значення накладається на особливу структурно-сміслову організацію, витворюючи таке художнє ціле, детальний аналіз компонентів якого допоможе донести до адресата художньо-образну інформацію, закодовану в мовних засобах.

Акцентуємо, що для аналізу беремо не весь текст, а лише частину, яку прийнято називати останнім монологом Мавки, оскільки обсяг статті накладає обмеження на виклад матеріалу.

Наведемо обраний для аналізу сегмент: *Мавка*

*О, не журися за тіло!
Ясним вогнем засвітилось воно,
чистим, палючим, як добре вино,
вільними іскрами вгору злетіло. //
Легкий, пухкий попілець
ляже, вернувшись, в рідну землю, —
вкупі з водою там зростить вербицю, -
стане початком тоді мій кінець. //
Будуть приходити люди,
вбогі й багаті, веселі й сумні,
радощі й тугу нестимуть мені,
їм промовляти душа моя буде.
Я обізвуся до них
шелестом тихим вербової гілки,
голосом ніжним тонкої сопілки,
смутними росами з вітів моїх.
Я їм тоді проспівую
все, що колись ти для мене співав,
ще як напровесні тут вигравав,*

мрії збираючи в гаю...

Грай же, коханий, благаю!

Драматургійний текст, як відомо, має свої особливості. Диференційними ознаками його є: сценічність, специфіка актуалізації діалогу, перехід авторської характеристики персонажів на маргінальну позицію в характеристиці дійових осіб, інтерференція різнотипних антропоцентричних начал (автора і персонажів), наявність одного центрального конфлікту та специфічної структури. Зауважимо, що перелічені особливості драматургійного тексту тільки в комплексі формують таку структурно-сміслову єдність, при якій важливою є його лінгвістична організація, що проектує своєрідні форми донесення до реципієнта художньо-образної інформації, закодованої в мовних засобах. Феєрію ж детермінують як «театральну або циркову виставу з фантастично-казковим сюжетом, сценічними ефектами і трюками» [9, 690]. Для «драми-феєрії (драми-казки) ... характерні виразне ліричне начало, зіставлення природного і людського, широке використання міфічних і фольклорних образів, чарівничого, магічного сенсу тощо» [9, 690]. Зі сказаного випливає, що при аналізі важливого значення набуватимуть *біографічні фактори, історико-культурні реалії, естетичне кредо митця, характеристика мовних знаків культури, етносемантика* тощо.

Наведений сегмент (формально – монолог) як художній текст, здатний модифікувати значення окремих мовних одиниць, повертати вектор рецепції в інше русло (спілкування міфічної істоти (Мавки) з реальним (Лукашем)), можна трактувати і як діалог – «відношення, взаємодія різних якостей, що породжує нове; діалог невіддільний від розвитку ... подієвості, здатної (завдяки своїй поліфонічності) імплікувати новий зміст» [2, 49]. Саме ці фактори виявляються сутнісними, адже основою розмежування монологу і діалогу є, власне, розрахованість / нерозрахованість на безпосередню словесну реакцію слухача й адресованість або самому собі, або іншим особам [11, 370]. Натомість мовлення Мавки в тексті є своєрідним продовженням попередніх строф і

актуалізується не лише у формі розмови з Лукашем, а й в апелюванні до адресата-читача, тобто реалізується одна з ключових ознак драматургійного тексту – орієнтація на сценічність, що проектує його двовекторне спрямування (до адресата-читача та до адресата-глядача), тому можемо стверджувати, що в художньому мовленні присутній і внутрішній, і зовнішній адресат.

В аналізованому тексті умовно виділяємо три сегменти (у наведеній вище цитаті їх межі позначено двома скісними рисками), кожен з яких характеризується «структурною, тематичною та змістовою закінченістю» [8, 415].

Так, для першого сегмента характерна семантична сконденсованість, багатоплановість; у ньому закодовано чимало фундаментальних ідей, які розкриваються на тлі всієї драми, зокрема саме тут простежується реалізація вічного конфлікту («душа» / «тіло»), зображено поляризовані орбіти життя («людина» / «природа»), які перехрещуються, синкретизуються, але залишаються контрастними. Якщо для людини (Лукаша) домінантним є *тіло*, то для міфічної істоти (Мавки) – *душа*, що інтерпретується як феномен вічності (узуальний акцент), як своєрідний «кругообіг» життя в природі (контекстуальний акцент).

У цьому сегменті, як і в тексті в цілому, яскраво представлено морфологічний рівень, репрезентований використанням підсилювальної частки «*О*» на початку тексту. Враховуючи те, що неповнозначні частини мови не мають чітко визначених семантичних параметрів, можемо стверджувати, що вони є полізначеннєвими утвореннями, особливість яких полягає в тому, що необхідною умовою їх декодування, виявлення імпліцитних смислів є контекст, комунікативна ситуація. Так само, як у випадку з повнозначними лінгвоодинаціями, базова частина семантики часток узуалізована, додаткова — контекстуальна, виводиться реципієнтом на основі фонових знань, зумовлених комунікативною ситуацією. Тому імпліцитна інформація, закладена в неповнозначних словах, залежить від типу мовленнєвого акту, відношень між учасниками комунікації [6, 38].

У драматургічному тексті частка може виступати і як цілком самостійний ретранслятор латентних смислів, так і як підсилювач, актуалізатор імпліцитної інформації, «введеної» іншими мовними засобами. Носієм латентної інформації в наведеному сегменті виступає неповнозначна лексема «о», яка, поєднуючись із дієсловом «не журися», набуває додаткових сем («турбота», «заспокоєння», «надія» тощо). Тобто можемо стверджувати про наявність у тексті прихованого звертання до Лукаша, яке має мету переконати його в тому, що межа між антиноміями «життя» – «смерть» – контроверсійна, амбівалентна, наповнена полярними конотаціями зі знаками «+» і «-»: світ людини зазвичай сприймає смерть як знищення і забуття, а світ природи – як перехідний стан, спрямований на зміну якості (семи «відновлення», «очищення», «свобода»). Слід зазначити, що підсилювальні частки використано як у першій строфі («о»), так і в останній («же»): *Грай же, коханий, благаю!* Якщо на початку тексту лексема «о» – «функційно-семантична, ...текстова парадигмальна» [4, 195] одиниця (працює на вертикальний контекст⁶), то частка «же» функціонує як «морфосинтагматичний» [4, 195] елемент, включений у синтактику завершальної фрази (горизонтальний контекст⁷). Звичайно, частки не є домінантами морфологічного рівня досліджуваного твору. Вони підсилюють семантику дієслівного каркасу тексту (13 дієслів теперішнього, майбутнього і минулого часу + дієприслівник та дієприслівниковий зворот): *не журися, грай; ляже, зростить, стане, будуть приходити, нестимуть, буде промовляти, обізвуся, проспівую; засвітилось, злетіло, співав, вигравав; вернувшись; мрії збираючи в гаю*, що вказує на образну динамічність художнього цілого, створює ефект тривимірності – поєднання перспекції, ретроспекції і реального часу. Оскільки

---

⁶ Вертикальний контекст «дає змогу побачити, як той чи інший письменник спонукає читачів до сприймання художньої інформації, об'єктивно закладеної у створеному ним літературному творі... Це частина загальної словесної тканини твору» [8, 417] в цілому.

⁷ Горизонтальний контекст – «оточення певної мовної одиниці умовами або особливостями вживання певного елемента в мовленні і взагалі закінченим у смисловому відношенні відрізком писемного мовлення, що дає можливість з'ясувати значення слів..., які входять у нього» [8, 417].

більшість цих лексем включено у тропеїчні структури текстового простору, які забезпечують креативне «розростання» ключового макрообразу «вогонь», простежмо і його реалізацію.

Так, вогонь – те, що «дає світло і тепло, два головні джерела життя; вогонь має благодійну й очищувальну захисну силу; вогонь виступає символом плодючості, життя; вогонь святий, тому здавна за його допомогою чинили Суд Божий – вірили, що невинного вогонь не спалить» [5, 105]. Слово-образ «вогонь» локалізує яскраво виражену сему «світло», яка, актуалізуючись у кожному рядку тексту, є тією синкретою, що забезпечує креативну когерентність: вибудовується уявний смисловий ланцюг «світло – вогонь – іскри», де домінує саме ця ядерна сема. Номінативна одиниця «світло» в узусі тлумачиться як «1. Промениста енергія, що випромінюється яким-небудь тілом, сприймається зором, робить видимим навколишнє» [1, 1108]. Інформативно місткішими для аналізу цього тексту є цитати зі словників символів: «Світло традиційно прирівнюється до духу..., його білизна символізує єдність усього зі всім» [7, 324]; «світло – це «на противагу темряві уособлення життя, знання, прозріння, пророцтва; світло символізує віру; світло також оберіг від нечистої сили» [5, 529].

В аналізованому тексті реалізуються всі кодифіковані компоненти значення цього номена. Досліджуваний концепт постає як амбівалентна величина: вогонь і спалює, і очищує одночасно, тому спостерігаємо формування ще однієї антиномії – «свій / чужий». Акцентуємо: у драмі зображено світ людини і світ природи, представником першого є Мавка, другого – Лукаш. Ці два світи існують паралельно, хоча у драмі-феєрії (за законами жанру) вони перехрещуються, ізотопіюються, співіснують. У цьому ключі важливим для декодування тексту постає етнологічний аспект: Мавка може трансформуватися, а для світу людей таке перетворення є чужим, тут усе незрозуміле сприймається з острахом, з ним воліють не мати справи. Оскільки «світло», як уже було зазначено, є оберегом від нечистої сили, то Мавка, образ якої пронизаний елементами «світлого», автоматично виходить з

розряду «нечисті», вона наче позбавлена мінімального негативу, приписуваного їй у людських віруваннях. Мавка мислить категоріями вічного, Лукаш – тлінного, тому для неї те, що «тіло засвітилось ясным вогнем», є лише початком переродження, для Лукаша ж цей процес асоціюється зі смертю: вогонь спалює, знищує. Контекст експлікує особливі семи слова-образу «вогонь» – «ясність», «чистота», «палючість», «свобода», «вино»: *О, не журися за тіло! / Ясным, вогнем засвітилось воно, / чистим, палючим, як добре вино, / вільними іскрами вгору злетіло.* В українській етнокультурі вино асоціюється, з одного боку, із кров'ю розіп'ятого Христа, з іншого – виноградною лозою, яка «у народній культурі наділена ознаками святості; є символом щастя, веселощів, життєвої ниви, плодючості» [5, 86], тому використання цієї лексеми поряд з номінацією «вогонь» лише підсилює сприйняття її як явища сакрального, таємничого, здатного давати життя й сприяти продовженню.

Поєднання номінації «іскра» з прикметником «вільний» проектує специфічне смислове наповнення концепту, дозволяє виділити в його структурі семи «свобода», «воля» – те, що виходить за межі кодифікованого значення і водночас формує ще одне протиставлення – «воля / неволя» (Мавка як представник світу природи є вільною; у процесі розгортання тексту вона частково втрачає свою свободу, однак швидко відновлює природний стан речей завдяки силі священного вогню).

У другому сегменті, який є органічним продовженням першого, простежується послідовне розгортання концепту «вогонь»: лексема «попілець» сприймається як перевтілення вогню, як те, що залишається після процесу горіння («попіл (зменшене – попілець) – легка пилоподібна сіра (рідко чорна або біла) маса, яка залишається після згоряння чого-небудь; у всіх народів символ спустошення, а тому й суму» [5, 470]). Однак, на відміну від кодифікованого значення лінгвоодиниці, домінантними ознаками якої є «смерть», «спустошення», художній текст репрезентує нове бачення: мікрообраз «попілець» набуває в контексті латентних сем

«життя», «плодючість»: коли попільець лягає в землю, народжується верба, яка є уособленням природи, продовженням існування Мавки. Верба є також і національним символом, що означає красу, материнську турботу, кохання, оберіг від злих сил та захист від хвороб [5, 73]».

Зауважимо: одним із провідних рівнів аналізу в другому сегменті є словотвірний, репрезентований насамперед використанням суфіксів із демінутивною семантикою – «*попільець*», «*землиця*», «*водиця*», «*вербиця*». Такого типу суфікси формують не просто значення зменшеності чи пестливості з конотацією «+», а й суб'єктивно-оцінну експресивізацію тексту – «логічно-емоційне підсилення як наслідок формальних і семантичних трансформацій» [3, 87] лінгвоодиниць у художній канві. Особливої ваги такі словотворчі експресиви набувають у драматургійному тексті, однією із характерних рис якого є інтерференція різнотипних антропоцентричних начал (автора і персонажів): автор усе ж виявляє своє креативно-конструктивне начало, рефлектуючись у мовленні персонажів (вживання демінутивів), що зумовлює увиразнення креативної «присутності» в драмі та проектує імпліцитне розгортання тексту.

Основною темою третього сегмента є звернення Мавки до людей, репрезентоване в текстуально синонімічному дієслівному ряду з фразеологізмом (*промовляти душа моя буде – Я обізвався до них – Я їм тоді проспівую*), що ще раз вказує на імпліцитну діалогічність мовлення, розраховану на різнотипного адресата («*вбогі – багаті*», «*веселі – сумні*» + текстуально споріднений із ними антипод «*радощі – туга*»), яка «працює» на ключовий контраст усієї драми «людина – природа», «матеріальне – духовне», «минуще – вічне». Ряд мікрообразів, локалізованих у генітивних метафорах (*шелест вербової гілки – голос сопілки – роси з вітів*) динамізують дію контекстуально синонімічними семами, вміщеними у ключових іменниках: *шелест* – сема «говоріння», *голос* – сема «звучання», *роси* – сема «сльози». Для адекватної інтерпретації цього сегмента необхідно залучити інформаційні дані

попередніх лексій. Так, знову локалізовано образ верби (*роси з віт*), яка в українській етносвідомості пов'язується з багатьма повір'ями та легендами. З верби здавна виготовляли сопілки, що й продубльовано у драмі Лесі Українки (Лукаш зробив сопілку з верби). Можливо, *шелест вербової гілки* слід дешифрувати як спілкування за допомогою музики: *Грай же, коханий, благаю!*. Як бачимо: твір і починається, і закінчується тим, що Лукаш грає в лісі, тобто маємо своєрідне сценічно-образне обрамлення, важливе для драми як специфічного роду художньої літератури. В останньому сегменті Леся Українка повертає нас до того, що було на початку, підтверджуючи так припущення про циклічність, неперервність життя в природі.

Лексико-семантичний рівень досліджуваного художнього тексту нерозривно пов'язаний із тропеїчним.

Тропеїчний рівень драми-феєрії характеризується суцільною вторинною семантизацією і використанням епітетів: *чистий, палючий вогонь; вільні іскри; смутні роси*; дієслівних метафор: *тіло засвітилось вогнем; тіло ... злетіло іскрами; попелець вкупі з водою зростить вербицю; вигравав, мрії збираючи в гаю*; іменникових метафор: *шелест вербової гілки, голос сопілки, роси з вітів*; порівняння: *вогонь, як добре вино*; оксиморона: *стане початком тоді мій кінець*; метонімії: *люди ...радоці й тугу нестимуть мені* тощо. Таке семантичне оновлення узуальних лексем, «при якому відбувається нарощення змісту і конотації» [10, 451], сприяє створенню індивідуальної образної системи тексту, що розкриває нелімітовану кількість асоціативних відтінків, посилює зображальність і виразність мовлення, формує креативний фон ключового концепту.

Отже, проведений лінгвостилістичний аналіз завершального сегмента драми-феєрії Лесі Українки, зосереджений на кількох домінантах (лексико-семантичній, морфологічній, словотвірній та тропеїчній), дав можливість дослідити глибинні пласти художнього тексту, виявити лінгвоодиниці, які є маркерами різних типів інформування – імпліцитного й експліцитного, що дозволило

окреслити ті мовні засоби, які формують цілісність і зв'язність драми у комунікативній, структурно-граматичній та змістовій площинах.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. — К. : Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2001. — 1440 с.
2. Голянич М. І. Внутрішня форма слова і дискурс : монографія / Марія Голянич. — Івано-Франківськ : Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2008. — 296 с.
3. Гуйванюк Н. Синтаксичні експресеми з антиципацією / Гуйванюк Ніна // Лінгвостилістика: об'єкт – стиль, мета – оцінка : збірник наукових праць, присвячений 70-річчю від дня народження проф. С. Я. Єрмоленко ; відп. ред. академік НАН України В. Г. Скляренко. – К., 2007. – С. 84–92.
4. Джочка І. Терміни на позначення різних груп часток в українській мові: проблема неоднозначного трактування / Ірина Джочка // Вісник Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. Філологія. – Вип. 42–43. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2014-2015. – С. 190–195.
5. Жайворок В. Знаки української етнокультури : словник-довідник / Віталій Жайворонок — К. : Довіра, 2006. — 703 с.
6. Имплицитность в языке и речи / отв. ред. Е. Г. Борисова, Ю. С. Мартемьянов. — М. : Языки русской культуры, 1999. — 200 с.
7. Керлот Х. Э. Словарь символов / Керлот Х.Э. – М. : REFL /book, 1994. – 607 с.
8. Ковалик І. Питання українського і слов'янського мовознавства / Іван Ковалик ; [упоряд. З. Терлак]. — Львів — Івано-Франківськ, 2008. — 496 с.
9. Ковалик І. І. Методика лінгвістичного аналізу тексту / І. І. Ковалик, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ. — К. : Вища школа, 1984. — 120 с.

10. Літературознавчий словник-довідник / [за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка] ; 2-е вид., виправлене і доповнене. — К. : ВЦ «Академія», 2006. — 752 с. — (Nota bene).
11. Мацько Л. І. Стилїстика української мови : підручник / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько ; за ред. Л. І. Мацько. — К. : Вища школа, 2003. — 462 с.
12. Українська мова : енциклопедія / редкол. : Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. [та ін.]. — [2-ге вид., випр. і доп.]. — К. : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. Бажана, 2004. — 824 с.

3. Лінгвістичний аналіз прозового тексту.

Лінгвостилїстичний аналіз художнього тексту (зокрема прозового⁸) спрямований на висвітлення його основних категорій, таких як інформативність, зв'язність, цілісність, імплїцитність, антропоцентричність, проспективність, описовість, епічність⁹ тощо; а також факторів, що формують ідейно-смісловий пласт художньої канви, виявляють систему естетичних співфункцій усіх мовних одиниць, які беруть участь у створенні образів твору; допомагають декодувати особливий креативний потенціал лінгвоодиниць різних рівнів на певних етапах сприймання тексту (акустично-візуальному, уявно-поняттєвому, змістово-сюжетному, образно-естетичному).

Проблема аналізу художнього тексту є предметом наукових зацікавлень багатьох учених (М. Голянич, С. Єрмоленко, І. Кочан, М. Крупи, М. Плющ, Н. Сологуб, Л. Ставицької та ін.), проте комплексної лінгвістичної інтерпретації твору Марка Черемшини «За мачуху молоденьку» сьогодні не здійснено.

Зразок лінгвістичного аналізу сегмента прозового тексту Марка Черемшини «За мачуху молоденьку». Перед тим, як перейти безпосередньо до лінгвістичної характеристики текстової канви,

---

⁸ Проза – «художньо-словесне мовлення, якому не властиві строго визначені закономірності у відношенні до ритмічної організації» [12, 417].

⁹ «Епос користується розмаїтими засобами викладу: розповідь, оповідь, діалог, монолог, авторські відступи. У ньому наявне авторське мовлення та мовлення персонажів, на відміну від драми, де застосовується один спосіб викладу – діалог чи монолог... Мова Е. зображально-пластична, описова, на відміну від лірики, де панує емоційно-експресивна виражальна стихія» [13, 241].

нагадаємо коротко сюжет твору, оскільки аналізуватимемо тільки його завершальний і домінантний, на нашу думку, сегмент в ключі ідейно-сміслового каркасу всієї новели, оскільки він є найбільш інформативним інтерпретантом як художньої семантики, так і проксеміки¹⁰, яка для прозового тексту є важливим кодифікатором глибинного змісту.

У новелі йде мова про одруження старого чоловіка Івана Мотрюка з молоденькою дівчиною Єленою, яка мала повінчатися з його сином Штефаном. Штефана Мотрюка забрали до війська; згодом пішла чутка, що він загинув. Мати, втративши сина, не витримала горя і померла, а старий Мотрюк вирішив взяти за дружину дівчину-одиначку, щоб заволодіти маєтком: *«Таки Мотрюкова хата була Єлені в зорях писана, хоть за Штефаном, хоть за його дедєм»* (С. 82) Проте Штефан виявився живим і повернувся до села одразу ж після весілля наступної ночі:

Тої ночі над Мотрюковим двором падали зорі.

Ліси заперли в собі дух і надслухали.

Сади у вікна зазирали.

Води, як лебеді, тихонько довкруги двору линули.

Камінні гори свої книги розтворили, чиєсь життя записали...

А як сонечко нічку розігнало, ліси зашуміли, сади защебетали, води заіграли, гори почервоніли, то до Мотрюкового двору сорокати сороки гостя привели.

Березина перед брамою задрожала. //

– *Ба чи дома газди?*

Наймита не пускають, бо газда з газдинею нічку собі приточили.

А гість, легінь молоденький, очима палає.

Наймита піснюють, голови в долину схиляють.

А гість двері виважує, зубами скрегоче.

Наймита легіня пізнають та й за газду потерпають.

Хата упріває. //

---

¹⁰ Проксеміка — «просторові параметри, які використовують у комунікації як допоміжні, паравербальні (супровідні), зокрема територія, де відбувається спілкування, дистанція між співрозмовниками, спосіб їхнього розташування, локалізація сторонніх осіб, предметів, явищ природи тощо» [16, 601].

Легінь до постелі ручки підоймає:

- *Чи то ви, дедю, чи мій воріг темний?*
- *Йй-га, ти жиєш, Штефа'?...*

Бадікові очі поховалися на саме дно перед гнівом сина.

З-під ліжників фуркнула біла челядина.

Хата застогнала. //

А гість з-під кабата збрую добуває і бадікові до грудей прикладає:

Грим раз, грим єще раз, грим по третьому разі:

- *За обручку золотеньку!*
- *За нічку солоденьку!*
- *За мачуху молоденьку! (С. 94-95).*

В аналізованому тексті умовно виділяємо чотири сегменти (їх межі позначено двома скісними рисками), кожен з яких характеризується «структурною, тематичною та змістовою закінченістю» [11, 415]. Такий поділ зумовлено не тільки тематичними блоками художнього сегмента («проксеміка природи», «комунікативна ситуація «*легінь – наймити*»», «комунікативна ситуація «*син – батько*»», «помста»), а й ритмічною організацією тексту, локалізованою в чотирьох прозаїчних строфах – групах «тісно пов'язаних за смислом і синтаксисом речень, які виражають більш повний, у порівнянні з окремими реченнями, розвиток думки» [17, 305], а також модифікованим просаподосисом кінцівки другої і третьої лексії (*Хата упріває; Хата застогнала*). Перший же сегмент завершується подібною за структурою персоніфікованою метафорою (*Березина перед брамою задрожала*), що власне і зумовлює умовну рубрикацію тексту на чотири ритмічно і семантично організовані блоки.

Перший сегмент розпочинається розгортанням текстового ключового образу *зорі, які падають*. Згадаймо початок твору: *Мотрюкова хата була Єлені в зорях писана* (тобто долею призначена), а вже на завершальному етапі тільки над Мотрюковим двором і саме тієї ночі падають зорі, що вказує на щось лихе.

Відомо, що за народними вірування зорепад символізує душі померлих, а з іншого боку – в цей момент можна загадувати бажання. Проксемічні образи *зо□рі, ліси, сади, во□ди, гори*, включені у дієслівні метафори (*Ліси заперли в собі дух і надслухали./ Сади у вікна зазирали. / Води, як лебеді, тихонько довкруги двору линули. / Камінні гори свої книги розтворили, чиєсь життя записали...*), у яких усім дієсловом притаманна сема «тиша». Доповнюють картину тиші перед бурею ті ж самі образи (додано тільки образ «сонечко»: *сонечко нічку розігнало*), інтенсифіковані дієсловами з текстуально антонімічною семою «рух» / «буря»: *ліси зашуміли, сади защебетали, води заіграли, гори почервоніли*. Така контрасна, антагоністична у плані семантики наскрізна метафоричність сегмента є потужним асоціативно-образним підґрунтям для адекватного сприйняття читачем макрообразу цього сегмента – гостя Штефана, якого вважають мертвим: *то до Мотрюкового двору сорокати сороки гостя привели*. Цікавою в цьому текстовому відрізку є паронімічна атракція (звуко-сміслові зближення слів) *сорокати сороки*. Сорока – «Лісовий птах родини воронових з довгим хвостом і чорно-білим пір'ям, що видає характерні звуки – скрекотіння. ** [Як] соро□ка на хвості□ розно□сить – хто-небудь швидко поширює якісь чутки, широко оповіщає всіх чи багатьох» [2, 1162]. Лексема *сорокатий* – «діал. Строкатий; рябий» [2, 1162] семантично пов'язана з номеном *сорока* синонімічними семами *строкатий – чорно-білий*, а на фоносемантичному рівні – це «звукова гра, побудована як тлумачення слів, імплікаційне судження» [15, 320] – новина і добра (живий Штефан), і погана (фатальне запізнення).

Імплікаційним судженням є контекстуальний образ носія новини і страшної, і позитивної водночас (чорної і білої, строкатої → життя і смерть Штефана, життя і смерть його батька, життя і смерть його кохання). Сорокати сороки – асоціативний проксемічний образ, який проспектує конотацію біди як у досліджуваному сегменті, так і в тексті в цілому. Доповнює семантику нагнітання експресивної інформації з оцінкою «-»

кінцева метафора сегмента *Березина перед брамою задрожала* (сема «страх»).

Наступний – сегмент – це вербально-невербальний діалог¹¹ гостя-легіня з наймитами, які впізнали сина господаря (оскільки наймити мовчать, проте в хату *не пускають, бо газда з газдинею нічку собі приточили*).

Цей текстовий відрізок також насичений дієслівними метафорами, які динамізують семантику всеприсутності трагедії: *гість очима палає, зубами скрегоче, хата упріває, нічку приточили*. Усі інші дієслова (*схиляють, виважує, упізнають, потерпають*) контрастно доповнюють картину напруги – страх, ніяковіння слуг – рішучість гостя. А повторюваний образ *хати, яка упріває* (домінувальна сема «страх») підсилює уже прогнозовану конотацію смертельної небезпеки.

Третій сегмент тексту – цілком однозначна епічна конситуація мовлення – діалог батька (*дедя*) і сина. Такий діалог учені називають «сюжетний». Ним автор «ніби створює драматизм у зображуванні, діалогічну напругу, в основі якої – семантико-стилістичне зміщення, певна суперечність між репліками (або репліками і текстом)» [8, 247]:

- *Чи то ви, дедю, чи мій воріг темний?*
- *Ій-га, ти жиєш, Штефа'?...*

Як бачимо, двоголосся базовано на текстуальних антонімах *дедьо – воріг* та імпліцитно присутньому в тексті антагонізмі «життя – смерть»: *Ій-га, ти жиєш, Штефа'?...*, недомовленість, обірваність якого прогнозує розгортання в наступному сегменті завершення життя одного з героїв твору. Цей сегмент, на відміну

---

¹¹ «У художній оповіді – це композиція з типових форм вираження теми, її типового емоційно-експресивного наповнення, ритмомелодики висловлення». Діалоги «мають велику драматизовану силу, оскільки в цих стилізованих типах усно-розмовної мови прямо засвідчене багатоголосся прозового тексту, що контрастує з непрямомою мовою, до того ж діалогічний ряд як компонент текстового цілого забезпечує розвиток теми, рухає словесну дію. Моделі реальної мовної комунікації в діалогічному контексті зазнають художньо-естетичної трансформації. У діалозі типізована чи індивідуалізована мова персонажа / персонажів виступає одним із способів зображення характерів» [1, 215; 22–23].

від попередніх, насичений діалектизмами (лексичними (*дєдьо, бадік, челядина, кабат*), фонетичними (*Штефа', воріг*), морфологічними (*Ій-га, єще*)), які в тексті є засобами стильової експресивізації й образної конкретизації при відтворенні певного соціоколоту, в якому система епічних образів¹² і подій набуває етнозорієнтованої семантики: *діалектне слово в тексті* – це стилема, експресема, засіб художньо-образної конкретизації» [Бибик. – С. 112]. Завершує цей тематичний відрізок тексту наскрізний образ «хата», який метафоризується вкінці сегмента дієсловом «застогнала» (семи «біль», «жах», «безвихідь»), проектуючи негативну конотацію на завершальний етап тексту.

Останній сегмент характеризується відсутністю тропів, крім стертої метафори «нічка солоденька», і надзвичайно «прямою» причино-наслідковою сюжетною лінією (*гість з-під кабата збрую добуває і бадікові до грудей прикладає: Грим раз, грим єще раз, грим по третьому разі: За обручку золотеньку! За нічку солоденьку! За мачуху молоденьку!*).

Завершальний внутрішній діалог¹³ (мотивація помсти адресатові: *За обручку золотеньку! За нічку солоденьку! За мачуху молоденьку!*) оформлено як «фігуру мелодики мовлення» [13, 524] – парцеляцію. Вона «базована на однорідних додатках, які, незважаючи на граматичну залежність від стрижневої конструкції (*Грим раз, грим єще раз, грим по третьому разі*) з точки зору семантики несуть потужний смисловий «струмінь» тексту, мають функціонально-комунікативне навантаження ... в ролі унікального когнітивного прийому актуалізації змісту» [6, 291] твору: образи *нічка, обручка, мачуха* в ключі сюжетної і проксемічної інформації, означені демінутивними експресивізаторами -еньк-, стають засобами актуалізації художнього задуму автора, насиченим символічним амбівалентним смислом (узуальна метафора

¹² Образ епічний – «об’єктивно змальований образ у розповідному художньому творі» [13, 239].

¹³ Кількість осіб у Д. – питання неістотне, бо діалогічність мовлення закладена у самій природі мови як засобу спілкування. Д. може вести одна особа (т. зв. внутрішній Д. – розмова з самим собою) або більше двох осіб. Головною метою виникнення Д. має бути усвідомлення опозиції «Я – Ти» на тлі «інших» [ЛСД. – С. 199].

солоденька нічка (= кохання) в тексті дешифрується з точністю до навпаки; обручка – символ шлюбу, а в контексті – нещастя: мачуха (негативна конотація) = кохана). Таке семантичне оновлення узуальних лексем, при якому відбувається нарощення змісту і конотації, не тільки сприяє створенню індивідуальної образної системи тексту, а й забезпечує консистенцію тексту – художньо-образну ізопопність мікро- і макрообразів, яку читач моделює в процесі дешифрування глибинних пластів тексту.

Таким чином, у тексті доміантними є два види діалогу (*сюжетний і внутрішній*), які становлять композицію «з типових форм вираження теми, її типового емоційно-експресивного наповнення, ритмомелодики висловлення» [1, 215], а також формують додаткову смислову канву тексту, на тлі функціонування розгалуженої сітки образів (образи персонажів, асоціативні образи, проксемічні образи), які «працюють на імпліцитну художню парадигму тексту «життя – смерть».

Отже, проведений лінгвостилістичний аналіз завершального сегмента новели Марка Черемшини «За мачуху молоденьку», зосереджений на кількох доміантах (лексико-семантичній, морфологічній, тропеїчній) рівнях, дав можливість дослідити глибинні пласти прозового тексту, виявити лінгвоодиниці, які є маркерами різних типів інформування – імпліцитного й експліцитного, що дозволило окреслити ті мовні засоби, які формують цілісність і зв'язність твору в комунікативній, структурно-граматичній та змістовій площинах.

Література:

1. Бибик С. П. Оповідність в українській художній прозі : монографія / С. П. Бибик ; за наук. ред. С. Я. Єрмоленко. — К. : Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. — 288 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. — К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. — 1440 с.

3. Голянич М. І. Внутрішня форма слова і дискурс : монографія / Марія Голянич. — Івано-Франківськ : Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2008. — 296 с.
4. Гуйванюк Н. Синтаксичні експресеми з антиципацією / Гуйванюк Ніна // Лінгвостилістика: об'єкт – стиль, мета – оцінка : збірник наукових праць, присвячений 70-річчю від дня народження проф. С. Я. Єрмоленко ; відп. ред. академік НАН України В. Г. Скляренко. – К., 2007. – С. 84–92.
5. Джочка І. Терміни на позначення різних груп часток в українській мові: проблема неоднозначного трактування / Ірина Джочка // Вісник Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. Філологія. – Вип. 42–43. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2014-2015. – С. 190–195.
6. Завальнюк І. Я. Синтаксичні одиниці в мові української преси початку ХХІ століття: функціональний і прагмалінгвістичний аспекти : монографія / І. Я. Завальнюк. — Вінниця : Нова Книга, 2009. — 400 с.
7. Жайворок В. Знаки української етнокультури : словник-довідник / Віталій Жайворонок — К. : Довіра, 2006. — 703 с.
8. Єщенко Т. А. Лінгвістичний аналіз тексту : навч. посіб. / Т. А. Єщенко — К. : Видавничий центр «Академія», 2009. — 264 с.
9. Имплицитность в языке и речи / отв. ред. Е. Г. Борисова, Ю. С. Мартемьянов. — М. : Языки русской культуры, 1999. — 200 с.
10. Керлот Х. Э. Словарь символов / Керлот Х.Э. — М. : REFL /book, 1994. — 607 с.
11. Ковалик І. Питання українського і слов'янського мовознавства / Іван Ковалик ; [упоряд. З. Терлак]. — Львів — Івано-Франківськ, 2008. — 496 с.
12. Ковалик І. І. Методика лінгвістичного аналізу тексту / І. І. Ковалик, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ. — К. : Вища школа, 1984. — 120 с.

13. Літературознавчий словник-довідник / [за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка] ; 2-е вид., виправлене і доповнене. — К. : ВЦ «Академія», 2006. — 752 с. — (Nota bene).
14. Мацько Л. І. Стилїстика української мови : підручник / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько ; за ред. Л. І. Мацько. — К. : Вища школа, 2003. — 462 с.
15. Никитина С. Е. Экспериментальный системный толковый словарь стилистических терминов. Принципы составления и избранные словарные статьи / С. Е. Никитина, Н. В. Васильева. — М. : Российская Академия наук ; Институт языкознания, 1996. — 172 с.
16. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / Олена Олександрівна Селіванова. — Полтава : Довкілля – К., 2010. — 844 с.
17. Стилистический энциклопедический словарь русского языка / [под ред. М. Н. Кожинной]. — [2-е изд., испр. и доп.]. — М. : Флинта : Наука, 2006. — 696 с.
18. Черемшина Марко. За мачуху молоденьку // Український декамерон. Кн. 1 : Дияволиця: новели, повість / Упоряд. Р.В. Піхманець. — Київ : Довіра, 1993. — С. 81 – 95.

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Види лінгвістичного аналізу тексту. Термінологічний колоквиум.	2
2	Лінгвістичний аналіз художнього тексту. Контрольна робота (аналіз запропонованого тексту за схемою).	2

На практичних заняттях частково або комплексно (з урахуванням усіх рівнів мови) аналізуються художні тексти – кращі зразки літератури, які вивчаються у шкільному курсі, а також цікаві за змістом і формою твори, що не входять до програми середньої школи.

Мета проведення практичних занять – ознайомити студентів із принципами аналізу художнього тексту, навчити враховувати при аналізі тексту його стильову належність; жанрову специфіку, літературно-художню позицію автора; смислову організацію тексту й особливості мовних засобів на різних рівнях мови, що організують відповідний текст.

У результаті проведення практичних занять студенти повинні

ЗНАТИ:

- предмет та завдання курсу;
- базові поняття, що використовуються при вивченні лінгвоаналізу як навчальної дисципліни;
- методи і методіку вивчення курсу;
- що таке ЛАТ, які його завдання;
- що таке текст, які є види текстів, їх основні властивості;
- що таке контекст, види контекстів;
- засоби текстового зв'язку;
- у чому полягає специфіка художнього тексту;
- зарубіжні та вітчизняні дослідження з лінгвістики тексту;

- дію факторів, що зумовлюють характер відбору й організацію мовних засобів у тексті (у художньому творі вони органічно злиті), і суб'єктивні, й об'єктивні фактори мусять розглядатися у тісному взаємозв'язку;
- основні прийоми і принципи ЛАТ, схеми ЛАТ текстів належних до різних стилів жанрів.

УМІТИ:

- частково або комплексно (з урахуванням усіх рівнів мови) аналізувати художні тексти – кращі зразки літератури, які вивчаються у шкільному курсі, а також цікаві за змістом і формою твори, що не входять до програми середньої школи;
- користуватися фаховою термінологією;
- самостійно застосувати набуті теоретичні знання на практиці.

Практичне заняття № 1

Види лінгвістичного аналізу тексту

Мета – закріпити навички лінгвістичної характеристики мовних елементів різних рівнів, прокоментувати їх добір відповідно до теми, ідейного задуму, образної системи твору та художньо-естетичної концепції автора; оцінити знання термінів, які використовують при здійсненні ЛАТ.

План:

1. ЛАТ як окрема комплексна дисципліна.
2. Аналіз тексту:
  - графемний,
  - фонетичний (фонологічний),
  - морфемний,
  - дериватологічний (словотвірний),
  - граматичний,
  - лексико-фразеологічний,
  - стилістичний,

– метричний.

3.. Колоквіум (термінологічний мінімум за лексикографічною працею **«Голянич М. І., Іванишин Н. Я., Ріжко Р. Л., Стефурак Р. І. Лінгвістичний аналіз тексту : словник термінів / [Голянич М. І., Іванишин Н. Я., Ріжко Р. Л., Стефурак Р. І.] ; за редакцією М. І. Голянич. – Івано-Франківськ : видавець Голіней О. М., 2012. – 392 с.»**).

4. Запитання і завдання:

1. Розкажіть про предмет, джерела і визначення «науки про текст» (Т. А. Ван Дейк). Охарактеризуйте її зв'язки з іншими філологічними і нефілологічними дисциплінами.

2. Перелічіть і проаналізуйте завдання теорії тексту, які стояли перед дослідниками з моменту зародження науки і вимагають вирішення і в наші дні.

3. Назвіть основні аспекти і напрямки вивчення тексту.

4. Випишіть кілька (5—6) різнотипних визначень тексту. Виділіть серед них моноознакові (базовані на одній ознаці) та поліознакові. Покажіть, на основі яких суттєвих ознак тексту вони формулюються. Яке визначення тексту Вам видається найоптимальнішим і найповнішим, таким, що найбільшою мірою відображає природу тексту?

5. Зіставте поняття «текст», «контекст», «дискурс». Поясніть, у чому полягає контрверсійність їх інтерпретації?

6. У чому полягає відмінність між змістово-фактуальною, змістово-концептуальною та змістово-підтекстовою інформацією?

7. Які поняття належать до змістово-підтекстової інформації?

8. Що означають поняття «художня деталь» і «художній символ»? Які основні типи художнього символу?

9. У чому полягає відмінність між імплікацією, пресупозицією та підтекстом?

10. Що означають поняття «модальність у реченні», «модальність у тексті», «об'єктивна модальність», «суб'єктивна модальність»?

11. Законспекуйте розділ із книги І. Р. Гальперіна (Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического

- исследования/ И. Р. Гальперин — М. : URSS, 2007. — 144 с.)
«Види інформації в тексті» (с. 26-50).
12. Проілюструйте на прикладі обраного Вами драматургічного тексту реалізацію змістово-підтекстової інформації.
  13. У чому полягає специфіка тексту як культурного і соціально-психологічного феномена?
  14. Розкрийте поняття текстових пресупозицій, проілюструйте на прикладі драматургічного тексту їх значущість для аналізу, декодування та правильної інтерпретації авторського конструкта. Розкажіть про класифікацію фонових знань.
  15. Як співвідносяться поняття «інтертекст» та «інтертекстуальність»? Прокоментуйте метафоричне визначення інтертекстуальності як «розгерметизації тексту» (Чернявська В.) та його «енергетичного резонансу» (Кузьміна Н.).
  16. Охарактеризуйте письмово роль алюзій та ремінісценцій у драматургічному тексті В. Винниченка «Чорна Пантера та Білий Медвідь». Визначте функціональне навантаження вказаних одиниць у художньому тексті.
  17. Дайте визначення поняття «прецедентний текст», розкажіть про джерела його виникнення, сферу використання та функції. Назвіть прагматичні умови сприйняття інтертекстуальності. Перелічіть основні способи існування «тексту у тексті». Відповідь на ці питання коротко зафіксуйте в письмовому вигляді.
  18. Наведіть приклади прецедентних текстів із сучасної масової культури.
  19. Що означають терміни «когезія» і «когерентність»? Які внутрішньотекстові засоби описує І. Гальперін? Чому він надає перевагу терміну «когезія»?
  20. Які засоби зв'язку використовуються в художньому тексті?
  21. Що об'єднує інтеграцію і завершеність тексту і чим ці поняття відрізняються?
  22. На які одиниці лексичного, морфологічного і синтаксичного рівнів слід звернути увагу при інтерпретації тексту?

23. На конкретних прикладах поясніть, яким чином заголовок і епіграф інтегрують текст? У чому полягає проспективність і ретроспективність заголовка і епіграфа?
24. Запропонуйте різнотипні визначення авторських інновацій. Поясніть, як співвідносяться терміни «оказіоналізм», «потенційне слово», «неологізм». Чому, на Вашу думку, саме оказіоналізми володіють найбільшим імпліцитнозначеннєвотвірним потенціалом?
25. Охарактеризуйте функціональне навантаження оказіоналізмів у художньому тексті. Чому дослідники вважають, що оказіональне слово є контекстуально зумовленим?
26. Запропонуйте кілька прикладів індивідуально-авторських новотворів, вписаних із художніх текстах. З'ясуйте, яку роль вони виконують у цьому тексті. Чи можна вважати, що оказіоналізми завжди репрезентують прихований пласт інформації?
27. Окресліть поняттєвий простір внутрішньої форми слова. Назвіть дослідників, які займаються дослідженням цієї проблеми.
28. Чому, на Вашу думку, внутрішня форма слова співвідноситься із латентним способом передачі інформації?

Практичне заняття № 2

Лінгвістичний аналіз художнього тексту. Контрольна робота

Мета – перевірити й оцінити вміння студентів здійснювати лінгвістичний аналіз художнього тексту.

План:

1. Схема ЛАТ.
2. Особливості лінгвістичного аналізу поетичного, прозового, драматургійного тексту.
3. Вправи.

Вправи

Прочитайте поетичні мікротексти. Визначте, які фонетичні засоби художньої виразності використовують письменники.

*І. В невільнім вив'яленім літі,
Де в переліті вже крило,*

Де сохнуть далі перемліті
І за селом сидить село, –
Мене окликнув хтось! (М. Вінграновський);
Приспало просо просеня,
Й попростувало просо,
Де в ямці спало зайченя
І в сні дивилось косо (М. Вінграновський);
На лист, на сніг, на квіт, на тіні,
У шелест і нешелестінь
Стелить в душевному тремтінні
Солодку, юну вашу тінь.
І в світанковім сумовинні
Прощально пестить шию, ніс
І сонні соняшники сині
В солонім сонці сонних кіс... (М. Вінграновський);
Святиться, споконвік святиться
Славути синь...Стяг...Сонцевіти...
Слов'янська світова столиця,
Столиць столиця серед світу (А. Мойсієнко);
Сороки стрекіт стрішить стріху (А. Мойсієнко);
Хай і недруг збагне, як то маєм багато
Слів, щоб в світі гучнім невідзвучно звучати (А. Мойсієнко);
Знезмлена душа у вензелях весни (А. Мойсієнко);
А літо сліпо спішило в осінь,
Аж спотикаючись об соняшничиння... (А. Мойсієнко).

II. То легіт літа на яснім крилі –
Пагіллям сонця, сонячним гіллям,
Пагіллям рученяточка малі...
Ой, гиля, гуси, гусоньки, гиля (А. Мойсієнко);
І лип шпилі...
І ми з Вами – зима в зимі... (А. Мойсієнко);
А коло тіні – толока.
У тон шипшин бубниш пишноту...
А крок осох осокорка,

*А тонко римами рок-нота
Меча кукала кугачем.
Арену – римами рун-ера... (А. Мойсієнко);
Журавлів журливий жмуток
Закурликав у чужінь... (Юрко Позаяк);
До причалу
Гондола чалить. Повні сонцем губи
І згуби, і розгубленості (І. Драч);
Темряву тривожили криками півні,
Танцювали лебеді в хаті на стіні,
Лопотіли крилами і рожевим пір'ям,
Лоскотали марево золотим сузір'ям (В. Симоненко);
Літа, літа...
Знов літо кане в Лету.
Осоння осені – остання мить тепла (В. Калашник);
Лисніє липовий липневий липень,
липучий і лискучий в білім дзбанку (Б. І. Антонич).*

Прочитайте поетичний текст Ліни Костенко. Випишіть стилістично марковані слова й охарактеризуйте їх.

Коректна ода ворогам

*Мої кохані, милі вороги!
Я мушу вам освідчитись в симпатії.
Якби було вас менше навкруги,
людина може вдаритись в апатію.
Мені смакує ваш ажіотаж.
Я вас ділю на види і на ранги.
Ви – мій щоденний, звичний мій тренаж,
мої гантелі, турники і штанги.
Спортивна форма – гарне відчуття.
Марудна справа – жити без баталій.
Людина від спокійного життя
жиріє серцем і втрачає талію.
Спасибі й вам, що ви не м'якуші.
Дрібнота бути не годна ворогами.*

*Якщо я маю біцепси душі –
то в результаті сутичок із вами.
Отож хвала вам!
Бережіть снагу.
І чемно попередить вас дозвольте:
якщо мене ви й зігнете в дугу,
то ця дуга, напевно, буде вольтова.*

Прочитайте тексти. Випишіть слова, що знаходяться за межами літературної мови. З'ясуйте, яку функцію вони виконують у художньому тексті.

Так вони й почеберяли: Даруся з кошем попереду, Іван Цвичок із перекинутою почерез плече косою на півкрока позаду, а навкруги них – сільські пси, не загнані господарями в халабуду та не прив'язані на ланци;

О, весільна хора для того, хто її чує, звучить, як попередження, ба, швидше – завчасний подзвін, а може, навіть попередній, і децю несправедливий вирок тріпотливому з радості людському серцю;

І ці, мініатюрні здалека, розкидані між срібними, блискучими снігами темні цятки хат світилися тепер веселими вертепними звіздами; і чорніли між хатами тонкі вервечки колядників і маланкарів, як плетені пастуші батіжки;

А під вечір візьме дитину на руки, колише, стиха приспівуючи, – і ближче до брами перебереться: Михайла з деньки визирає;

А тобі скажу таке: не може бути, щоби жадна душа не чула – не виділа сліду твоєї жінки;

...Щось буду казати вам, Михайлику гречний, але не майте на мене зла за це казання, бо то є свята правдичка, абих так до завтра дочекала;

А ти подивися на їх офіцерів, що снують селом, як ошеленні. Я на австрійській війні не був старшим офіцером, я був всього лиш старшим куда пішлють – солдатом;

У мене також діти, та й до своєї смерти я хочу дожити. Я у гірші часи якось сканав цеї напасти, то й тепер не хочу;

Дехто, а особливо маєтні тазди, усміхалися у вус і відмовляли – і тоді, Михайло не міг би сказати, як таке трафілося, але він перечекував у травах чи під стаями доти, доки не можна було вкрасти з видного місця бодай кулачок масла чи тарчик сметани, і далі сідав на коня;

Хоч ти мені трохи й свояк, але якась ви така фамілія, чоловіче, що ліпше її не мати, вибачей мені на слові (Марія Матіос, «Солодка Даруся»).

Прочитайте мікротексти. З'ясуйте, які мовні засоби сприяють актуалізації іронічного ефекту.

У період зламу стало ясно, що велика, як вареник, душа рафінованих українців, тяжко не входить у вишиті хрестиком береги самотійності (І. Павлюк);

– Що зле – вірю. А зустрічати однаково прийдеться, – Ця проявляла м'яку, наче хокейна шайба, невблаганність (В. Слапчук);

Ми все чудово розуміли. Нам на зміну йде нова, підстрижена генерація тих, хто вміє с'як-так бренькати на гітарі, а може, й краще від нас (В. Тарнавський);

Адельсбергер підвів на мене безбарвні очі. Потім я почув його безбарвний голос. Потім побачив під столом його ноги в домашніх капцях. Колір шкарпеток той самий, що колір очей та голосу. А може, й навпаки – очі й голос кольору безбарвних шкарпеток (М. Фішбейн);

Один тепер уже невідомий поет (із тих, що з'являються, як бульки на збуреній ними ж воді, й так же безслідно зникають), прагнучи потрапити до скандальної хроніки нашої літературної газети, на котрійсь із численних спілчанських дискусій вискочив з ногами на фортепіано й почав закидати на люстру заготовлену з дому мотузку із зашморгом... (О. Стусенко);

Ідеш на людські голоси і врешті знаходиш усіх – і продавця риби, і голоногу кралю в халаті, і ще двох-трьох небачених раніше дуболомів з тутешнього персоналу. Сидять, курять, п'ють пиво, до речі, з кухлів, мають для різноманітності й носату пляшку білої. Сім'я обіда коло хати (Ю. Андрухович);

Слово про Гонорія мав один із надихачів місцевого зрушення. З гарячковим палом мовилося про неоціненний внесок призвідця церемонії в розвій культури рідного краю, про оспівування ним мозолів на руках, синців на щелепах і гуль на лобі простолюдина; про возвеличення автором найяскравіших рис натури своїх одноплемінників: волячу працездатність і вірлячу свободолюбність, соловейкову пісенність і собачу вірність, а ще – про терплячість, витривалість, мужність, гостинність, любов до худоби, милосердя, щиросердя, чуйність, одвертість, довірливість, а також – про любомудріє, мудроправіє, правомисліє, мислеволіє, волетвердіє, твердосвятиє... (А. Малащук).

Випишіть із наведених текстових фрагментів оказіоналіональні лексеми, поясніть їх утворення та стилістичну роль.

I. Соняшниці юно посміхалися.

Соняхи пливли іще в безгрішниках,

А любов ходила в них за п'ятами

І пекла їм п'яти першим соромом (С. Короненко);

Дощі збиваються у зграї

піднімають на крило малих дощент

готуючись до польоту (К. Калитко);

...і збираючи пазл-спогад

ми заледве тримаємось купи (О. Корж);

Втратив щось, чогось не наздогнав...

А надбав лиш повно сумовиннячка... (А. Мойсієнко);

працею покручені фігури

давно вже одійшли у журботінь

й забули геть калиносміх... (Т. Мельничук);

Знаю, звістку-блискавку надішлеш мені (Я. Ткачівський);

йому має вистачати

доріг дерев та дахів

йому – птаходощеві (М. Микицей);

Там бруниться похмурий амарант

і айстри у покірній непокорі

останні доліковують прозорі

дні вересня – ясноджерельний кант (В. Стус);
і ти – моєоке дитя
як завжди – закохана в пам'ять (О. Короташ);
Ожина стала ще ожіша,
Горіх, так той свого горішня
Вже ж натрусив – земля в дірках! (М. Вінграновський).

II. Світанкові солодкі сні

Ще тримають чару фіранок.
Не проспите хорал весни:
Солов'їниться ранок (В. Калашник);
Відпастернакував пастернак, а сього літа
взяв та й засіявся Золотий Тік вівсом (І. Калинець);
у сумці несу
ксерокопії своїх щоденних скорботок (К. Калитко);
О, що він ловить у байдужім слові,
Що може взяти в долі-німоти? (О. Яровий);
Тремка зажура твоїх віч...
Навстріч мені тече, як ніч
І як світаннячко черлене... (А. Мойсієнко);
Вітчизно-сльозе-мріє-сну,
Прийми болінь моїх весну (М. Вінграновський);
на наступний день я мовчатиму
мені і цього достатньо знаєш о знаєш
деденьмій! деденьмій куди я себе намагаюсь подіти?(Г. Ерде);
«Чортзнащоказнахто» – називається змучена помісь
ката й чорта, що сплять у стодолі на чорній соломі
(Г. Безкоровайний);
Ранкове
Комахоквітне стоголосся
Втопила прямовисна повінь
Із спеки й тиші... (Г. Штонь);
Хата, хатуся, хатинонька,
Хатусенька, Хата Стріхівна (І. Драч).

Із наведених текстових сегментів випишіть історизми та архаїзми. З'ясуйте різницю між ними. Визначте, яку роль виконує застаріла лексика у контексті.

І. Їх льос відомий, яко притча древня, де тридцять срібняків – ціна життя (Я. Ткачівський); Може, орди, що кочують, вопіючий глас почують? Може, спраглим допоможуть ті – «od toża i do toża»? Може, стане на сторожі коло їх нарешиті слово, повертаючи рабові те, що кесареве й божже? (Н. Стефурак); Там Змієборець (мушля шепотіла) трима свічу в десниці, а не спис (І. Римарук); І довго ще літав над руїнами магістрату легенький попіл спалених паперів – всіх отих книг міських Полтавських, де були записи поточних судових справ (Л. Костенко); У свідки більш ніхто не зголосився. Суддя пожадав, щоб гамір трохи змовк. Полковник встав, в судді перепросився, бо мав на Білу готувати полк. Посунув трохи вїта і бурмистра. Поспільство розступилось на аршин. І вийшли вдвох. За ними вийшов Іскра. І ще там дехто з полкових старшин. (Л. Костенко); Хто єсте й пощо хапаєте мене як татя! – хрипів київський князь, хрипів од болю й безсилої люті (І. Білик); І знов не дорогі шати запримітив він на чоловікові, не скарлатини заморський плащ, поверх золотої луски броні (П. Загребельний).

ІІ. Забаглося ізнов біблійним вилам при місяці прошити грудь її. Ще нас нема. Та ми над нею схилим свої знамена й голови свої (В. Герасим'юк); Чолобитна челядь кров зі столу змила. Сутінками стелить сатанинська сила. Підніміть повіки Вія-малороса! (І. Римарук); – У вас, у нас. Ви Січ, а ми Полтава. У вас права, ми ж – охоронці права (Л. Костенко); А коли вийшов з церковці, де ждав його вірний воєвода Будий (князь молився завжди самотньо) з двома варягами, пільма нахлинула на нього, мов чорна вода... (П. Загребельний); Не почув з його уст малий назви жодного бога, але незабаром знав уже всіх, вловивши то раз, то вдруге з уст заброд-купців, які торгувалися з Родимом за його посуд і за його богів, і вже знав, що отой чотирилиций, скупчений у мудрості своїх

чотирьох ликів, повернутих на всі чотири сторони світу, – Світовид, а той гнівливий, іскряно-жовтий – то бог блискавиць Перун, а зелений, мов причаєність лісових гущавин, – пастуший покровитель Велес, а той надутий, мов купка, широконіздрий, з жадібними очима – то Сварог, верховний бог неба і світу; найліпший же для Сивоока видавався Ярило, господар всього плодючого й родючого, щедрий, всемогутній мідяноголий бог, завітчаний таким веселим зелом, яке нікому й не снилося (П. Загребельний).

Випишіть із наведених мікротекстів фразеологізми, поясніть їх значення.

А ще відчув запах. Тоді я ще не знав запаху дорогих парфумів – їх діставали «з-під поли», мої дівчата здебільшого користувалися задушливою «Шахерезадою» чи концентрованою «Конвалією»;

Вона перевернулася на бік, підперла рукою підборіддя, подивилася мені прямо в очі;

Я був готовий закрутити хвостиком і стати на задні лапки;

Сині сутінки, що випливали з лісу, накрили нас густою хвилею, ми стояли в ній по саму шию... нічні запахи й таємничі звуки, яких вранці не було чути, поглинули нас із головою;

Я почав стежити за нею. Ішов на великій відстані, щоб – не дай Бог! – вона мене не помітила;

Але я міг дати голову на відсіч, що зеленкувата райдужна оболонка її очей світилася, як скельце в лісовому джерелі;

Мені варто було б поставити грубу крапку в кінці цієї історії, щоби більше ніколи не сидіти за їхнім елейним родинним столом;

Я шкірою відчував її зверхність, її байдужість...;

Аби не малювати в уяві жахливі картини, я активно займався пошуками, одночасно по вуха завантажував себе роботою, а ввечері – алкоголем;

Я всотувала звуки й запахи, мов губка. Вони були новими, незвичайними та цілющими, як ліки. Я навіть змогла вдихнути на повні груди – вони були немов забиті голками;

– Бог її зна, – відповіла моя господарка, прибилася з лісу...;
І все ж, коли вона сказала, що може взяти мене до себе, я
закрутила хвостом (Ірен Роздобудько, «Гудзик»).

II. Насправді я не так уже й не люблю цей світ. Я просто
волю його переробити;

Ось у цій шубі з домашніх тварин, у білих плямках під пахвою,
з яких може розгорітися справжня шекспірівська драма;

Своїми «іншими» вона зводила мене з розуму, доводила до
необачності та абсурду;

І ось зараз їй було соромно, що вона не виправдала моїх
сподівань;

Але якби моє серце не було таким великим і містким, воно б
розірвалося від однієї згадки про те, як вона віддавала це
«найдорожче» до тисячі чужих рук;

Хвилюватися я почала лише тоді, коли сором почав душити
мене всюди, хоч де я була...;

Але, думаю, якби вони були живі, то знайшли б мені «гідну
партію» і я була б позбавлена справжнього кохання – такого, як
відчувала тепер;

Він знав, що його відсутність саме у вихідний – страшна
провина, за яку він розплачуватиметься вислуховуванням гнівних
тирад дружити про те, що вони живуть не «по-людському»;

А ще гадаю, що ви перебільшуєте свою роль в її житті;

Мавпі вже ніколи не стати людиною, навіть якщо вона одягне
піджак і краватку;

Просто живи своїм життям і не примірай чуже;

Хтось – зупиняється й повертає назад, хтось – вважає, що
вхопив Бога за бороду, і деградує, не помічаючи цього, хтось –
просто співаєтьса, хтось перетворюється на клоуна... (Ірен
Роздобудько, «Дванадцять, або виховання жінки в умовах, не
придатних до життя»).

III. Наступаєш на п'яти усім, хто попереду, чи Наступаєш на
пальці, усім, хто позаду, – з незвички Так трапляється іноді
(О. Галета); Господи хай зірветься серцю терпець хай буде воно

героєм трагедії де гине хор... (С. Осока); Та й за мною самою, такі ж неприкаяні, Золоті лише верби ростуть (О. Слоньовська); Прокляття – бути білою вороною, Та й чорною голубкою також (О. Слоньовська); І подібні всі люди, подібні, хоч курям на сміх (С. Процюк); Щось жагуче віщують сніги і – хихочуть, мов дурника клять (Б. Нечерда); Наріжним стане перший-ліпший камінь (М. Розумний); Прилюдно не розв'яжеться язик У наріканні на німого сфінкса (А. Мойсієнко); Як із вогнем – не гратися зі словом Мене учили мудрі гранослови... (А. Мойсієнко); І троянському коневі В зуби Не дивляться... Бо лише згодом Дізнаються, Що він Троянський (А. Мойсієнко); Ні крихти за душею в крамаря. Розпродано товар увесь до крихти (А. Мойсієнко); Сама пішла світ за очі – аби знайти від тебе крихту порятунку (Л. Костенко).

Випишіть із представлених текстових фрагментів мінімальні ідіоми, поясніть їх значення та функції.

Залишилося тільки просити безмовно, без слів, щоб зійшла благодать на медову краплинку поминального колива, щоб покрила усіх на весь світ, на весь час і на все позачасся (В. Кордун); Зійшов із неба караван верблюдів: погоничі вгорі на тюках снів погойдуються день і ніч – без ліку, без числа, – розносить по пісках сипучих зі сходу пряну Азію (В. Кордун); День завмер над землею: не відвіюється полова, не висівається кріп, все застигає в повітрі. – Чи це лиш на мить, чи вже назавжди? (В. Кордун); І не дозволяй нам зледащити В добрі, при хлібі та вині, Дай увійти в твої завіти Моїй державі і мені (Д. Павличко); Дуже багато мертвих Вже коло мене живе І тим беруть не за мертво Беруть мене за живе (І. Драч); Дивне, власне, безглузде розслідування, доручене їй прокурором Повхом, Оксана Винокур після тривалих роздумів вирішила розпочати, як казали древні, Ав ово, від яйця, від початку, і після втомливих телефонних домовлять-перемовлянь вони нарешті зустрілися з Андрієм Слуквою (П. Загребельний); ...заради чого в столицях, можливо, довелося би вдаватись до пошуків, у

Станіславі завжди було в полі зору, в межах слуху, під рукою, а деколи й просто плуталось попід ногами (Ю. Іздрик).

Із наведених мікротекстів випишіть слова, вжиті в переносному значенні, визначте види тропеїчних структур, у які вони включені.

I. *Історія ... ніколи не припиняє їхати колесами по людях.*

Місяць тремтів на срібній водяній доріжці між ними, вітер тихо беешкетував у траві.

І ці, мініатюрні здалека, розкидані між срібними, блискучими снігами темні цятки хат світилися тепер веселими вертепними звіздами; і чорніли між хатами тонкі вервечки колядників і маланкарів, як плетені пастуші батіжки.

Білі овечки пасуться у трав'яному ліжникові та дзвінками подзвонюють, ніби дають знак із самого раю.

Цвичок видобуває з тіла дрімби такий жаль, що серце тріснуло б, навіть якщо було би кам'яне.

Чорне залізо болю остаточно сідає на дно ріки.

Даруся плаче, поклавши непокриту голову в самотню червону айстру, що заблудила між синіх та білих своїх посестер.

Люди втікають від туги, яка заходить зашпорами в душу, як тільки очі вихоплюють хрест.

Стоїть Даруся у холодній купелі осені – і бореться із цвяхами, забитими в голову чиїмось важким безсердечними молотом (Марія Матіос, «Солодка Даруся»).

II. *В цей шовковий світанок вже холод вповза й нароста (О. Забужко); Терпкі слова. А далі – сніг і відчай. І білий вітер у пустелі спокою (В. Мельник); Щока та тінь, та тінні очі, І ми самі на самоті... І дощ цілує опівночі Кульбаби очі золоті (М. Вінграновський); А хмарини чорнобриві В дзбанках воду рознесли По дібровах і по нивах (І. Чопей); Кудлатий вечір викорчовує з горла слово... (І. Римарук); Час, як безсилий хірург, опускає руки і йде до вікна (О. Короташ); Ті пісні, мов цілющий бальзам, Прикладав я до ран своїх часто (В. Ганущак); я все*

частіше помічаю, що скрипка, як упир лукавий, тобі до горла припадає (І. Малкович); твій голос проходить, ніби хвороба крізь непричинені кимось ворота, легко (С. Жадан).

III. *Берег із тоншим, ніж крильце метелика, обрієм, де мрії, мов пави, тебе зустрічають щоранку на тихих деревах (Д. Сироїд); Наче захекане серце, зривається бігти годинник!.. (О. Забужко); Почитай мені вголос, коли за цим голосом – ніч, Коли втома, як море, гойдає, але не рятує (Т. Федюк); Втікає вік... І серце коле: «Досить!..» Доспілі яблука видзвонюють в саду, серпастий місяць сиві хмари косить – підкошений колісь в траву впаду (Я. Ткачівський); Ледь вітром схитнута І – знов зацепеніла Жарина польового маку... (Г. Штонь); Я вміла вдивлятися в небо високе, Тлумачити сиве химериво хмар І голосом гострим річної осоки Видмухувать в пісню сопілчаний жар (Л. Голота); Збирає осінь яблука червоні Невтомними і спритними руками (І. Чопей); На згорілій спині вечора синіють татуйовані бані церков (А. Антонюк); ...вчора-звечора боса хвиля по щєбні кульгала, і на втіху собі – звучала зозуляста кульбаба (Б. Нечерда).*

Із наведених мікротекстів М. Вінграновського випишіть метафори. Визначте тип перенесення кожного тропеїчного конструкта.

*І. Обнімає ніч зорю за плечі,
Синьо посміхається зоря...
Ти мені настояна на втечі,
Втеченько-утечо-течія...;
...Триста ночей я губами квітчав
Твою сірооку голову.
Триста ночей я страждав і мовчав,
Повен бажань і голоду.
Триста розлук поміж нами було,
Триста прощань між нами.
Триста небес поміж нами сплигло –
Сонце закрили плями...;
Шепоче дощ про тебе у траві,*

*Ріку читає сірими очима.
Ідуть з роботи землі степові,
Лежить гора з горою за плечима...;
І чуло сонне каченя:
Цвіте його крилечко.
Цвіте на небо, на політ,
На голубі тумани;
І, тихий туман пригорнувши до себе,
Вечеряє поле піснями з долин,
Над селами й полем вечеряє небо,
Вмокаючи в ріки хлібини хмарин.
II. Ходімте в сад. Я покажу вам сад,
Де на колінах яблуні спить вітер.
А згорблений чумацький небопад
Освітлює пахучі очі квітів.
Ви, як стежка, кохана,
ходить сон мій по вашій стежині.
З неба падають зорі в дзьоби журавлів.
На крило небокраю
сіла хмара в червоній хустині
І задумалась, тиха, над краєм землі;
Погасло небо, і землі не чути.
Сплять босі села в хаті на печі.
І сняться їм борщі, та калачі,
Та день будищній, миром не забутий;
Лягла зима, і білі солов'ї
Затьохкали холодними вустами.
В холодні землі взулися гаї.
І стали біля неба, як стояли;
Поснули – сплять оса з осиною,
Змерз чорний кетяг бузини,
І літня хмара під осінньою
Плечем біліє край зими.*

Із наведених художніх сегментів випишіть тропи (синекдоха,

метафора, метонімія).

*Червоний светр, білий сміх я обійняв за плечі.
Лимонний вітер задмухав понаддніпровий вечір...
Так, це було спочатку: ніч і зойки сойки в плавнях...
Темнавий вітер, темні губи й темні трави травня
(М. Вінграновський);
Що робить сонце уночі,
Коли у лісу на плечі
Тоненька зіронька сидить, –
Що робить сонце? Сонце спить.
Що робить місяць по ночах,
Коли земля йому в очах,
Земля, ромашка і вода, –
Тоді він сонце вигляда.
Що роблять сонце й місяць вдвох,
Коли в снігах біліє мох,
На сіножаті сніги сніжать
І снігурі в снігу лежать?
Тоді їм холодно обом
З нашим собакою й котом,
З них кожен холодно сія,
І літа ждуть вони, як я (М. Вінграновський);
Натомлені села вечеряти сіли
Під грушами, вишнями і небесами (М. Вінграновський);
Золота, золота, золота каламуть –
Хоче сонце босоніж піти по калюжах!
Я на пам'ять слова твої вдячно візьму,
Як беруть з теплих рук подаровані ружі (О. Слоньовська);
І я щаслива, що Ти просто є.
Що крепдешин до тіла пристає.
Що гарно мені жити, і любити,
Й не думати, що все це до пори,
Що ще настануть дні, такі розбиті,
Як вуличні осліплі ліхтарі (О. Слоньовська);*

*Виходить вечір на скелі голі,
Виймає з тайстри окраєць хліба...
Виходить вечір в крисані теплій,
І сніг іскриться на сивих бровах.
А понад світом – зізда вертепна.
І Бог – предвічний. І радість – нова (М. Савка);
За Україну згряя сановита
перед людьми у груди б'є себе.
А поза очі хлебчуть із корита,
Фарбованого в жовто-голубе (А. Бортняк);
Жовтень жовті жолуді
На базар несе,
Пише осінь охрою
Золоте есе (А. Мойсієнко);
Золотим пожежником
Походжає дощ (А. Мойсієнко);
У колисці лісу спить
Гриб запізнено щасливий (В. Ганущак).*

Із наведених поетичних мікротекстів випишіть порівняльні конструкції, визначте їх граматичне вираження.

І. Та знов захмарилось, і сонце, як таріль, Упало й тріснуло в бруднючій калабані (Д. Павличко); Піднімається сонце, мов кашель (А. Антонюк); У мокрих кронах яблука яскріли, немов зірки, розсипані в зеленім (О. Забужко); Душа була беззахисна і гола, Порожньо-повна і така... така – Гучна, як битий бубон на весіллю, Як сто ридань, як сто німих проклять... (Р. Фуфалько); Юність наша, гостра і густа, як шипшина, і, немов гніздо, тепла, незахищена, висока!.. (І. Римарук); Журба в душі, неначе чорна птиця, Щось провіща зловісне і чаклунське (М. Людкевич); Люблю вночі на небеса дивитись, Коли зірки, немов бджолиний рій, Поблискують крильми, і повен мрії Виходить місяць, як прадавній витязь (Д. Павличко); А радість птахом перелітним Вже мчить до серця напрямки (В. Калашник); Венерою часів сюрреалізму В заглибленні стіни стояла ти (С. Жадан); Стрічаю я весну, завжди

нову. І так мені в її обіймах легко, Немов на світі заново живу (І. Чопей); Попідтинню лопух лопотить, Наче світ мій водневий знелюдів (М. Вінграновський); Серце – рана моя одвічна на порозі нового січня (О. Жупанський).

II. Чи ще побачимось коли у цій шаленій веремії, де навіть спогади, як змії, і спокушали, і пекли (Н. Стефурак); Так важко, так сонно ступати, а вії дрімучі, мов ліс (І. Жиленко); шпарина в небі визріла зненацька, була, немовби усмішка відьмацька, тому поласився на неї птахолов (Л. Стринаглюк); Білі ночі розквітнуть гербом, ніби білі лілеї (А. Бондар); Тут день, як дощ, і дощ, Як день і ніч. І ради Немає нам обом І кожному із нас (Т. Федюк); Край світу, мов птах марабу, мов бук у сосновому лісі, мов вечір тубільної пісні, блукаю між диско й табу (О. Гуцуляк); час розбирає тебе, ніби зламаний будильник, на деталі, або розбиває об стіни високої, як кохання, багатоповерхівки (П. Коробчук); Увійди в мою пам'ять Світлим спалахом літнього ранку (В. Мельник); Лебедем білим Час одлетів (С. Пушик); Мати за тином тинькує стіну, наче мені забинтовує рани (Л. Горлач); Тихо йшла, як час вечірній сходить на квартали (П. Засенко); Ти – вся любов. Ти – чистота, Довірливість благословенна (М. Вінграновський).

III. А дика груша світиться, як люстра (Л. Костенко); І місяць, мов невимкнена реклама, стоятиме до ранку у вікні (В. Мельник); У траві росина, чиста, як сльозина, а в очах – іскрина щастя, ніби цвіт (Я. Ткачівський); Хоч ти жовта, як стигла цитрина, А я білий, як біб із квасолі, Нам однакове ймення – людина, В нас однакові долі та болі! (Юрко Позаяк); лускою холодної риби знову сяє вечірня зоря (С. Вишенський); Сторожовою згіркою тополею Стоїть Вкраїна на семи вітрах (О. Слоньовська); мова без сталого наголосу – наче вино, що не вистояє, наче танок перекотиполя в степу, супроводжуваний свистами вітру (Т. Гаврилів); Милосердя, якого багато, подібне на гріх (М. Кіяновська); Табунець наполоханих рибинок схожий на птахів (В. Голобородько); Ми так жили, немов співали джаз (Ю. Андрухович); складаю ці залякані слова немов дитина кубики

складає (І. Андрусак); *Життя і смерть – дві сторони медалі, якими нагороджені згори* (Я. Ткачівський)

Із наведених текстових фрагментів випишіть епітети, визначте їх граматичне вираження та стилістичну роль.

I. *Стояла жінка-таємниця З життям запеклим заодно* (І. Драч); *І карі коси сумовливі В кульбабо-золотім вінку...* (М. Вінграновський); *У сизім надвечір'ї дивний спокій, Вода рябіє, світла смужка дня Вже дихає уривчасто й глибоко...* (М. Людкевич); *І наші душі тихі й безборонні – як ці прозоро-ранні вечори* (М. Савка); *Ти слово й дух, маруда і поема / І трохи більше за шалений світ...* (Т. Гаврилів); *...і тільки для тебе жовто горять сьогодні сади...* (Ю. Андрухович); *...лиш фіалка засушена так пахне... лиш пелюстка непевно-синьоока на тонкій стебель ній шийці...* (Н. Білоцерківець); *А влада розгубилася, хоч знала, Що видзвоне не горе не болить* (Д. Павличко); *Я без надії на рятунок – Либонь страшний таїли трунок Ті порцелянові вуста* (Юрко Позаяк); *Пам'яте, верни із чебреця, із літа жаростою, де яблука осіннього достою в мої червонобокі линуць сні* (В. Стус)

II. *Старі гріхи сивіють теж з роками, Їх навіть жаль, спокутавши за все. Але нові – стриміють гірчаками, Від них полинний вітер млість несе* (М. Людкевич); *Веселокрилий вітер лопоче, Значить, вже скоро у нас задощить* (М. Турчин); *солодкий дим струмує над водою в зачовганім до блиску казані* (М. Савка); *...та вже два сонця сяє нам у вічі / і наша кров стає рубіновим вином* (В. Кашка); *кароока ріка обережно любить коштовний темний оксамит твого тіла* (К. Калитко); *Йди й перетоптуй злими чобітьми Останній сумнів...* (О. Яровий); *І тихо відходять дерева сумні, вдивляючись в вікна графічно-зчорніло* (Д. Сироїд); *Блищала люстрами огниста зала, Був гарячково-веселий бал* (А. Охрімівич); *...опівночі час вибухає під місяцем хижим...* (І. Римарук); *...хмари всі над містом розмело. В яким давно колись (коли?), Двоє закоханих жили І, як засвідчила ця вітровій на осінь, Живуть собі спокійно й досі* (Г. Штонь).

III. *Ся ніч – не ніч, а срібнопера птаха, На плесі ясному без*

берегів... (Г. Штонь); Чорноземна моя стороно, Мозоляста долоне,
Де твоє океанне зерно, Наче злото червоне? (Д. Павличко);
...дзвоники дзвонять до біло-бузкової утрени, маки чекають
шовково-ляної вечірні... (М. Савка); Дні все ще ясні, але вже
хрусткі (І. Старовойт); Ми не встигли тоді на прем'єру, Так було
лебедино довкруг... (А. Мойсієнко); Багрянистій осені радію, Як
невинне, вражене маля (М. Турчин); Тисячорукий вік тасує ночі-
днини, немов колоду карт (І. Римарук); ...левино-жовті береги
лежать, на кігті похиливши зелену гриву шелюги (Л. Костенко); В
спорохнявілій тиші так солодко пишуться драми (К. Калитко);
Люди, всією родиною Брану відкрийте з добром Перед моєю
Вкраїною, Перед живлющим Дніпром! (Д. Павличко).

**Прочитайте поетичні сегменти Б.-І. Антонича. Випишіть
ключові слова та їх перифрази:**

I. *Це місяць – молодий музика*

Настроює, мов скрипку, сад...;

*... і місяць – мідний птах, таємна рожка неба, лампа поетів
та сновид веде мене в сріблстих снах зигзагом мрії та
безумства понад безодню світу...;*

*Шалений місяць – мрійний тенор веде містичну пісню
тьми...;*

Ніч у сніговій завії крутиться довкола стріх.

У долоні, у Марії місяць – золотий горіх...;

Місяць – таємничий перстень вправлений у ночі гебан...

II. *Весно – слов'яно синьоока, тобі мої пісні складаю!...;*

Як символ злиднів виростає голодне зілля – лобода...;

Туди, мов стріли, шлю слова, туди крилата пісня лине.

З села такого вийшов я, життя звеличник – верховинець...;

*Дарунків повна юність світла, мов скриня, сповнена скарбів,
та мрія – ночі тьмяна квітка вела, де обрив межа манила,
мов любовний спів...;*

Таємні тіні, квіти ночі –

Це душі білених дерев...

Із наведених мікротектів випишіть пароніми, паронімічні

атрактанти, приклади параномазії, поясніть названі терміни:

І. Стобальним, стоглобальним болем

До неба дибиться душа.

До думи дума доруша ... (М. Вінграновський);

У полі спить зоря під колоском

І сонно слуха думу колоскову,

І сонна тиша сонним язиком

Шепоче саду сиву колискову (М. Вінграновський);

Води із очерету хлюпавиця,

І місяця над очеретом ріг,

Дніпро, і сад, і сонна блискавиця,

Та неба сонь, та синя сонь доріг (М. Вінграновський);

Над гаєм грає птичий грай,

В дощі вдягаються тополі

І квітів жовто-синя повінь

Біжить навипиньках до Дніпра (М. Вінграновський);

Над гаєм хмара руку простягає

І гається, і гається над гаєм.

Ще дощ у хмарі, ще вона не знає,

Де дітись їй у небі понад гаєм (М. Вінграновський);

Що сама тоненька, як бриндуша,

Бистроцвітна, як бриндуша, теж...

Придушила душу й далі душиши,

Дихать мені диху не даєш! (М. Вінграновський);

Гей, ви, мої воли, та по степу,

А моря не видно...

Гей, ви, мої воли, воленько на волі,

Вже й доїхали... (М. Вінграновський);

Ще під інєєм човен лежав без весла,

Ще не скресну мороз, далина не воскресла –

З того боку снігів задиміла весна,

Білим димом снігів засиніло на Десну (М. Вінграновський);

Віки живуть в старому фоліанті.

Душа шукає не прощення – прощ.

*А дощ так само ходить по веранді,
Екологічно небезпечний дощ (Л. Костенко);
І Гриць, і грець, і швець, і жнець.
І хто кому Іскаріоти?
Цій райській птиці тут кінець.
Обпатрають, бо патріоти (Л. Костенко).*

II. *Бо що там далі? Далі доли?
Які ще радощі й дива?
Німі, зневірені і кволі,
Навіщо вам мої слова? (Л. Костенко);
Світилися кіоски, як кіотики.
А повінь заливала верболози
По саме небо і по самі котики.
О, як було нам весело, як весело (Л. Костенко);
І так нам вільно, так повільно,
таке роздолля степове! –
що так ніхто і не помітив,
що човен далі не пливе! (Л. Костенко);
Були бояри, дружки і свати
Ну що із того, що кричали: «Гірко!»
А що було іще, крім гіркоти? (Л. Костенко);
Той клавесин і плакав, і плекав
чужу печаль. Свічки горіли кволо.
Старий співак співав, як пелікан,
проїджуючи музику крізь воло (Л. Костенко);
Твоя заручена Рука Зважніла од зірок (Т. Федюк);*

*Карі твої Зацвітають безкарно (Г. Мороз);
Речники будуть Речі міняти – Я не перечу (П. Скунець).
Ще лижі лижуть ложе кучугур (А. Мойсієнко);
Що не карта – то кара (Р. Скиба).*

III. *Він цей вокал підносив, як бокал.
У нього був метелик на маніжці.
Якісь красуні, всупереч вікам,*

*до нього йшли по місячній доріжці (Л. Костенко);
Он деревце – шепну на вушко,
що всі ми поросли з гілок,
що з попелу, де попелюшка,
іде вербовий холодок (С. Вишенський);
Я грішний гріш...
Любив і убивав.
Я грішний гріш...
Співав, співав і плакав (І. Павлюк);
О ця любов, холодна і ясна,
ця честь сталава;
немов кристал, солева й крижана
і кришталева! (Н. Білоцерківець);
Тут стільки висі висіяли в рань
Нам птах-зорянич і зорянка-птаха (А. Мойсієнко);
Й немає ради, як немає зради,
Є тільки небо, сказане на двох (М. Кіяновська);
Це ще не прелюдія ще немає людей
Це передчуття нот що хочуть утекти незанотованими
(Неда Неждана);
Біжать хвилини, наче хвилі,
Та все назад (В. Підпалій);
Підземні озера витекли, втекли з мого життя (Л. Таран);
Ми шукаємо суті у сутіні древніх дерев
і зірниці в зіницях
а в долі не слави й слави
тільки віри у те,
що нас вчасно Господь обере (М. Савка).*

Із наведених поетичних сегментів випишіть текстуальні антоніми; вкажіть, на основі чого вони протиставляються, яку стилістичну фігуру формують.

І. У церкві я молюсь на образи, а тут дивися на якісь парсуни (Л. Костенко); Янголи, мов горобці, вмостились на електричні дроти (С. Сітало); Додому верхи на бджолі не повернутись перед

святом, бо реченці твої малі: як не святим, то святотатом назве
родина (Г. Безкоровайний); Нам би у душу глянути собі і світло
там побачити – не морок, у небеса полинуть голубі не літаком, а
серцем молитовним (Н. Попович); Спасівка – ласівка, а Петрівка –
голодівка (М. Номис); У книзі ночі срібні букви, Надхненні сторінки
шумлять. Її не візьмете до рук ви, її до серця треба взять
(Б.І. Антонич); Я вчилася науки розставань: Науки розрізняти біль
недужий і біль животворящий (Неда Неждана); Між дати –
надбання і втрати. В коротке тире Всі миті докупи зібрати – нове
і старе. Всі огріхи і покаєння – і справжні, і ні. Шматяні і свіжі
троянди, і, навіть, скляні, Даремні слова і пророчі, і кров, і сльози...
(С. Мейта).

II. Я – Оксана, вічна твоя рана, Журна вишня в золотих роях,
Я твоя надія і омана, Іскра не роздмухана твоя! (І. Драч); Яка між
нами райдуга стояла! Яка між нами прірва пролягла! (Л. Костенко);
Відрізнути сам не можеш, що тут привид, а що ява, чи це марево,
чи може дійсність, наче сон, лукава (Б.І. Антонич); Одна душа на
двох роздєрта, Як перелатана свитина: Ти хочеш обігріти
впертість, А я – терпіння... (С. Мейта); А книги читати покинь. Бо
твердий розум вони укріпляють, а тонкий зламати можуть
(В. Шевчук); Так воно, зрештою, бувало завжди: витворяв казна-
що, біснувався, скаженів під час бенкетів, а потім смиренно
приходив до священників, щедро їх обдаровував, молився, каюся і
навіть покуту приймав (В. Шевчук); Людське співжиття має в
собі немало дивного і загадкового. Часом ми сходимося один з
одним, торкаємося і розлітаємося, як метелики, щоб більше ніколи
в житті не співдотикатися (В. Шевчук); Є закони загальні,
суспільного значення, закони житейські. Перші високі, а другі –
живі. Перші поважаються, а за другими живуть (В. Шевчук).

**Із наведених текстів випишіть приклади оксиморонів, визначте,
якими лексичними засобами вони виражені.**

I. У чорної райдуги біле тіло
І чорні очі, як сто криниць.
У чорної райдуги небо згоріло,

*І райдуга впала на землю ниць ... (М. Вінграновський);
Зіходить ніч на витишений сад ...
Глибокий вересень шумить крилом качиним,
І за вікном, у листоlet відчиненим, –
Червоних зір червоний зорепад ... (М. Вінграновський);
Це свято печалі – моє. Не твоє.
Як я не хотів цього свята печалі! (М. Вінграновський);
Забілили сніги мої чорні,
Засміялась душа молода (М. Вінграновський);
Яка нестерпна рідна чужина,
цей погар раю, храм, зазналий скверни ... (В. Стус);
... і жив, і житиму, щоб пам'ятати
нещастя щаст'я і злигоднів розкоші (В. Стус);
Що чуже – то наше.
А що наше – нам же й чуже.
Наша доля вража
нас доріже нашим ножем (В. Стус);
Світ – і без нас сконає,
Сонце нічне світає.
Хто ж нас пожне – вжинає
Лагідно й ловко так (В. Стус);
Сам я сонний ходив землею.
Але ти, як весняний грім,
Стала совістю, і душею,
І щасливим нещастям моїм (В. Симоненко);
Лишився лиш пісок у синьо-жовтій мушлі
Й на глиняних губах людей – безмов'я мови,
А на губах барвінку – дух сивушний ... (Т. Мельничук).*

II. *Чи хтось мене прокляв за праведні гріхи,
Що я вночі товчусь, немов Марко по пеклі... (М. Людкевич);
Думай про мене усім своїм мертвим життям,
Вдихом і видихом, кожним серцевим ударом... (О. Забужко);
Нащо рвались із себе, нащо йшли напролом
В темінь сонця, у небо безнебе? (О. Яровий);*

*І що ж лишилося мені
В моїм везучім невезінні? (О. Яровий);
У цім голоснім, голоснім безголоссі
Ми мальви посіяли – блюзом на тлі... (С. Сапеляк);
Тремтить галузка лихоманним трепетом,
Горить душа в холодному вогні (О. Слоньовська);
Сіромі скаржно скавучить стилет.
Сміється сум, сумує сміх (А. Мойсієнко);
Куди вести печаль свою бездонну,
Безмовну голосінь в надривному ключі? (А. Мойсієнко);
Завмерло серце у передчутті
Солодкого і радісного болю... (В. Калашник);
Душа була беззахисна і гола,
Порожньо-повна і така... така –
Гучна, як битий бубон на весіллю,
Як сто ридань, як сто німих проклять (Р. Фуфалько).*

Із наведених поетичних фрагментів випишіть стилістичні фігури (анафора, епіфора, анепіфора, епанафора).

*Тут ніч і дощ. Тут холодно тепер.
Тут листя падає обличчям на обличчя.
Тут вітер із нічних глухих озер
У двері двічі стукає, як тричі (Т. Федюк);
А все-таки я Вас любила, любила, любила!..
І це не минає – хіба осідає на дно... (О. Забужко);
Квіти цмину зацвітають.
Зацвітають квіти цмину.
Як дитину, колисаю
свого серця половину (М. Савка);
Збирачі легенд і міфів –
поміж вивітрених румовищ сну.
Черлений і чорний –
на білому
і то тільки на білому.
Іти на голос,*

*як важко йти лише
на голос.
Голос – черлений і чорний
на білому
і то тільки на білому (О. Жупанський);
Форма часу – слова.
Слова світлі та інші.
Кому з нас голова
Не боліла за вірші (О. Короташ);
Є вірші, що не стануть афоризмами.
Є світу відмираюча харизма.
Є той, котрого в дійсності нема.
Є день як день
і тиша, як сурма (О. Галета);
Смуток нащадків – як танець бджоли,
танець бджоли до безсмертного поля (Л. Костенко);
Моя любов – закінчений антракт розіп'ятих крил
моя віра – брутальна пляма роздягненої святости
моя правда – молитовна заздрість (М. Бриних);
кожна хвилина з тобою
як золотий пісок
сиплеться сиплеться на долоні (Н. Стефурак);
Несу тобі передчуття снігів,
І білим холодом зелена пахне м'ята.
Некликана, нелюблена, неклята –
Несу тобі передчуття снігів (Л. Голота);
Бери мене, доле, не бійся,
Бери мене, щастя крилате,
Бери мене, болю незнаний... (М. Людкевич);
нехай клянуть мене нащадки
коли будуть вірусом точені
пізнають ціну майбутнього
майбутнього недосяжного як ти
зате не знатимуть що минуле*

*набагато недосяжніше (О. Романенко);
одне життя
одне людське життя
коротке як молитва до вечері
таємної (М. Микицей);
Увійди в мою пам'ять
Світлим спалахом літнього ранку.
Увійди в мою пам'ять
Як блискавка серед грози.
Увійди в мою пам'ять
Як пізня болюча розгадка,
Як іскринка, що тонко тремтить
У пекучій печалі сльози (В. Мельник);
Яка зелена тиша навкруги!
Довкіл п'янке липневе різнотрав'я.
І поплавка стрімкого завмирання
На плесі, що в хустині з окуги.
Тут плине час привільно, без снаги
Стежиною від хати на помості.
Дрімає серце у солодкій млості.
Яка зелена тиша навкруги! (В. Калашник);
Те, що мудро й гарно у природі, –
Те в людині, мій синочку, – страшно (І. Жиленко);
я хочу їхати у річковому трамваї,
я хочу тримати у лівій кишені чиясь кришталеве серце
(О. Стернічук).*

Прочитайте поетичні мікротексти й визначте, які стилістичні фігури застосовані в реченнях.

*Я пишу тобі лист. Я пишу тобі осінь – а ти вже
На тім березі літа, і знов я – мов замкнутий шлюз...
Я пишу тобі осінь – і аркуш всихає, скрутившись.
Я пишу тобі осінь, якої не надішлю... (О. Забужко);
Із глибин-праглибин нам оця сонцевіть –
І пекуча яса, і ясна сонцезлоть (А. Мойсієнко);*

*Всі кріплення важких снігів,
всі накопичення ремесел,
всі тіні, дотиками весел
лишають поміж берегів сліди... (С. Жадан);
вони ще не могли пояснити
таке відчуття – коли хочеться злетіти
і кружляти вічною парою
вальс... вальс... вальс... (О. Короташ);
Північний вітер, нещадний вітер зірвався,
Спокійний дощик, класичний дощик зім'яв.
Крутнувся вихор, сипнув краплини,
І раптом тихо, напрочуд тихо зім'яв (В. Мельник);
І тебе і мене гіркота не мине
замикається нами кільце крижане
відрікаються друзі – вони вже не ті
і зсуваються в русі вершини круті
і міняються стяги події мигтять
і вінки на могилах старих лопотять
і сплітаються руки у сув'язь міцну
і злітаються круки на цвіт полину
та кружляє земля деформуючи вісь
і з тобою нам холодно холодно скрізь (Н. Стефурак);
Орли дивляться на сонце розплющеними очима.
Діти дивляться на світ розплющеними очима (І. Драч);
Тож нехай там загрози і грози,
І нехай же сутужно в Макао,
Поєднали і радість, і сльози
І цитрина, і біб, і какао! (Ю. Позаяк);
І перший сніг, і син, останній цвіт...
Переболіло, відболіло, звогло (І. Павлюк);
Білі, білі обличчя у чорній воді,
неповторні обличчя на вік зостаються.
На старих фотографіях всі молоді.
На старих фотографіях мертві сміються (Л. Костенко);*

*Забули про птаха,
але ж птах пам'ятає.
Забули про небо,
але ж небо пам'ятає.
Забули про землю,
але ж земля пам'ятає (О. Жупанський);
Відгриміло,
Відшуміло,
Відгуло.
Після бурі
У душі світліше стало... (І. Чопей);
Синій вітер у моїм полоні
Чи у вітру у полоні я...
Синьовітер-вихор з Оболоні
Враз під себе хмари підім'яв...
Тільки усміх срібний на долоні,
Тільки долі срібна течія...
Синьоперо у небеснім лоні
Пише липень літечка ім'я.
Синій вітер у моїм полоні
Чи у вітру у полоні я... (А. Мойсієнко);
піски робусти
піски арабіки
піски з письменами жінок
принаймні мене одної
бо тільки дехто опановує спокій (М. Кіяновська);
І все на світі треба пережити.
І кожен фініш – це, по суті, старт.
І наперед не треба ворожити,
і за минулим плакати не варт...
А треба жити. Якось треба жити.
Це зветься досвід, витримка і гарт.
І наперед не треба ворожити.
І за минулим плакати не варт (Л. Костенко);*

*Красо моя! Вкраїночко моя!..
Тебе люблю я всесвітом і людством,
І соняхом у золотому сні,
І сивиною вченого-мислителя,
І на стерні горошком польовим (М. Вінграновський);
Прилетіли коні – ударили в скроні.
Прилетіли в серпні – ударили в серце.
Ударили в долю, захмеліли з болю,
Захмеліли з болю, наіржались вволю.
Отакі-то коні – сльози на долоні (М. Вінграновський).*

ТЕКСТИ ДЛЯ АНАЛІЗУ

АМБІЦІЇ

Ти будь у мене тверда, як небо осіннє уночі. Будь чиста, як плуг, що оре. Будь мамою, що нічков темнов дитину хитає та тихонько-тихонько приспівує до сну. Вбирайся, як дівчина раненько вбирається, як виходить до милого, ще й так вбирайся. Шепчи до людей, як ярочок до берега свого. Грими, як грім, що найбільшого дуба коле і палить. Плач, як ті мільйони плачуть, що тінею ходять по світі. Всякай у невинні душі, як каплина роси у чорну землю всякає. Біжи, як пам'ятності мої, що їх більше батогів жене, як сонце проміння має, біжи та лови чужі нам'ятності та сплітайся з ними. Як знеможеш, то сядь на вербу та дивися на спокійний став.

Така будь, моя бесідо!

Василь Стефаник.

У ВОЗДУХАХ ПЛАВАЮТЬ ЛІСИ

У воздухах плавають ліси та й села серед них.

На небі хмари, як той мох, що примерз до землі у лісовій тишині, – сірий, ледом укритий.

Сірі хмари станули над заходом та й закаменіли.

Сонце – як би з нього кров спустив.

Саме бліде, і проміні такі.

Воно засунеться за ті сірі скали над заходом. Обійде, як злодій, і прокрадеться.

Якби розбив хто оті примерзлі хмари, то станув би понад сонце. Сотворив би нові зорі, бо їх багато закованих там сидить.

Якби-м розбив ту скалу, що душу мою закувала!

Ліси би зашуміли, заспівали би села.

Там закований голос сопівки мої, що як вона грала, то луг до сходу хилився.

Там скований шелест листків придорожних, що шептали, аби вівці мої їх не переступили, аби в шкоду не забігали.

Там закляті слова коханки. Що слово промовляла, то кожде співало.

Лиш аби сопівка заграла, аби вівці мої повернули та коханка заговорила!

Ой, вже ні!

Душа сидить у скалі, як злодій.

Не вилетить відти дівчина у біленькій сорочці, бо нема сопівки мої, бо моїх овець нема, та й коханки не маю.

Не зашумить ліс, не заспівають села.

Василь Стефаник.

ПОРТРЕТ

Як коли би голуб над його головою білі крила розхилив, як коли би з-поза білих крил синє небо прозирало...

Великий фотель тулив у собі старого пана. Голова його хиталася, як галузка від вітру, – раз по раз без упину. Губи все щось жували. Руки дрожали – не хотіли нічого держатися.

– Моці нема ні жодної... загітку ніякого, студінь у кістках. Час вже, ой, ча-ас! Тіло землев пахне, до землі важить...

Загасла люлька. Всі сили зібрав докупи, аби наново запалити. Відхилювалася, як жива, виминала пальці, тікала, як би дрочилася. Розкинула попіл по всій одежі. Вже курила і успокоїлась. Та цибух розігрався – все вимикався з губів.

Як осінній листок на рвучій воді.

Один фотель стояв твердо, як молодий дужий птах, що тримав старого на крилах.

– Вічна пам'ять, Господи помилуй, та й ямка, та й гур, гур! Та й по всім...

Червоні промені сонця вбігли через вікно, як на ратунок, аби зв'язати всі сили докупи.

Портрет і фортеп'ян зачервонілися. Глянув на них і цілий заделькотів, як у лихорадці. Фотель скрипів, ледве видержував.

– Далеко, далеко... Одна-однісінька... Вже не побачу, ой, ні. Коби хоть раз на мінутку... Яка пещена була...

Старече знесилення термосило ним, як би конче хотіло викинути з фотелю, аби панувати безгранично.

Ймився за поруччя і не давався, як той, що топиться, та хвилям не дається.

Дивився на чорний, довгий фортеп'ян.

– Я, татку, буду на нім грати, як з львом бавитися. Доведу його до встеклості, і люди будуть умирати зі страху. Зимний піт їм на чолі виступить. Або погладжу його по голові, і він ляже мені під ноги, як вірний пес. А публіці, татку, буде здаватися, що вона свого льва під ноги взяла...

– А на кінець заграю їм пісеньку. Буде їм здаватися, що походжають по різнобарвних квітах і по шовковим зілю. Аж спотикатися будуть. Та й будуть видіти, як дівчина рве барвінок, як злотить його і сріблом пострібляє, і почують її пісню. Така то буде пісня, що всі стануть добрі і веселі. Ой татку, татку, як я буду грати, грати!

– Отак казала, а я, Україна, нарід, Міклошич... Пещена була... Та й далеко... Коби хоть на мінутку побачити...

Пробував знов люльку запалити.

Василь Стефаник.

СОН

Спав твердо.

Ліс шумів, стогнав, тонкі шепти рвалися з маленьких галузок і падали разом із змерзлим інеєм. Так, якби маленькі дзвіночки падали.

Вітер вив, як гнаний пес.

Небо чисте, задубіле, а місяць такий на нім ясний, як на Різдво.

Третильник спав твердо. Головою сперся на свою купу кукурудзів, а ногами на дві панські. Чорне волосся посивіло від інею, руда сардачина побіліла, моцні руки не чули зимна, а лице, спалене вітром, поцегліло.

Балакав крізь сон і за кожним словом випускав з уст сніп білої пари. Голос його йшов з вітром до ліса і бився довго від одного дерева до другого.

– Не рунтай тото, бо воно зароблене, ти від мене береш, доброго богача найшов...

Здоймив кулак, але він безсильно зсунувся на сухе бадилля.

– Я можу працювати, бо маю моцні руки, як кінське копито... Талапну раз – та й дух віскочив!..

– Землю цулуй, де си поступиш, бо вона ци твоя, ци чужа, то ти з неї жиєш, своя родить і чужа родить... Певне, що правда, ой допевне! Ґрунт – то спосіб до всего, як твій є. Він тебе заґріє, і накриє, і погодує, і честь тобі поведе...

Закашляв, як у великі труби заґрав.

– Як не маєш свої ниви, то не маєш куди ходити, не маєш по чім... Нема, нема, о, нема...

Поставив кулак під голови.

– Я довго бідив по чужім полі. Але Бог мені вігодив, дай Боже так кождому. Взєв та й дав. На тобі, каже, ґрінку землі, але не пусти, тримай... Зубами держи її, кохай, як коли жінку, що тобі під руку вдаласи...

Капелюх упав з голови і з вітром покотився.

– Танаску, мой, а скинь капелюх, таже ти перший раз вішов цеї весни у поле – так годиться... Як Бог дасть, то буде пшеница. Колачі спечемо і дамо таким, що не мають з чого спечи... Дамо, дамо, як нам Бог дає, та й ми дамо, дамо...

Ляг хрестом.

– Межу кортить також зродити колос, бо межа таки земля, вона ще ліпше... Я тобі по смерті лишу... Аді, як скатерть рівна, лиш чорна. Я тобі накрию у полі цев скатертев стіл, а ти меш їсти і Бога молити, що-с такого тата мав...

– Весна-красна, аді, ори собі, не роби сказів, а воли напій та й повертайси перед сонцем, бо за худобу білший ґріх, як...

Збудився, ще почув своє останнє слово спросонку. Глянув на небо, потім обернувся за куражкою, посмотрив долонею по голих грудях, перехрестився.

– Така лють зараз з осені? Ще сніг отут присипле... Надворі зима, а мені така файна весна приснилася... Гай, Якове, лупи кукурудзки, де вже кілька спати!..

Василь Стефаник.

XXX

Життя – як гра. Один раз виграв, іншим разом програв. За що купив, за те й продав. Важливе обертається в порошок, дрібниця стає Долею. Тому всерйоз не переймайся миттєвостями днів. Бо життя – це подоба гри. І робота – гра, і всяка творчість, і любов, і дружба. Все – гра, подарована нам для легкості буття. Не граються лише з Богом.

Не ти для часу, а час для тебе. Не діли хвилину, годину. Не обганяй і не помножуй час. Скорися його звичайному і мудрому плину. І він винесе тебе, куди належить – у Вічність. Увійди в час, як у ріку, розчинися в ньому... Щоб простити минуле, пізнати теперішнє і розгадати майбутнє. І прийде спокій сили. І сила спокою.

...Нехай продуктивне творення супроводжує тебе до останнього дня. Не припиняй робити те, що ти вмєєш знаєш, – ...ні з віком, ні з інших причин... Навіть умираючи – треба робити. Нехай не зупиняє тебе підступна думка: кому це залишиться? Творець підтримує тих, хто творить.

Небо любить тих, хто дарує життя... Ніхто не знає, скільки, де і як йому жити. І ти не знаєш. Не переймайся цим. Зернина, що лягає в ґрунт, не журиться, коли і що з неї виросте. Вона просто росте через терня, тягнеться до неба. Так і ти чини, бо ти – зернятко Неба

Заповіти 104-річного Андрія Ворона «Многії літа. Благії літа».

XXX

Я бачила райську річку. В повних смарагду водах
купався Адам, зумівши переконати Еву
триматись осторонь змія, не коштувати плоду,
послухатись Батька й просто забути непевне древо.

І сад їх повнився радістю – вони уміли радіти
й не знаючи смутку. Під зоряним покривалом
черпаючи поглядом вічність, народжувались їх діти,
оберталось на благо посаджене й те, що побудували.

Я ішла райським берегом, повнячись спокоєм слова,
у саду письма я гортала книгу життя щасливо.
Моєї руки торкався Адам. Хотіла знати основи,
і голосом Батька уста його до мене мовили: «Ево

незалежно від того, що діється за дверима,
віднови рівновагу, дихай повільно й глибоко.
Хай ангел розбрату ні з чим пролітає мимо,
не вполювавши ні серця, ні вуха твого, ні ока...»

Галина Петросаняк.

XXX

А може, я ще не вмерла, подумала я, – і в цю мить нечутно і
легко прорвавши звичну в польоті невидиму плівку темряви, я
застигла в прозорості, що висіла над землею...

Звідси, згори, зробилася видимою одна дивна для мене, ба,
навіть вражаюча річ: ніщо на землі не мало переваги.

Світ був канатом, яким, балансуючи – наче еквілібристи –
між добром і злом,
з добром і злом,
під добром і злом,

пробігали відведену їм дистанцію маленькі й великі, нікчемні
й благородні люди.

Це було щось більше, ніж Содом і Гоморра, – нетривке земне життя, в якому тепер розчинялася моя невмерла душа, щоб збагнути одночасність речей, понять та істин.

Земний канат тріщав – але не тріскав – під натиском сили, з якою налягали на нього люди, що в один і той же момент

зачинали і викидали дітей;

отруювали й лікували ґрунти, повітря і води;

винаходили і знищували зброю;

брехали найдорожчими іменами і клялися іменами нікчемними;

ішли в монастирі грішники і пускалися у найлютіший блуд черниці;

зраджували чесних і прощали підлим, судили невинних і виправдовували убивць;

починали і закінчували війни;

змітали і поновлювали кордони;

ділили нечесно нажиті маєтки і милосердно роздавали останні крихти;

доводили свою автохтонність і аперечували зайшлисть;

протестували проти несправедливості й мирилися з бідною;

билися головами об стіни від розпуки й летіли, безпам'ятні, в обійми;

душилися в пожарищах і пеклися під сонцем;

мордувалися сумлінням і тішилися заздрістю;

знемагали від ненависті і знемагали від розкошів;

пухли з голоду і пухли з надміру їжі, топилися в алкоголі і виринали з нього.

Те, що діялося під зором моєї душі, вже не вкладалося у знані раніше поняття: земна амфора була чиста, як справжній бурштин, і брудна, як помийниця, одночасно.

Марія Матіос – «Чотири пори життя»

XXX

Виходжу в ніч. Іду назустріч долі
Ітиму, доки вистачить снаги.
Ідуть мої супутники - тополі
Лежать мої сучасники — сніги.

А темрява! Іду, не спотикаюсь.
А люди, люди! Десь вони та є.
І все-таки, до чого я торкаюсь,
воно ж таки хоч трохи відтає.

Ліна Костенко.

XXX

*Вкраїнка Марія взяла сині очі у квітня –
І погасли зорі...
Воскресли зорі!
І освітили мій шлях і долю, і слово, –
Те слово, що стало початком Пісні про тебе,
Що (коли тобі співатимуть барвінкової)
Упаде перед тебе умираючим лебедем
Т. Мельничук.*

XXX

*Що робить сонце уночі,
Коли у лісу на плечі
Тоненька зіронька сидить, -
Що робить сонце? Сонце спить.
Що робить місяць по ночах,
Коли земля йому в очах,
Земля, ромашка і вода, -
Тоді він сонце вигляда.
Що роблять сонце й місяць вдвох,
Коли в снігах біліє мох,
На сіножаті сніги сніжать
І снігурі в снігу лежать?
Тоді їм холодно обом
З нашим собакою й котом,*

*З них кожен холодно сія,
І літа ждуть вони, як я*
М. Вінграновський.

«А ти, Марку, грай...»

На небі хмари. Все більш смеркає,
І ніч безмежна, як світ, іде.
Все скуте жахом, а Марко грає,
А Марко грає, що сонця жде.
Посуха. Голод. Народ вмирає.
Де ж Милосердний? Нема ніде.
Нема й не буде! А Марко грає,
А Марко грає, що Бог іде.
Не стало Марка: упав голодним,
Упав на землю мерцем німим...
Засяло сонце над ним холодним
І Бог в задумі схиливсь над ним"
Олександр Олесь.

XXX

сонце голодне блукало втомленим степом
вітер голодний степом спекотним гуляв
в хаті лиш двоє
миски порожні
нестерпно...
здається заснули
Матінка Божа і немовля

Матінка Божа гойдала на руцях сина
в неї у персах
ні крапельки молока
син вже не плакав -

на Матінці - чорна хустина
лютий вогонь
серце її опікав

вогонь цей голодний у серці погас на світанні...

Матінці Божій від роду лише 33
поклала на стіл наче хліб свого сина
востаннє
Боже бери!

Маріанна Шутко.

XXX

Що ти хочеш, земний, що жиєш на землі?!
Хоч не бути тобі на землі Його Світлом,
Твої кроки – важкі по зимовій ріллі,
Лиш молитва – твій дім на усіх мовах світу.

Як тобі, що закутий в гарячу цю плоть,
Розриваючи пута руками в безсиллі,
Виривати свободу, мов цвяха?! Як бути,
Сіячем чорнозему? Чи кровію сіять?

Як хрестам твоїм тихим співають у снігах,
Коли кулі збивають із ніг твого брата,
Як устоять тобі на тверезих ногах,
Коли кращого сина оплакує мати?!

Що ти хочеш, земний, де чорніш чорнозему
Душі тих, хто тебе нарікає рабом?!
Чи Дніпром довкіл нас розливається Сена,
Ачи ворог, що ніж устромив під ребро?

Що тобі, мій земний, коли Бог навіть Сина
На страждання прирік, аби ми зберегли

Й у собі народили, як Бога, Людину?!
Божий Син не зламався і нам так велів".

Тетяна Винник.

XXX

Цей сніг розтане.
Чай цей прохолоне.
Забудь-трава осиплеться в траву.
Ця мить ніколи
вдруге не настане.
Я помираю.
Отже, ще живу"

Микола Холодний.

Навчально-довідкове видання

Стефурак Роксолана Іванівна

Методичні рекомендації

до курсу

«Лінгвістичний аналіз тексту»

**для студентів факультету філології
заочної форми навчання**

В авторській редакції

Дизайн обкладинки *Світлани Прокіпчин*
і *Роксолани Стефурак*
Комп'ютерна верстка *Роксолани Стефурак*